

ЗАТВЕРДЖЕНО
рішення другої (позачергової) сесії
обласної ради восьмого скликання
26 січня 2021 року № 3-2/VIII

ПРОГРАМА
економічного і соціального
розвитку Чернігівської області
на 2021 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	4
I. Аналіз економічного і соціального розвитку Чернігівської області у 2020 році ..	6
II. Мета, завдання та заходи економічного і соціального розвитку у 2021 році ..	30
Заходи економічного і соціального розвитку у 2021 році	31
1. Розвиток людського потенціалу	31
1.1. Забезпечення умов для отримання якісної освіти.....	31
1.2. Створення умов для підтримки та формування здорового населення	32
1.3. Розвиток сфери культури і мистецтв та збереження історико-культурної спадщини.....	36
1.4. Забезпечення соціального захисту населення та гендерної рівності	37
<i>Завдання б. Соціальне становлення та підтримка дітей та молоді.....</i>	<i>41</i>
1.5. Підвищення якості та конкурентоспроможності людських ресурсів.....	43
2. Комфортні та безпечні умови для життя	45
2.1. Розвиток транспортної інфраструктури та зв'язку	45
2.2. Реалізація проєктів регіонального розвитку.....	47
2.3. Ефективне планування територіального розвитку	49
2.4. Підвищення якості надання населенню житлово-комунальних послуг. Житлова політика. Енергозбереження	49
2.5. Захист екосистем і збереження довкілля на засадах сталого розвитку. Техногенна безпека	52
3. Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки.....	55
3.1. Реалізація регіонального інвестиційного потенціалу, нарощення обсягів інвестиційних надходжень	55
3.2. Активізація зовнішньоекономічної діяльності.....	57
3.3. Розвиток високотехнологічного промислового виробництва. Підтримка місцевих товаровиробників	58
3.4. Науково-технічний та інноваційний розвиток. Технічне регулювання	61
3.5. Сталий розвиток агропромислового виробництва.....	62
3.6. Розвиток споживчого ринку.....	64
3.7. Стимулювання розвитку малого і середнього підприємництва.....	66
3.8. Удосконалення системи надання адміністративних послуг	67
3.9. Підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів області.....	68
3.10. Податково-бюджетна політика	69
4. Створення сприятливих умов для розвитку самодостатніх територіальних громад	70
5. Посилення спроможності громадянського суспільства	71
5.1. Підвищення ефективності діяльності інститутів громадянського суспільства	71
5.2. Покращення доступу громадськості до інформації.....	72
III. Джерела фінансування програми економічного і соціального розвитку області на 2021 рік	73

Додаток 1. Основні прогностичні показники економічного і соціального розвитку Чернігівської області.

Додаток 2. Перелік регіональних програм, які передбачається реалізувати в Чернігівській області у 2021 році.

Додаток 3. Пріоритетні проекти, які доцільно фінансувати у 2021 році із залученням коштів обласного бюджету.

Додаток 4. Звіт про стратегічну екологічну оцінку Програми економічного і соціального розвитку Чернігівської області на 2021 рік.

Вступ

Законодавчим підґрунтям для розроблення Програми економічного і соціального розвитку Чернігівської області на 2021 рік (далі – Програма) є Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про засади державної регіональної політики», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» та постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету».

Програма враховує результати аналізу соціально-економічної ситуації в області у 2020 році та відповідає завданням і положенням Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695), Глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, визначених ООН, Указу Президента України «Про цілі сталого розвитку України до 2030 року» від 30.09.2019 №722, а також Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року і Плану заходів з її реалізації у 2021–2023 роках (в редакції рішення 25 сесії обласної ради 7 скликання від 28.10.2020 №43-25/VII). В програмі визначено ключові заходи, які необхідно вжити для досягнення пріоритетних завдань розвитку Чернігівщини у 2021 році.

Програма направлена на виконання стратегічного бачення регіону – перетворити Чернігівщину на інвестиційно та туристично привабливий, конкурентоспроможний, екологічно чистий, доброзичливий, соціально стабільний, комфортний для життя, роботи та відпочинку регіон, з унікальним природно-рекреаційним потенціалом, сприятливими умовами для ведення бізнесу, інноваційною економікою, високим рівнем інформатизації та сучасною сферою послуг.

Програма містить основні показники економічного та соціального розвитку області на 2021 рік (додаток 1), які враховують існуючі тенденції соціально-економічного розвитку регіону та базуються на прогнозних макропоказниках економічного і соціального розвитку України, визначених у додатку до постанови Кабінету Міністрів України від 29.07.2020 № 671 «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2021-2023 роки». Вони розраховані на підставі статистичних даних, намірів суб'єктів господарювання усіх форм власності, організацій, структурних підрозділів обласної державної адміністрації, територіальних органів центральних органів виконавчої влади.

Складовою Програми також є перелік регіональних цільових програм, які передбачається реалізовувати в області у 2021 році (додаток 2). Фінансування заходів цих програм здійснюватиметься з урахуванням реальних можливостей місцевих бюджетів, цільових коштів з державного бюджету та інших джерел, не заборонених чинним законодавством України.

Крім того, Програма містить перелік пріоритетних проєктів, які доцільно фінансувати у 2021 році із залученням коштів обласного бюджету (додаток 3).

Відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» Програма, як документ державного планування, пройшла процедуру стратегічної екологічної оцінки (СЕО). Для цього визначено обсяг СЕО та розроблено Звіт про СЕО (додаток 4).

I. Аналіз економічного і соціального розвитку Чернігівської області у 2020 році

У 2020 році в області завершено впровадження реформи з децентралізації. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.05.2020 № 564-р «Про затвердження перспективного плану формування територій громад Чернігівської області» визначено 57 спроможних територіальних громад. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 № 730-р визначено адміністративні центри та затверджено території територіальних громад Чернігівської області.

Новий адміністративно-територіальний устрій на субрегіональному рівні закріплено постановою Верховної Ради України від 17.07.2020 № 807-ІХ «Про утворення та ліквідацію районів», згідно з якою в області ліквідовано 22 райони і утворено 5 районів – Корюківський, Ніжинський, Новгород-Сіверський, Прилуцький, Чернігівський.

Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку, в основному, відповідає загальноукраїнським тенденціям. Найбільший вплив на економічну ситуацію мали карантинні обмеження, введені у зв'язку з епідемією коронавірусу, що призвело до уповільнення темпів росту в основних галузях реального сектору економіки області, згортання інвестиційних процесів.

Фінансово-економічна ситуація

Промисловість

Промисловий комплекс області формують близько 250 великих і середніх промислових підприємств, на яких працюють майже 40 тис. осіб.

За січень-жовтень 2020 року індекс промислового виробництва в області до відповідного періоду 2019 року становить 92,1 %.

Негативно вплинули на роботу промислового комплексу ряд внутрішніх та зовнішніх факторів, зокрема, поглиблення неплатоспроможності реального сектору економіки, згортання інвестиційних планів підприємств, або їх відтермінування на невизначений період, відсутність державних замовлень на виготовлення машин та спеціального обладнання для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і техногенних катастроф, ускладнення зовнішньо-економічних відносин з країнами-партнерами через світову пандемію.

Спостерігається незначне скорочення обсягів виробництва на підприємствах добувної промисловості і розроблення кар'єрів (-3,1%). Разом з тим, продовжуються позитивні тенденції на підприємствах нафтоперероблення.

Відбулось зменшення темпів виробництва в одному з провідних видів промислової діяльності в регіоні – виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (-4,6% до січня-жовтня 2019 року).

Разом з тим, нарощено обсяги виробництва олії та тваринних жирів, молочних продуктів, продуктів борошномельно-круп'яної продукції.

Обсяги виробництва у текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри та виробів зі шкіри скоротилось на 25,5 %. Велика кількість підприємств галузі працюють за контрактами з іноземними фірмами і переважно за давальницькою схемою, як наслідок, на результатах їх діяльності суттєво позначається коливання валютного курсу та фінансові ризики європейських підприємств-партнерів.

Менш ефективно, ніж торік спрацювали підприємства з виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності (-15,1%), де скоротився випуск паперу та паперових виробів.

Відставання допущене і на підприємствах машинобудування (-34,5 %), зокрема у виробництві машин і устаткування та електричного устаткування, а також з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (-2,0%).

Обсяги зросли у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції на 8,1% та з виробництва гумових і пластмасових виробів на 10,7%.

Аграрний комплекс

В області функціонує 2031 сільськогосподарське підприємство різних форм власності та господарювання, в тому числі 1057 фермерських господарств, а також 142,4 тис. особистих селянських господарств.

За січень – жовтень 2020 року індекс валової продукції сільського господарства області становив 91,2%, в тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 88,8% та у господарствах населення – 100,2 %.

У рослинництві індекс становить 91,0%, у т.ч. в сільськогосподарських підприємствах – 88,0%, господарствах населення – 106,1%.

Станом на 20.11.2020 намолочено 4,3 млн тонн зерна або 90,0% до прогнозу (+38,2 тис. т до відповідної дати 2019 року). Рівень урожайності складає 62,9 ц/га (-0,9 ц/га до минулорічного). Зібрана площа складає понад 680 тис. га або 82% площ (+15,5 тис. га до минулорічного).

Індекс обсягу виробництва продукції тваринництва становить 92,5%, у т. ч. в сільськогосподарських підприємствах – 98,8%, господарствах населення – 87,0%.

По всіх категоріях господарств реалізовано на забій худоби та птиці у живій масі 40,9 тис. т (-4,0%), вироблено молока 395,2 тис. т (-11,6%), вироблено яєць 264,4 млн шт. (-2,1%).

Станом на 01.11.2020 в господарствах області утримувалось 167,5 тис. гол. ВРХ, що на 8,4% менше, ніж у відповідному періоді 2019 року, в т. ч. 86,0 тис. гол. корів, що на 13,2% менше. Поголів'я свиней збільшилось на 3,4% та склало 202,3 тис. гол. Чисельність поголів'я птиці зменшилась до 3958,6 тис. гол. (-9,0%).

Продовжується розбудова тваринницьких об'єктів, зерносушильного господарства та інших об'єктів виробничої інфраструктури.

Розвиток малого і середнього підприємництва та удосконалення системи надання адміністративних послуг.

У сфері підприємництва у 2019 році в регіоні здійснювали господарську діяльність 6442 підприємства, з яких 5998 малих, у тому числі 5086 мікропідприємств, 439 середніх, 5 великих та понад 36 тисяч фізичних осіб-підприємців.

Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення зросла на 7,1% порівняно з 2018 роком і за 2019 рік склала 60 од. Кількість середніх підприємств на 10 тис. осіб наявного населення зросла на 25,0% і становила 5 підприємств.

У 2019 році малими та середніми підприємствами реалізовано продукції, (товарів, послуг) на понад 87,0 млрд грн, що становило близько 84,0 % до загальних обсягів регіону.

Особливо важливу соціальну функцію підприємництво відіграє у вирішенні проблем зайнятості, забезпечуючи роботою понад 150 тисяч осіб.

Протягом січня-вересня 2020 року було взято на облік 4870 суб'єктів підприємництва, з них 657 од. - юридичні особи та 4213 – фізичні особи-підприємці (відповідно на 63,4 % та 33,1 % більше, ніж кількість, які припинили діяльність).

За 9 місяців 2020 року забезпечено зростання надходжень до місцевих бюджетів від діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва порівняно з відповідним періодом 2019 року на 3,4 % до 2,0 млрд грн, що складає майже половину (46,0%) від усіх податкових надходжень, які контролюються Державною податковою службою в області.

26 лютого 2020 року на базі Агенції регіонального розвитку Чернігівської області відкрито Центр підтримки підприємництва інновацій та стартапів (Business Hub Chernihiv region) - сучасний простір, де розпочали роботу такі локації, як «Вікно підприємця», бізнес-акселератор, бізнес-інкубатор, інноваційна лабораторія-майстерня, коворкінг-зона.

В області продовжується робота щодо оптимізації діяльності мережі центрів надання адміністративних послуг, зокрема, шляхом трансформації 6 ЦНАП райдержадміністрацій (Бахмацька, Борзнянська, Корюківська, Менська, Сновська, Талалаївська) у ЦНАП органів місцевого самоврядування. Також, впроваджується експериментальний проєкт «єМалятко» у ЦНАПах області.

В області працюють 29 ЦНАПів, в тому числі 17 – в органах місцевого самоврядування, якими надано понад 290 тис. послуг.

Інвестиційна діяльність

Залучення інвестицій залишається пріоритетним напрямком діяльності, оскільки для позитивних перетворень та розвитку регіону необхідні відповідні фінансові ресурси. За підсумками 2019 року було освоєно 8740,5 млн грн, що на 2,0% більше, ніж за 2018 рік.

Через пандемію коронавірусу та пов'язані з цим карантинні обмеження, суттєво знижується інвестиційна активність, а реалізація інвестиційних проєктів затягується у часі. Це зумовило зменшення обсягу капітальних інвестицій за січень-вересень 2020 року на 41,0% до відповідного періоду 2019 року. Питома вага освоєних капітальних інвестицій області (3637,6 млн грн) у загальному обсязі по Україні складає 1,36%. У розрахунку на одну особу у січні-вересні 2020 року освоєно 3669,5 грн.

З початку 2020 року реалізовано 22 проєкти, продовжується реалізація 60 проєктів.

Загальний обсяг капітальних інвестицій (млн грн)

Визначальну роль у структурі джерел інвестування відіграють власні кошти підприємств та організацій, що формують 76,2% обсягу капітальних інвестицій (2771,7 млн грн).

Найбільше інвестицій освоєно у сільському, лісовому та рибному господарстві – 1664,6 грн (45,8% від загального обсягу) та промисловості – 811,4 млн грн (22,3%) (переважна більшість у цій сфері припадала на підприємства переробної промисловості – 616,7 млн грн (17%)), у будівництві 333,8 млн грн (9,2%).

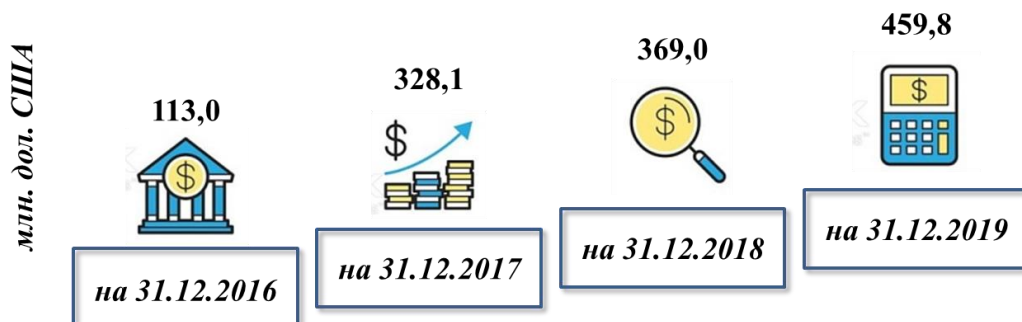
За 2020 рік очікується освоїти 6,5 млрд грн капітальних інвестицій.

Станом на 30.06.2020 обсяг прямих інвестицій (інструменти участі в капіталі) в економіці області зменшився до 450,3 млн дол.США.

Інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності. У промисловість вкладено 92,3%, у т.ч. переробну – 86,1%; у сільське, лісове та рибне господарство – 4,9%.

Інвестиції надійшли до області із 41 країни. Найбільше – зі Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії – 78,4% , Кіпру – 8,4%, Польщі – 3,2% , Швейцарії – 2,2%, Китаю – 1,2%.

Прямі інвестиції (інструменти участі в капіталі)

Науково-технічний та інноваційний розвиток. Технічне регулювання.

В області є достатній інтелектуальний потенціал, який здатний до генерації наукових ідей високого рівня.

В науково-технічній сфері технічними науками займається більше половини виконавців наукових та науково-технічних робіт. Сільськогосподарськими науками зайняті близько третини наукових кадрів. Загалом, на кінець 2019 року в усіх галузях наук працювало 518 осіб.

Основні наукові роботи проводяться у сфері технічних, сільськогосподарських, природничих та суспільних наук. Серед найбільш ефективних – розробки, спрямовані на створення нового обладнання, техніки, видів матеріалів з удосконаленими технічними та технологічними параметрами, ресурсо- та енергозберігаючі технології у провідних галузях господарського комплексу, мікробіологічні засоби захисту рослин і тварин від хвороб, створення нових сортів рослин.

У 2019 році загальний обсяг витрат на виконання наукових досліджень і розробок становив 46,3 млн грн. На виконання прикладних розробок спрямовано 22,6 млн грн, науково-технічних (експериментальних) розробок – 19,9 млн грн, або 48,8% та 43,0% загального обсягу витрат відповідно. У 2019 році витрати на виконання науково-технічних (експериментальних) розробок збільшились на 25,4% порівняно з 2018 роком.

У промисловому комплексі області активно впроваджували інновації підприємства машинобудівної, легкої та харчової галузей. Основними напрямками їх діяльності були впровадження прогресивних технологічних процесів та випуск інноваційної продукції.

Загалом, у 2019 році на промислових підприємствах впроваджено 91 новий технологічний процес, з яких 17 маловідходних та ресурсозберігаючих та 90 видів інноваційної продукції, з яких 70 нових видів машин, устаткування, приладів.

Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, становить 8,7%.

Загальний обсяг інноваційних витрат у промисловості у 2019 році становив 61,0 млн грн, що на 43,6% менше, ніж у 2018 році, з яких майже 90,0% направлено на придбання машин, обладнання та програмного

забезпечення. Через обмеженість залучення зовнішніх джерел фінансування, витрати на інновації здійснювались в основному за рахунок власних коштів підприємств (91,6%).

Питома вага реалізованої інноваційної промислової продукції в загальній реалізації становила 2,6%.

Станом на 01.11.2020 на підприємствах та організаціях області діють сертифіковані системи управління: якістю – 73, безпечністю харчових продуктів – 49, екологічного керування – 7.

За 10 місяців 2020 року видано 425 сертифікатів з підтвердження відповідності продукції, послуг вимогам безпеки та нормативних документів; 33 сертифікати відповідності вимогам технічних регламентів щодо неавтоматичних зважувальних приладів та законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки; проведені випробування 1064 зразків харчових продуктів та продовольчої сировини по показниках безпеки. Повірено та відкалібровано 107 тис. одиниць засобів вимірювальної техніки.

Споживчий ринок.

+22,4%
18009,5 млн грн
січень-жовтень

Оборот роздрібною торгівлі за січень-жовтень 2020 року до відповідного періоду 2019 року збільшився на 22,4% і становив 18,0 млрд гривень. За темпами зростання обороту роздрібною торгівлі область серед регіонів України посіла 3-4 місце. У розрахунку на одну особу реалізовано товарів на суму 18,2 тис. гривень.

Оборот роздрібною торгівлі у 2020 році

Продовжувався подальший розвиток інфраструктури споживчого ринку та збільшення присутності товарів вітчизняного (у т. ч. місцевого) виробництва. За 9 місяців 2020 року в області розширили присутність, розпочали діяльність понад 110 об'єктів роздрібною торгівлі та ресторанного бізнесу.

Під постійним контролем перебувають питання щодо забезпечення розвитку цивілізованого споживчого ринку та захисту конституційних прав громадян, зокрема як споживачів, на належну якість та безпеку продовольчих і непродовольчих товарів, послуг.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) в області у жовтні 2020 року до грудня 2019 року становив 103,0 %, у т. ч. на продукти харчування та безалкогольні напої – 101,2%, на продукти харчування – 101,1%.

Підтримка місцевих товаровиробників.

Для стимулювання споживчого попиту на продукцію місцевого виробництва, збільшення присутності та обсягів реалізації товарів місцевого виробництва у роздрібній

торговельній мережі другий рік поспіль в області реалізується ініціатива «Чернігівщина, купуй рідне».

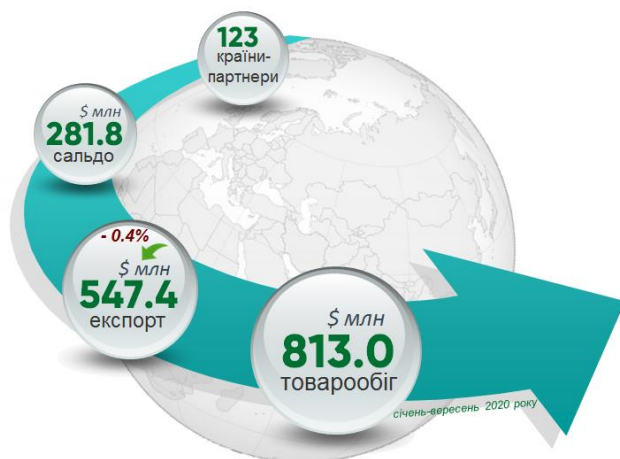
У її рамках запроваджено механізм часткового відшкодування витрат підприємств на участь у виставково-ярмаркових заходах на національному та міжнародному рівнях; проводиться щорічний обласний конкурс «Кращий товар Чернігівщини»; організуються семінари, вебінари на тему «Підтримка місцевих товаровиробників» для суб'єктів малого і середнього підприємництва; розроблено знак-логотип «Чернігівщина, купуй рідне».

В області вища, ніж в середньому по Україні, питома вага реалізації товарів вітчизняного (у т. ч. місцевого) виробництва через торговельну мережу підприємств-юридичних осіб (область – 62,3 %, Україна – 55,6 %, у т.ч. продовольчих, відповідно, 82,5 % і 79,4 %; непродовольчих – 38,2 % та 34,3 %).

Товари місцевих виробників є активними учасниками конкурсу «Кращий товар Чернігівщини». У 2019 році із заявлених 9 суб'єктами господарювання для участі у конкурсі 23 товарів (у т.ч. 20 – продовольчих, 3 – непродовольчих) переможцями стали 7 товарів. У 2020 році із 29 товарів (у т.ч. 26 – продовольчих, 3 – непродовольчих) 8 суб'єктів господарювання перемогу одержали 13, а учасниками у номінації «Новинка року» стали 5. Для промоції та популяризації якісних товарів, що виробляються в області, готуються та розміщуються в рубриці «Чернігівщина, купуй рідне» на офіційному вебсайті Чернігівської облдержадміністрації електронні каталоги товарів-переможців конкурсу «Кращий товар Чернігівщини».

Для забезпечення безпечності харчової продукції станом на 01.10.2020 в області розроблено систему НАССР 587 операторами ринку.

Зовнішньоекономічна діяльність.

Підприємства Чернігівщини здійснювали зовнішньоторговельні операції з партнерами з більш ніж 120 країн світу, в т.ч усіх країн-членів ЄС, обсяг яких за підсумками січня-вересня 2020 року становив 813 млн дол.США.

За 9 місяців 2020 року зважаючи на ряд обмежувальних міжнародних заходів, направлених на зменшення розповсюдження коронавірусної інфекції, загальний спад економічних

процесів, експорт товарів скоротився на 0,4% і склав 547,4 млн дол. США. Водночас імпорт товарів зменшився на 19% (до 265,6 млн дол. США). У результаті маємо позитивне сальдо у розмірі 281,8 млн дол. США.

При цьому, найбільшим споживачем продукції регіону є Євросоюз, до якого Чернігівщина продала товарів на 201,2 млн дол. США (-15,9% до січня-

вересня 2019 року), що становить 36,8% обласного показника експорту. Серед країн ЄС майже половина експорту поставлялось до Нідерландів, Іспанії та Румунії.

Крім того, ще третина від загального обсягу експорту поставлялась до Китаю, Азербайджану, Єгипту, Білорусі та Туреччини.

Найвагомішу частку експорту товарів Чернігівської області (41,6%) займає торгівля зерновими культурами, ще 43% поставок формують готові харчові продукти, деревина та вироби з деревини, папір та картон, машини обладнання, текстильні матеріали та вироби, взуття та вироби з чорних металів.

При цьому порівняно з аналогічним періодом 2019 року у 2,3 рази більше стали продавати жирів та олій, у 2 рази – недорогоцінних металів та виробів з них, на 30% – машин, обладнання та механізмів, на 38,6% – шкур необроблених та шкур вичинених, на 32,7% – текстильних матеріалів та виробів, на 14,2% – паперу та картону, на 6,5% – деревини та виробів з деревини.

Водночас, відбулося скорочення обсягів експорту як ряду основних продовольчих товарів, зокрема зернових, насіння і плодів олійних культур та готових харчових продуктів, так і промислових товарів, таких як взуття, полімерні матеріали.

З метою промоції іміджу області серед міжнародної спільноти проведено зустрічі з представниками дипломатичних установ Хорватії, Малайзії, Бельгії, представництва ЄС в Україні.

За підсумками 2020 року очікується зростання експорту товарів до 817,1 млн дол. США (+0,2% до 2019 року) при зменшенні імпорту до 339,6 млн дол. США (-19,0%).

Податково-бюджетна політика.

За січень-вересень 2020 року до державного бюджету зібрано 3592,4 млн грн податків та зборів, які контролюються Головним управлінням Державної податкової служби у Чернігівській області, що на 1,0 % менше відповідного періоду 2019 року.

Найбільші суми надходжень отримано по податку на додану вартість (1394,9 млн грн), рентній платі за користування надрами (425,1 млн грн) та податку на прибуток підприємств (363,7 млн гривень).

До місцевих бюджетів за січень-вересень 2020 року надійшло 8033,4 млн грн, що на 22,9 % менше відповідного періоду 2019 року. Власні доходи становили 4913,3 млн грн (+4,8 %), трансферти з державного бюджету – 3119,6 млн грн(-45,6 %), трансферти з місцевих бюджетів інших областей – 0,6 млн грн (-33,8 %).

За 2020 рік надходження до місцевих бюджетів очікуються в сумі 10782,3 млн грн, що на 22,7 % менше 2019 року. В тому числі, власні доходи становитимуть 6699,0 млн грн (+1,6 %), трансферти з державного бюджету – 4082,6 млн грн.(-44,5 %), трансферти (субвенції) з місцевих бюджетів інших областей – 0,7 млн грн (-56,2 %).

Зменшення надходжень до місцевих бюджетів пов'язане зі зменшенням обсягу міжбюджетних трансфертів у зв'язку з тим, що у 2020 році надання державних соціальних допомог та субсидій населенню здійснюється Міністерством соціальної політики України безпосередньо з державного бюджету (а не з місцевих бюджетів, як було раніше) та у зв'язку з переведенням з II кварталу лікувальних закладів, що надають вторинну і третинну спеціалізовану медичну допомогу, екстрену медичну допомогу на фінансування до Національної служби здоров'я України (державний бюджет).

Розвиток інфраструктури регіону

У 2020 році в області на виконання робіт з будівництва, ремонту, реконструкції об'єктів соціальної інфраструктури та проектів регіонального розвитку передбачаються кошти з державного бюджету в обсязі більше, ніж 1,3 млрд гривень.

У 2020 році в рамках програми Президента України «Велике будівництво» реалізується в області 15 проектів будівництва, реконструкції та капітального ремонту шкіл, садочків та спортивних об'єктів, 9 приймальних відділень

опорних закладів охорони здоров'я області, 64 проекти з проведення ремонтів на автомобільних дорогах загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах. Зазначені проекти фінансуються за кошти місцевого та державного бюджетів.

На реалізацію проектів з будівництва та реконструкції 5 шкіл, 5 садочків, 5 стадіонів планується залучити кошти в сумі 96,7 млн грн, у т.ч. 51,3 млн грн – кошти ДФРР.

Збудовано школу у м.Носівка, II корпус школи-гімназії у м.Прилуки, завершено роботи з реконструкції Корюківської та Журавської шкіл. До кінця року буде завершено капітальний ремонт школи №2 у м.Городня.

Проведено реконструкцію садочків у с.Черешеньки Коропського району, у м.Бобровиця та у м.Ніжин. Завершується реконструкція садочків у смт Сосниця та у с. Ніжинське Ніжинського району.

Також відремонтовані спортивні об'єкти: комплекс споруд стадіону Спеціалізованої дитячо-юнацької школи олімпійського резерву з футболу «Юність», стадіони у смт Сосниця, м. Корюківка, зала для фізкультурно-оздоровчих занять в м.Семенівка. До кінця 2020 року будуть завершені будівельні роботи з капітального ремонту стадіону у м.Остер.

У рамках реалізації проекту EMERGENCY передбачено 72,0 млн грн на реконструкцію, капітальний ремонт 9 приймальних відділень в опорних закладах охорони здоров'я у госпітальних округах.

З Державного фонду регіонального розвитку області на реалізацію 13 інвестиційних проектів передбачено 92,7 млн гривень.

У 2020 році області передбачена субвенція щодо соціально-економічного розвитку окремих територій у розмірі 49,9 млн грн на реалізацію 35 проектів. Крім того, на початок року утворились залишки зазначеної субвенції у розмірі 53,8 млн гривень.

Станом на 15.11.2020 в рамках програми «Велике будівництво» в області реалізується 64 проекти по ремонту доріг, зокрема 33 проекти – проведення ремонтних робіт на автомобільних дорогах загального користування місцевого значення, 31 проект – вулиць і доріг комунальної власності. Зазначені роботи проводяться за рахунок коштів державного дорожнього фонду на загальну суму 656,3 млн грн. Заплановано відремонтувати 126,9 км доріг.

За рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам станом на 17.11.2020 використано на поточний середній ремонт автомобільних доріг загального користування місцевого значення 318,8 млн грн (орієнтовно відремонтовано 85 км доріг), капітальний ремонт автомобільних доріг загального користування місцевого значення, в т.ч. мости – 33,8 млн грн (орієнтовно відремонтовано 10,05 км доріг та 48,6 пог/м мостів), будівництво доріг комунальної власності – 61,8 млн грн (орієнтовно відремонтовано 11500 м²), капітальний ремонт вулиць і доріг комунальної власності – 6,6 млн грн (орієнтовно відремонтовано 9470 м²), поточний середній ремонт вулиць і

доріг комунальної власності – 24,6 млн грн (орієнтовно відремонтовано 41715 м²), експлуатаційне утримання – 97,1 млн гривень.

Серед визначених пріоритетів, що покращують якість життя населення, важливе місце посідає створенню ефективної системи охорони здоров'я.

За кошти ДФРР буде завершено капітальний ремонт з термомодернізацією обласної дитячої лікарні, обласної психоневрологічної лікарні, а також реконструкцію будівлі під відділення екстреної медичної допомоги у м.Чернігові.

За рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості, у 2020 році завершується будівництво 21 амбулаторії.

Транспортна інфраструктури та зв'язок

Маршрутна мережа Чернігівської області налічує 460 автобусних маршрутів загального користування, в т.ч. приміських маршрутів – 225, міжміських – 140, міських – 95, які обслуговують більше 100 перевізників. На маршрутах задіяно близько 1100 транспортних засобів. Крім того, 22 міжнародних та 31 міжобласний автобусні маршрути загального користування проходять через автостанції області.

Для організації пасажирських перевезень в області функціонує 13 автостанцій ПАТ «Чернігівське ОПАС 17499» та ТОВ «Автотранспортне підприємство 17448».

За січень-вересень 2020 року послугами автомобільного транспорту (з урахуванням перевезень фізичними особами-підприємцями) скористалися 34,0 млн пасажирів, що становить 62,3% до відповідного періоду 2019 року, пасажирообіг склав 290,8 млн пас.км (54,9%). Обсяг вантажних автоперевезень зменшився на 15,1% і склав 1168,8 тис. т, вантажообіг знизився на 7,3% порівняно з відповідним періодом 2019 року і становить 744,1 млн ткм.

З початку 2020 року проведено 3 засідання Конкурсного комітету з підготовки та проведення конкурсу на автобусних маршрутах загального користування, які не виходять за межі області (внутрішньообласні маршрути), обласної державної адміністрації по 90 об'єктах конкурсів. На конкурсних засадах продовжено роботу 53 автобусних маршрутів загального користування, на яких задіяно 112 транспортних засобів. Внесено зміни до обласної мережі автобусних маршрутів загального користування: змінено маршрутів – 7; внесено – 16. Відкрито 2 нових маршрути Чернігів-Хмільниця, Чернігів-Юр'ївка.

Філією Чернігівська дирекція АТ «Укрпошта» в області надаються послуги через наступні типи відділень поштового зв'язку (ВПЗ): 86 стаціонарних автоматизованих ВПЗ та 130 пересувних неавтоматизованих ВПЗ в 11 точках базування.

Житлово-комунальне господарство та житлова політика

Житловий фонд області налічує 4229 багатоквартирних будинків. В області створено 467 ОСББ, які обслуговують 521 багатоквартирний житловий будинок, загальною площею 1311,2 тис.м². З початку 2020 року створено 17 нових об'єднань. Частка загальної площі житлового фонду, що обслуговується ОСББ, становить 16,8%.

З початку 2020 року на експлуатацію та технічне обслуговування житлового фонду використано 12,5 млн грн власних коштів підприємств.

Для забезпечення сталої та безперебійної роботи об'єктів сфери теплопостачання області підприємствами було профінансовано виконання робіт на загальну суму 21,0 млн гривень.

Для забезпечення належного функціонування систем водопостачання та водовідведення області виконано роботи з ремонту та заміни ділянок водопровідних та каналізаційних мереж, ремонту обладнання та устаткування вартістю 16,7 млн гривень.

За січень-червень 2020 року в експлуатацію введено 57,12 тис. м² нового житла, що на 10,7 % менше, ніж за відповідний період 2019 року.

З метою розвитку житлового будівництва на 2020 рік впроваджувалося ряд програм. Зокрема, для забезпечення сільського населення житлом в рамках впровадження обласної програми підтримки індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім» на 2020 рік з усіх джерел фінансування передбачено 12,6 млн грн, за січень-вересень 2020 року використано 8,4 млн грн, укладено 65 угод на загальну суму 8,6 млн грн (будівництво житла – 1 договір; реконструкція житла – 5 договорів; капітальний ремонт житла – 12 договорів; будівництво підсобних господарських приміщень – 1 договір; придбання житла – 15 договорів; інженерне облаштування житла – 6 договорів; розвиток особистого селянського господарства – 25 договорів). Також позичальниками введено в експлуатацію 10 індивідуальних житлових будинків загальною площею 1,2 тис. м².

Серед громадян, з якими укладались кредитні договори, 8 багатодітних родин, 21 молода сім'я, 27 працівників бюджетної сфери, 19 робітників агропромислового комплексу та 5 учасників АТО.

На реалізацію програми підтримки житлового кредитування молоді на 2020 рік було передбачено 5,2 млн грн (придбано 3 квартири на загальну суму 4090,4 тис. грн, з них 1 квартира для учасника АТО).

На будівництво житла за рахунок власних коштів (коштів статутного капіталу) Державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному будівництву» передбачено 1,7 млн грн (використано 1081,6 тис. грн, придбано 2 квартири).

За програмою «Часткова компенсація відсоткової ставки кредитів комерційних банків молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла» на 2020 рік передбачено з

державного бюджету 270,0 тис. грн, протягом січня-вересня 2020 року використано 150,1 тис. гривень.

На компенсацію процентних ставок за договорами, укладеними в рамках реалізації програми здешевлення вартості іпотечних кредитів на 2020 рік передбачено 910,0 тис. грн, протягом січня-вересня 2020 року використано 598,5 тис. гривень.

Крім того, області було виділено субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей загиблих осіб, відповідно до Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”, для осіб з інвалідністю I–II групи, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, в сумі 3,7 млн грн (надано компенсації в сумі 1,8 млн грн на 2 квартири).

Також області виділено субвенцію з державного бюджету на виплату грошової компенсації для сімей загиблих учасників бойових дій на території інших держав та для осіб з інвалідністю I–II групи з числа учасників бойових дій на території інших держав, які стали інвалідами та потребують поліпшення житлових умов, в сумі 755,9 тис. гривень.

У 2020 році надана субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України в сумі 3,9 млн грн (надано компенсації в сумі 3,0 млн грн на 2 квартири).

На 2020 рік передбачено субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, та забезпечення житлом дітей-сиріт, осіб з їх числа в сумі 34,2 млн гривень.

На території області реалізуються проекти, направлені на підвищення енергоефективності будівель бюджетної сфери та розвиток відновлювальної енергетики. У закладах бюджетної сфери виконуються роботи з утеплення фасадів, капітального ремонту покрівель, заміни віконних та дверних конструкцій, модернізації мереж тепло-, водопостачання та внутрішнього освітлення міста.

Роботи виконувались в 10 районах та 20 громадах на 183 об'єктах бюджетних закладів області. Загальна сума інвестицій за рахунок місцевих та державного бюджетів склала близько 46,2 млн гривень.

Крім того, Прилуцькою міською радою спільно з НЕФКО та Фондом Е5Р за рахунок кредитних, грантових коштів та коштів міського бюджету продовжується реалізація спільного проекту з капітального ремонту мереж зовнішнього освітлення та реконструкції будівель 2-х закладів освіти із застосуванням енергозберігаючих технологій. У рамках реалізації спільного

проєкту освоєно 21,4 млн грн (при загальній вартості проєкту понад 23,0 млн грн).

З метою диверсифікації джерел енергопостачання та підвищення рівня енергоефективності в області постійно вживаються заходи щодо збільшення обсягів виробництва електричної та теплової енергії з відновлюваних джерел. Станом на 01.11.2020 загальна потужність об'єктів енергетики, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел в області становить 29,6 МВт, що у 2 рази більше показника на кінець 2019 року. Протягом 9 місяців 2020 року потужність таких об'єктів збільшилась на 15,6 МВт за рахунок будівництва та введення в експлуатацію нових сонячних електростанцій населенням в приватному секторі та приватними підприємствами.

За 9 місяців 2020 року електроенергії з альтернативних джерел на об'єктах, які розміщено на території області, вироблено 67,8 млн кВт*год.

Реалізовувались ініціативи Уряду України щодо стимулювання населення до впровадження енергоефективних заходів. Згідно з обласною Програмою стимулювання до запровадження енергоефективних заходів населення, об'єднань співвласників багатоквартирних будинків та житлово-будівельних кооперативів Чернігівської області на 2018-2020 роки з обласного бюджету відшкодовано 984,0 тис. грн на погашення частини відсоткової ставки за кредитами, взятими населенням та ОСББ у 2019 році.

Крім того, у 2020 році діє ряд місцевих програм підтримки населення та ОСББ в містах Ніжин, Прилуки, Чернігів, Мена, Корюківка, Бобровиця, Носівка та смт Срібне, Сосниця з бюджетом 9,1 млн гривень. Заходи з енергозбереження реалізуються в містах Чернігів та Ніжин, за кошти місцевих бюджетів в рамках реалізації програми підтримки ОСББ за січень-жовтень 2020 року спрямовано близько 331,5 тис. гривень.

Управління об'єктами державної та комунальної власності.

На території області здійснюють діяльність 34 суб'єкти господарювання державного сектора економіки. Всі суб'єкти знаходяться в управлінні центральних органів влади.

Протягом 9 місяців 2020 року приватизовано 12 об'єктів малої приватизації. До державного бюджету надійде 9,5 млн гривень.

В Реєстрі договорів оренди державного майна станом на 01.10.2020 перебувало 545 договорів. З початку року укладено 19 нових договорів оренди. Протягом 9 місяців 2020 року до Державного бюджету від оренди державного майна надійшло 8,4 млн гривень.

За січень-вересень 2020 року проведено 23 перевірки стану утримання, збереження та використання державного майна 59 об'єктів.

У Переліку об'єктів права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Чернігівської області станом на 1 жовтня 2020 обліковується 126 комунальних підприємств, установ, закладів, в оперативному управлінні

або господарському віданні яких перебуває 2174 інвентарних об'єкти нерухомості.

За 9 місяців 2020 року чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) комунальних підприємств становив 159,5 млн гривень. До обласного бюджету перераховано 810,1 тис. грн податку на прибуток. На капітальні інвестиції підприємствами спрямовано 3,8 млн гривень.

Протягом січня-вересня 2020 року здійснено продаж 5 об'єктів майна, до обласного бюджету надійшло 5,0 млн гривень.

Станом на 01.10.2020 орендодавцями майна спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Чернігівської області виступають 39 підприємств, установ, закладів, якими укладено 423 договори оренди. Протягом січня-вересня 2020 року надійшло 9,3 млн грн орендної плати, до обласного бюджету перераховано 2,9 млн грн, у розпорядженні комунальних підприємств залишилось 6,4 млн гривень. За підсумками 2020 року очікується надходження 11,2 млн грн орендної плати.

Демографічна ситуація.

Чернігівщина за територією (31,9 тис. км²) знаходиться на третьому місці серед областей України, а за чисельністю населення – на 22-му. У результаті такого співвідношення щільність населення області (32 особи на 1 км²) найнижча в Україні.

Станом на 01.10.2020 на території області проживало 982,1 тис. осіб (-9,2 тис. осіб з початку року). Зменшення чисельності населення відбулося внаслідок його природного скорочення.

Протягом січня-вересня 2020 року на Чернігівщині народилося 4450 дітей. Рівень народжуваності становив 6,0 живонароджених на 1000 осіб наявного населення. Померло 13323 особи, або 18,0 на 1000 осіб наявного населення.

У віковій структурі населення Чернігівщини домінують негативні тенденції, які зумовили один з найвищих в Україні рівень демографічної старості жителів області. На 1 січня 2020 року частка наймолодшого населення області у віці 0-14 років становила 13,5% загальної чисельності населення області, частка населення віком 15-64 роки, основного постачальника трудових ресурсів – 66,6%, частка осіб у віці 65 років і старше – 19,9%. У 2019 році середня очікувана тривалість життя при народженні в області становила 70,7 років (по Україні – 72,01).

Вплив міграційного сальдо на чисельність населення області та його структуру в порівнянні з природним скороченням за 2019 рік залишається незначним і характеризується переважно від'ємними тенденціями – -1996 осіб (прибулих – 13211 осіб, вибулих – 15207 осіб), за січень-серпень 2020 року – -70 осіб (прибулих – 6542 особи, вибулих – 6612 осіб).

Ринок праці.

Введення карантину з метою запобігання та поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, негативно вплинуло на функціонування ринку праці.

За I півріччя 2020 року (останні статистичні дані) чисельність робочої сили у віці 15-70 років в області у порівнянні з аналогічним періодом 2019 року, зменшилась на 2,7% і становила 468,5 тис. осіб, з них 449,5 тис. осіб працездатного віку. Чисельність зайнятого населення у віці 15-70 років зменшилась на 3,8% та становила 414,6 тис. осіб. Рівень зайнятості населення віком 15-70 років зменшився на 1,5 в.п. і становив 56,8 %.

За період з 18 березня по 31 жовтня в службі зайнятості області було зареєстровано 11,8 тис. вакансій, що удвічі менше, ніж за відповідний період 2019 року; кількість роботодавців, які подали вакансії, у 1,4 рази менша і становила 3,4 тис. Загалом для укомплектування в цей період налічувалися 12,8 тис. вакансії, що у 1,9 рази менше. Станом на 01.11.2020 навантаження на 1 вільне робоче місце досягло 10 осіб проти 6 станом на 01.11.2019.

За січень-жовтень 2020 року взято на облік 22,5 тис. безробітних громадян, що на 36,3% більше, ніж за відповідний період 2019 року. Загалом перебувало на обліку та отримувало комплекс соціальних послуг 33,2 тис. безробітних громадян, що на 17,2% більше, ніж за відповідний період 2019 року.

Безробітні, які перебували на обліку в службі зайнятості, отримали 89,4 тис. профорієнтаційних послуг, у т.ч. профінформаційних, профконсультаційних та послуг з профвідбору. За направленням служби зайнятості проходили професійне навчання, перенавчання або підвищення кваліфікації 2292 безробітні особи, з них 2265 - за замовленням роботодавців (98,8%).

Протягом 10 місяців 2020 року забезпечено роботою та повернуто до трудової діяльності шляхом працевлаштування на вільні та новостворені робочі місця 16,3 тис. громадян, зокрема, за безпосереднім направленням служби зайнятості – 15,3 тис. осіб, з них 9,8 тис. офіційно безробітних.

Загалом до активних форм сприяння зайнятості з початку року було залучено 14 тис. безробітних громадян – кожного третього на обліку.

Середньомісячна заробітна плата штатних працівників у січні-вересні 2020 року становила 9053,38 грн і зросла проти відповідного періоду 2019 року у номінальному вимірі на 12,1 %, у реальному – на 9,1%.

Загальна сума заборгованості із виплати заробітної плати в області збільшилась з початку 2020 року на 47,5 % і на 01.10.2020 становила 18,3 млн грн, в тому числі на економічно активних підприємствах – 15,6 млн грн (на 38,1% більше), на підприємствах, що призупинили діяльність – 2,7 млн грн, підприємствах-банкрутах – відсутня.

За січень-жовтень 2020 року Управлінням Держпраці в області проведено 260 перевірок суб'єктів господарювання, 581 виробничого об'єкту, за результатами яких виявлено 9351 порушення нормативно-правових актів з

питань охорони праці та промислової безпеки, до адміністративної відповідальності притягнуто 576 посадових осіб, із них 164 перших керівників.

Державними інспекторами здійснено 583 контрольні заходи 515 суб'єктів господарювання, в тому числі 35 заходів контролю 19 підприємств-боржників.

До роботодавців, якими допущені порушення, в межах чинного законодавства вжито відповідних заходів. У 2020 році розглянуто 31 справу щодо застосування фінансових санкцій та винесено рішення щодо накладення штрафів на загальну суму 12,6 млн грн, з них станом на 01.11.2020 по 20 постановам сплачено 1,9 млн гривень.

На виконання виданих приписів керівниками підприємств-боржників з початку 2020 року погашено 27,5 млн гривень заборгованості по заробітній платі близько 2,9 тис. найманим працівникам.

Соціальний захист та соціальне забезпечення населення

Станом на 01.11.2020 державні допомоги по області отримувало 51,0 тис. осіб.

Право на пільги за соціальною ознакою мають 268,0 тис. осіб, що становить майже третину від загальної чисельності жителів області.

В органах соціального захисту населення області станом на 01.11.2020 на обліку перебувало 475 осіб з інвалідністю внаслідок війни із числа учасників АТО, 27 учасників війни та 392 члени сімей загиблих учасників АТО.

На обліку для забезпечення санаторно-курортними путівками перебуває 455 учасників АТО. У 2020 році з державного бюджету області виділено майже 3,7 млн грн. Протягом 10 місяців 2020 року санаторно-курортним лікуванням забезпечено 224 особи.

Реабілітаційні послуги для дітей з інвалідністю в області надають 4 центри комплексної реабілітації, де протягом 9 місяців 2020 року реабілітаційні послуги отримала 901 дитина з інвалідністю та 39 дітей до трьох років групи ризику.

Станом на 01.10.2020 в установах Пенсійного фонду в області на обліку перебуває 323,9 тис. пенсіонерів. Середній розмір пенсійних виплат (з урахуванням пенсійного забезпечення військовослужбовців та деяких інших категорій громадян) на 01.10.2020 склав 3052,21 грн, що в 1,8 рази перевищує прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність (1712,0 грн). Забезпечується своєчасне призначення та проведення перерахунків, виплата пенсій та грошової допомоги.

В області проживає 7109 багатодітних сімей, в них виховується 23871 дитина. Станом на 01.11.2020 право на користування пільгами отримали 601 багатодітна сім'я, посвідчення дітей з багатодітних сімей отримали 1537 дітей. Відповідно, за перше півріччя 2020 року близько 3,4 тис. багатодітних сімей скористались пільгами з оплати житлово-комунальних послуг, 50% знижкою вартості придбання палива – 1,1 тис. сімей, 50% знижкою плати за користування квартирним телефоном – 136 сімей.

З метою забезпечення вирішення проблемних житлових та соціально-побутових питань багатодітних сімей здійснюється моніторинг стану потреб та умов проживання багатодітних сімей, в яких 5 і більше дітей, для визначення тих, які потребують допомоги. У обласному бюджеті щороку передбачаються кошти на покращення соціально-побутових умов багатодітних сімей, в яких виховується 5 і більше дітей.

У 2020 році згідно оновленого банку даних сімей, які потребують допомоги, 73 багатодітні сім'ї отримали відповідну допомогу. 10 багатодітних сімей отримали двоярусні ліжка з матрацами для покращення соціально-побутових умов. 63 багатодітні сім'ї отримали побутову техніку у вигляді холодильників, пральних машин, газових плит, морозильних камер та велосипедів.

В області нараховується 1995 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Протягом 9 місяців 2020 року до сімейних форм виховання в області влаштовано 250 дітей (21 – усиновлено, 140 – взято під опіку, піклування, 56 – у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу, 15 – тимчасово у сім'ї родичів, знайомих, 11 – повернуто у біологічну сім'ю, 7 – визнано батьківство).

Станом на 01.11.2020 сімейними формами виховання в області охоплено 93,0% дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

З початку 2020 року у регіоні створено 6 дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ) та 9 прийомних сімей (ПС), всього влаштовано до цієї форми виховання 60 дітей. В області функціонує 31 дитячий будинок сімейного типу та 179 прийомних сімей, в яких виховується 517 дітей, а також 10 сімей патронатних вихователів (з початку створення у патронатних сім'ях перебувало на вихованні 60 дітей).

Нагальною проблемою осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є відсутність власного житла. Для забезпечення тимчасовим житлом цих осіб в області функціонує соціальний гуртожиток. В ньому проживало 27 осіб.

Охорона здоров'я

В області закінчено реорганізацію усіх медичних закладів для надання первинного, вторинного, третинного рівня медичної допомоги. Усі медичні заклади заключили договори з Національною службою здоров'я України.

Станом на 28.10.2020 у системі медичної допомоги області функціонує 15 обласних медичних закладів, 21 центральна районна лікарня, 8 міських, 1 дитяча лікарні, 2 пологових будинки, 27 центрів первинної медико-санітарної допомоги, 2 дитячі поліклініки, 4 стоматологічні поліклініки та 1 лікарська амбулаторія (самостійна). До складу центрів первинної медико-санітарної допомоги входять, як підрозділи, 147 амбулаторій (з них 55 міських та 92 сільські) і 607 фельдшерсько-акушерських пунктів.

Станом на 01.10.2020 ліжковий фонд медичних закладів області становить

7888 ліжок. Незважаючи на щорічне скорочення ліжкового фонду, показник забезпеченості на 10 тис. населення залишається найбільшим серед областей України і становить 80,3, що значно перевищує показник по Україні (64,87).

В медичних закладах області зареєстровано 430 штатних посад лікарів загальної практики-сімейної медицини, з них у закладах сільської місцевості – 279,25 (64,9%). Медичну допомогу надає 336 сімейних лікарів, з них 197 (58,6%) лікарів працює у лікувально-профілактичних закладах сільської місцевості.

На фінансове забезпечення лікувально-профілактичних закладів області спрямовано 1847,8 млн грн (з них кошти місцевого бюджету – 751,4 млн грн, кошти Національної служби здоров'я України – 1096,4 млн грн). Видатки на одного мешканця становлять 1882,1 гривень.

Протягом 9 місяців 2020 року з різних джерел фінансування на покращення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я області було спрямовано 271,4 млн гривень.

В медичних закладах області налічується 688 одиниць санітарного автотранспорту, що становить 81,5% від нормативної потреби.

Освіта

В області функціонують 445 закладів дошкільної освіти. Відсоток охоплення дітей віком від 3-х до 6-ти років дошкільною освітою становить 97%. Чисельність дітей в закладах дошкільної освіти з розрахунку на 100 місць становить 98 осіб (2019 рік – 110).

Станом на 01 вересня 2020 року функціонують 463 заклади загальної середньої освіти з контингентом 96,0 тис. здобувачів.

Для надання якісних освітніх послуг, у тому числі дітям сільської місцевості, діють 45 опорних закладів та 27 філій.

У 2020/2021 навчальному році для 9142 учнів сільської місцевості (100% від потреби) організовано безперебійний підвіз всіма видами транспорту, які за 410 маршрутами здійснюють підвіз з 1055 населених пунктів. Для цього задіяно 336 транспортних одиниць, з них шкільних автобусів – 306. До 45 опорних закладів області організовано підвіз 3040 учнів 78 шкільними автобусами.

Особливого значення в умовах сьогодення набуває інклюзивне навчання. За оперативними даними, у 2020/2021 навчальному році у 161 закладі загальної середньої освіти функціонують 419 інклюзивних класів, в яких освітні послуги отримують 535 дітей з особливими освітніми потребами. Для забезпечення таких дітей психолого-педагогічним супроводом в області діють 15 інклюзивно-ресурсних центрів та ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти.

Для організації змістовного дозвілля дітей та учнівської молоді, розвитку їх умінь і навичок в області функціонують 68 закладів позашкільної освіти.

Функціонує 14 державних закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Підготовка кадрового потенціалу здійснюється з 60 професій та 5 спеціальностей. Контингент здобувачів професійної освіти становить 4613 осіб. У 2020 році закладами професійної (професійно-технічної) освіти проведено випуск 1,8 тис. кваліфікованих робітників із числа учнівської молоді, понад 200 з яких отримали професію за дуальною формою навчання. Відповідно до укладених договорів з фізичними та юридичними особами набули професій 388 осіб.

У 2020/2021 навчальному році здійснюють підготовку здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (19918 тисячі студентів) і підвищення кваліфікації педагогічних працівників 24 заклади, а саме: 3 університети, 1 академія, 2 інститути, 18 коледжів.

Культура і туризм

Мережа закладів культури області складає 748 клубів, 688 бібліотек, 5 театральних-видовищних підприємств (4 – театри та 1 – обласний філармонійний центр фестивалів та концертних програм), 37 музейних закладів (33 музеї, 3 – заповідники, 1 – меморіальний комплекс), 39 шкіл мистецтв, 1 зоопарк.

За січень-жовтень 2020 року виконано робіт з поточного та капітального ремонтів закладів культури, придбано обладнання на загальну суму 5,7 млн гривень.

З метою проведення на належному організаційному та творчому рівні культурно-мистецьких заходів з нагоди державних свят, пам'ятних дат, ювілеїв, фестивалів та конкурсів за 10 місяців 2020 року проведено 78 культурно-мистецьких заходів.

В області зосереджений значний історико-культурний та природно-рекреаційний потенціал, що робить територію регіону привабливою для розвитку різних видів туризму.

Природно кліматичні умови дають можливість для розвитку туризму у сільській місцевості. Кількість садиб сільського туризму в області складає 36 одиниць. Все більшого розвитку набуває активний туризм, зокрема водний. Крім Десни, подорожі організуються по річках Снов та Сейм.

З метою популяризації туристично-рекреаційного потенціалу області та збільшення туристичних потоків проведено 5 рекламно-інформаційних турів по Чернігівській області для представників туристичної сфери та засобів масової інформації м. Києва, Запорізької, Луганської, Донецької, Миколаївської, Одеської та Чернігівської областей.

Виготовлено 22 різновиди рекламно-інформаційної та сувенірної продукції про туристичний потенціал регіону загальним тиражем понад 9 тисяч одиниць.

Сума надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів області за 9 місяців 2020 року склала 909,8 тис. гривень.

Фізична культура і спорт

Для занять фізичною культурою і спортом в області наявні 27 стадіонів, 405 спортивних залів, 9 критих плавальних басейнів, у т.ч. три 25-ти метрових (функціонує - 1), 1273 спортивних майданчиків (з них 77 з синтетичним покриттям і 374 з тренажерним обладнанням), 689 футбольних полів, 20 тенісних кортів, 41 фізкультурно-оздоровчий центр, 5 лижних баз, 4 веслувальні бази, 2 кінно-спортивні бази, 55 стрілецьких тирів та 278 інших споруд, у т.ч. 109 тренажерних залів.

Рівень забезпечення населення матеріально-спортивною базою становить в середньому 26,3% від мінімальних нормативів державних будівельних норм.

Для організації фізкультурно-оздоровчої, реабілітаційної і спортивної роботи працюють 46 спортивних шкіл (ДЮСШ) (14,6 тис. учнів), 2 школи вищої спортивної майстерності (ШВСМ) – 247 спортсменів основного складу, 3 центри фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», (обласний та 2 міських в м.м.Чернігові і Ніжині), центр інвалідного спорту «Інваспорт», 2 бази олімпійської підготовки (з біатлону та важкої атлетики), державний центр олімпійської підготовки з біатлону, державне підприємство «Олімпійський навчально-спортивний центр «Чернігів», 119 спортивних та фізкультурно-оздоровчих клубів (з контингентом 12,1 тис. осіб), 69 громадських організацій фізкультурно-спортивного спрямування.

В області розвивається 83 види спорту (у т.ч. 30 олімпійських), працюють 2016 штатних спортивних працівників (з яких 805 – викладачі фізичного виховання навчальних закладів усіх рівнів і 401 – тренер-викладач).

Всіма видами спорту у спортивних школах, секціях і клубах систематично займаються 26,9 тис. чол. Фізкультурно-оздоровчою і реабілітаційною роботами охоплено 64,9 тис. осіб. До занять спортом та реабілітації засобами фізичної культури залучено більше 380 осіб з інвалідністю. Систематичними заняттями у спортивних школах охоплено 15,8% дітей і учнівської молоді віком 6-18 років, що проживають в області.

До складу збірних команд України (основний склад, кандидати і резерв) входять 226 представників Чернігівщини з 43 видів спорту. Крім того, до складу збірних входять 37 спортсменів з інвалідністю.

Розвиток інформаційного простору

В області зареєстровано 358 друкованих ЗМІ місцевої форми розповсюдження. Регулярно виходять до 70 друкованих ЗМІ загальним накладом близько 470 тис. примірників (у т.ч. загальнополітичного та інформаційного характеру — близько 50).

Працюють близько 20 Інтернет-видань. Здійснюють місцеве мовлення 5 теле- та 6 радіомовників (включно з філією Суспільного мовлення). Крім того, 1 місцева радіоорганізація, що має відповідні ліцензії Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, ще не розпочала мовлення

(«Свобода.ФМ»), «1.ФМ» розпочала діяльність в тестовому мовленні в м. Чернігів.

Покриття Чернігівської області сигналом цифрового телебачення мультиплексів МХ-1, МХ-2, МХ-3 та МХ-5 здійснюється передавачами, розміщеними у містах Чернігів, Бахмач, Прилуки, Ніжин, Бобровиця та смт Холми, а також у м. Шостка Сумської області. Безпосередньо передавальне обладнання належить ТОВ «Зеонбуд» як оператору цифрової багатоканальної телемережі.

Мають відповідні ліцензії Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення та здійснюють цифрове ефірне мовлення ТОВ «ТРО «Ліга» (логотип «Дитинець») (м. Чернігів), КП «ТРА «Новий Чернігів» Чернігівської міської ради (м. Чернігів), КП ТК «Прилуки» Прилуцької міської ради (м. Прилуки) а також місцева філія ПАТ «НСТУ» «Чернігівська регіональна дирекція» (логотип «UA: Чернігів») (переважна частина території області).

Загальною загрозою для інформаційного простору Чернігівщини як складової інформаційного простору України залишається розгорнута проти України інформаційна війна, яка включає в себе поширення за допомогою широкого набору інструментів у вітчизняному інформаційному полі антиукраїнської пропаганди, неправдивої, викривленої та провокаційної інформації щодо подій в Україні.

Розвиток громадянського суспільства.

Станом на 01.10.2020 зареєстровано 781 громадську організацію. Також в області нараховується 160 об'єднань громадян – 54 профспілкові організації, 94 благодійні фонди та організації, а також 12 творчих спілок.

Для взаємодії органів влади та громадянського суспільства використовуються такі механізми як консультації з громадськістю, участь в громадських радах, робочих групах, громадські експертизи і моніторинги, громадські слухання, інформаційні запити до органів державної влади тощо.

Представники інститутів громадянського суспільства входять до консультативно-дорадчих органів при органах виконавчої влади: Громадської ради при облдержадміністрації (до її складу входять 108 представників інститутів громадянського суспільства), Колегії облдержадміністрації та колегій її структурних підрозділів, а також включаються до складу оргкомітетів, робочих груп з підготовки обласних заходів, проєктів обласних програм тощо.

Природокористування та екологічна безпека. Використання природних ресурсів.

На території області розвідано 323 родовища з 16 видів корисних копалин, проте половина з них залишається не розробленими.

Загальна площа земель лісового фонду становить 740,3 тис. га, що становить понад 23,0% від загальної площі області.

Область посідає 1 місце в Україні за кількістю територій та об'єктів природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ). На території області функціонує 674 об'єкти ПЗФ площею 262,58 тис. га, що становить 7,87 % від її загальної площі. За відсотком територій ПЗФ місцевого значення Чернігівщина посідає четверте місце в Україні. Для збереження ландшафтного та біологічного різноманіття в області постійно ведеться робота щодо розширення мережі об'єктів і територій ПЗФ.

Гідрографічна мережа області належить до басейнів великих річок Десна та Дніпро. Всього на території області протікає 1570 річок загальною довжиною 8369 км, в т. ч. великих річок – 629 км, середніх – 723 км, малих – 7017 км.

На території області функціонують 18 водосховищ загальною площею водного дзеркала 1,7 тис. га і об'ємом 38,9 млн м³ та 605 руслових ставків з гідротехнічними спорудами сумарним об'ємом 3,9 млн м³ і загальною площею водного дзеркала 75,5 тис. га.

Прогнозовані запаси підземних вод, за даними Державної служби геології та надр України, складають 3039,0 млн м³. Експлуатаційні запаси підземних вод становлять 204,0 млн м³.

Земельний фонд області станом на 1 січня 2020 року складає 3190,3 тис. га. У структурі земельного фонду 2060,4 тис. га (64,6 %) зайнято сільськогосподарськими угіддями.

В області ведеться реєстр об'єктів утворення відходів (ОУВ), де обліковується 187 об'єктів та реєстр об'єктів обробки й утилізації відходів (ООУВ) – 7 об'єктів. В обласному Реєстрі місць видалення відходів (МВВ) обліковується 546 об'єктів.

Протягом 9 місяців 2020 року в рамках Програми охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2014-2020 роки за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища виконані природоохоронні заходи на загальну суму 6379,4 тис. грн, що становить 41,0 % від запланованих на 2020 рік.

Зокрема, завершені роботи з тампонажу 12 недіючих артезіанських свердловин, а також з облаштування 4 сміттєзвалищ.

Фонд захисних споруд цивільного захисту області налічує 595 об'єктів, серед яких 151 сховище та 444 протирадіаційні укриття. З метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 вживались карантинні заходи.

Протягом січня-вересня 2020 року на території області зареєстровано 3259 (з них – 6 класифікуються як надзвичайні ситуації) надзвичайних ситуацій та небезпечні події, внаслідок яких 4814 осіб постраждали (захворіли) та 298 осіб загинули.

На розвиток економіки та соціальної сфери впливають **невирішені проблемні питання**, головними серед яких залишаються:

- значна сировинна спрямованість регіонального експорту та суттєва залежність підприємств від зовнішнього ринку збуту, що робить їх дуже вразливим від цінових коливань;
- спад економічної активності через запровадження карантинних заходів;
- недостатній механізм стимулювання до інвестування суб'єктів господарювання та потенційних інвесторів;
- складна демографічна ситуація в регіоні;
- невідповідність на ринку праці попиту на робочу силу та її пропозиції у професійно-кваліфікаційному та територіальному розрізах;
- затримка з утилізації непридатних і заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин;
- повільне впровадження системи роздільного збирання компонентів твердих побутових відходів для зменшення обсягів їх захоронення;
- недосконалість транспортного сполучення з туристичними центрами області та транспортна ізолюваність Чернігова (у першу чергу, залізничного) від інших обласних центрів України;
- руйнація та незадовільний технічний стан багатьох історичних споруд.

Існують також як внутрішні, так і зовнішні ризики і загрози, які можуть впливати на хід реалізації Програми, зокрема:

- продовження карантинних обмежень для бізнесу як в Україні, так і за її межами;
- продовження військового протистояння на Сході країни;
- непередбачувані сценарії розвитку світової економіки, що обумовить коливання цін на світових сировинних ринках та відобразиться на експорті підприємств регіону;
- згорання іноземними компаніями інвестиційних планів або перенесення термінів їх реалізації на майбутній період;
- збереження низької кредитної активності комерційних банків;
- ймовірність девальваційних тенденцій на валютному ринку;
- складний доступ до кредитних ресурсів.

На вирішення цих та інших проблем спрямовані основні завдання Програми економічного і соціального розвитку Чернігівської області на 2021 рік.

II. Мета, завдання та заходи економічного і соціального розвитку у 2021 році

Метою Програми є досягнення економічного розвитку та подальше підвищення рівня і якості життя населення на основі ефективного використання власного потенціалу регіону, наявних ресурсів, стимулювання інвестиційної та інноваційної активності, прозорих умов ведення бізнесу, розвитку системи електронних послуг, забезпечення екологічної безпеки, належного функціонування інженерно-транспортної та комунальної інфраструктури, створення сприятливих умов для розвитку самодостатніх об'єднаних територіальних громад.

У Програмі передбачено комплекс основних завдань та заходів, спрямованих на стабілізацію роботи і розвиток галузей виробничої та соціальної сфери області у 2021 році, відповідно до Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року та пріоритетів розвитку регіону шляхом взаємодії обласної державної адміністрації, органів місцевого самоврядування та громадськості.

Завдання і заходи Програми економічного і соціального розвитку області на 2021 рік визначені в контексті пріоритетів Стратегії і спрямовані на реалізацію стратегічних цілей, а саме:

1. Розвиток людського потенціалу.
2. Комфортні та безпечні умови для життя.
3. Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки.
4. Прискорений інноваційний розвиток пріоритетних сфер економічної діяльності.
5. Ефективне багаторівневе врядування та управління територіальним розвитком.

Динамічними пріоритетами, які забезпечать розвиток регіону у наступному році будуть:

- ✓ підвищення рівня заробітної плати в області;
- ✓ активний діалог з об'єднаннями підприємців з метою створення нових робочих місць;
- ✓ підвищення якості медичних послуг;
- ✓ постійний відкритий діалог з новообраними місцевими радами та адміністраціями;
- ✓ безкомпромісна боротьба з корупцією;
- ✓ ефективне використання туристичного потенціалу;
- ✓ недопущення екологічної кризи;
- ✓ продовження реалізації програми Президента України «Велике будівництво»;
- ✓ забезпечення всієї території області якісним зв'язком та Інтернетом;
- ✓ посилення телесигналу у прикордонних північних районах області.

Заходи економічного і соціального розвитку у 2021 році

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
1. Розвиток людського потенціалу			
1.1. Забезпечення умов для отримання якісної освіти			
<i>Завдання 1. Підвищення рівня дошкільної освіти</i>			
1.	Відкриття реконструйованих приміщень, відновлення діяльності закладів дошкільної освіти, створення додаткових місць та груп на базі закладів дошкільної освіти.	Управління освіти і науки облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Доступність для кожної дитини відповідного віку якісних освітніх послуг, наступність між дошкільною та початковою освітою.
2.	Розширення мережі інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти.		
3.	Підвищення професійної кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти.	Управління освіти і науки облдержадміністрації, Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д.Ушинського	Підвищення компетентності вихователів.
<i>Завдання 2. Підвищення якості та безпеки освітніх послуг та забезпечення рівного доступу населення до загальної середньої освіти</i>			
4.	Подальше впровадження реформи «Нова українська школа» з метою створення безпечного, комфортного, сучасного освітнього середовища.	Управління освіти і науки облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Надання якісних освітніх послуг з урахуванням здібностей, потреб та інтересів кожної дитини. Наскрізне застосування ін.формаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі та управлінні закладами.
5.	Приведення мережі закладів загальної середньої освіти у відповідність до потреб населення, продовження процесів оптимізації закладів загальної середньої освіти області.		Створення особистісно-орієнтованої моделі освіти із врахування здібностей, потреб та інтересів кожної дитини.
6.	Подальше створення мережі освітніх округів та опорних закладів.		Створення умов для дітей шкільного віку сільської місцевості для отримання якісних освітніх послуг.
7.	Забезпечення організованим підвозом у сільській місцевості учнів і педагогічних працівників до місць		Безперебійне підвезення учнів та педагогічних працівників до місць

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	навчання, роботи та додому.		навчання і додому.
8.	Продовження роботи щодо створення інклюзивного середовища у закладах освіти області.		Освіта дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням особливості їх розвитку.
9.	Забезпечення якісними освітніми послугами у сфері позашкільної освіти відповідно до основних напрямів діяльності.		Всебічний розвиток знань, умінь та навичок учнівської молоді, можливість відкрити нові таланти чи розвинути вже існуючі здібності.
10.	Розвиток системи виявлення та підтримки обдарованої учнівської молоді.		Покращення результатів участі школярів у Всеукраїнських етапах учнівських олімпіад з навчальних предметів, конкурсі-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України, інших інтелектуальних змаганнях. Покращення результатів зовнішнього незалежного оцінювання випускників закладів освіти.

Завдання 3. Модернізація освітнього середовища закладів професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до потреб регіонального ринку праці

11.	Створення сучасного освітнього середовища для забезпечення якісної професійної (професійно-технічної) освіти.	Управління освіти і науки облдержадміністрації	Підвищення якості у наданні освітніх послуг для забезпечення конкурентоспроможної адаптації випускників до ринку праці.
12.	Забезпечення потреб регіонального ринку праці кваліфікованим трудовим ресурсом на договірних засадах із потенційними роботодавцями.		Збалансування обсягів і напрямів підготовки кадрів з регіональними потребами ринку праці.
13.	Формування позитивного іміджу професійної освіти, популяризація освітніх закладів.		Підняття престижу робітничих професій серед учнівської молоді й дорослого населення.

1.2. Створення умов для підтримки та формування здорового населення

Завдання 1. Підвищення доступної, якісної медичної допомоги населенню області

1.	Сприяння будівництву, реконструкції та ремонту закладів охорони здоров'я, покращення їх матеріально-технічної бази.	Управління охорони здоров'я облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самовряду-	Поліпшення умов отримання населенням медичних послуг.
----	---	---	---

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		вання (у порядку рекомендації)	
2.	Розвиток системи екстреної медичної допомоги.	Управління охорони здоров'я облдержадміністрації	Придбання 13 санітарних автомобілів для центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф.
3.	Проведення просвітницької роботи з пропаганди здорового способу життя. Всебічне висвітлення сутності та заходів започаткованих перетворень у медичній сфері в друкованих та електронних ЗМІ.		Забезпечення широкої інформаційної підтримки засобами масової інформації переваг здорового способу життя. Підвищення інформованості населення щодо реформування сфери охорони здоров'я, формування позитивного ставлення населення до реформ в сфері охорони здоров'я.
4.	Забезпечення медичних працівників, житлом (зокрема, службовим), земельними ділянками.	Управління охорони здоров'я облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Покращення кадрової ситуації та соціального захисту медичних працівників.

Завдання 2. Охорона материнства та дитинства. Збереження репродуктивного здоров'я

5.	Продовження роботи щодо створення міжрайонних акушерсько-гінекологічних відділень.	Управління охорони здоров'я облдержадміністрації	Зниження рівня немовлячої смертності. Збільшення частки нормальних пологів. Відсутність випадків материнської смертності.
6.	Забезпечення санаторно-курортним лікуванням дітей із соматичними захворюваннями та дітей із груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз.		Охоплення санаторно-курортним оздоровленням щорічно не менше 2500 дітей із хронічними захворюваннями внутрішніх органів, а також дітей із груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз.
7.	Здійснення заходів із профілактики передачі ВІЛ-інфекції від матері до дитини.		Забезпечення дітей першого року життя, народжених ВІЛ-інфікованими матеріями адаптованими молочними сумішами у відповідності до повної потреби.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
8.	Організація та проведення заходів із вторинної профілактики захворювань органів зору, слуху, опорно-рухової системи та серцево-судинних захворювань.		Забезпечення не менше ніж 200 осіб, які перебувають на спеціальному обліку, медиковідновлювальними засобами (слуховими апаратами, ендопротезами, виробами кардіологічного призначення тощо).
9.	Організація відпочинку та оздоровлення дітей області.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації	Збільшення питомої ваги оздоровчих послуг. Надання якісних оздоровчих та відпочинкових послуг.
10.	Проведення державної атестації дитячих закладів оздоровлення та відпочинку області.		Приведення діяльності закладів оздоровлення та відпочинку у відповідність до державних стандартів.
11.	Забезпечення оздоровлення дітей, що потребують особливої соціальної уваги та підтримки.		Забезпечення якісними оздоровчими послугами дітей, що потребують особливої соціальної уваги та підтримки.

Завдання 3. Профілактика та лікування соціально небезпечних хвороб

12.	Своєчасне виявлення випадків захворювання на туберкульоз (молекулярно-генетичним методом на апараті Gene Xpert, мікроскопія мокротиння, флюорографічне обстеження, тощо) та забезпечення контрольованого лікування хворих на туберкульоз на амбулаторному етапі.	Управління охорони здоров'я облдержадміністрації	Своєчасне і максимальне виявлення захворювань на туберкульоз. Покращення ефективності лікування хворих на туберкульоз, у першу чергу на амбулаторному етапі лікування. Зниження рівня захворюваності на туберкульоз та смертності.
13.	Інформування населення області з питань профілактики та ранньої діагностики злоякісних новоутворень з використанням засобів масової інформації. Створення умов для продовження та поліпшення якості життя онкологічних хворих.		Раннє виявлення онкопатології, покращення рівня надання медичної допомоги хворим на злоякісні новоутворення, зниження інвалідизації онкологічних хворих, рівня смертності від раку.
14.	Надання населенню своєчасних та ефективних медичних послуг з діагностики та лікування коронавірусної інфекції COVID-19, забезпечення лікарськими засобами, дооснащення відділень та палат інтенсивної терапії,		Готовність комунальних закладів охорони здоров'я області для стабільної реалізації комплексу завдань і заходів, спрямованих на вчасне та ефектив-

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	інфекційних відділень медичним обладнанням та апаратурою, проведення стимулювання оплати праці медичних працівників, задіяних в наданні медичної допомоги хворим на COVID-19.		не надання медичної допомоги пацієнтам з інфекцією COVID 19, забезпечення дотримання інфекційного контролю в закладах охорони здоров'я та збереження кадрового потенціалу закладів.
Завдання 4. Зміцнення здоров'я населення засобами фізичної культури і спорту			
15.	Проведення спортивних змагань та масових фізкультурно-оздоровчих заходів з залученням усіх верств населення в рамках Національної стратегії з оздоровчої рухової активності.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Збільшення охоплення спортивною і фізкультурно-оздоровчою роботою наявного населення, зміцнення його фізичного здоров'я.
16.	Забезпечення ефективного функціонування, розширення мережі та удосконалення роботи закладів фізичної культури і спорту.		Досягнення рівня не менше 20% охоплення дітей і учнівської молоді віком 6-18 років систематичними заняттями у спортивних школах, секціях, клубках.
Завдання 5. Розвиток спортивної інфраструктури			
17.	Будівництво нових, реконструкція і ремонт наявних капітальних спортивних споруд та оснащення їх сучасним інвентарем і обладнанням.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Приведення стану наявних спортивних споруд до рівня міжнародних стандартів, створення додаткових умов для занять населення фізичною культурою і спортом, підготовки спортивних резервів та спортсменів високого класу.
18.	Будівництво міні-футбольних і мультифункціональних спортивних майданчиків зі штучним покриттям для масового використання.		Розвиток спортивної інфраструктури для масових занять населення фізичною культурою і спортом, проведення спортивних змагань з ігрових видів спорту для всіх категорій населення. Будівництво не менше 10 міні-футбольних і мультифункціональних спортивних майданчиків зі штучним покриттям у школах, парках та місцях масового відпочинку населення.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
1.3. Розвиток сфери культури і мистецтв та збереження історико-культурної спадщини			
<i>Завдання 1. Створення умов для культурного розвитку і творчого самовираження громадян. Оптимізація та модернізація мережі сфери культури</i>			
1.	Проведення фестивалів, конкурсів та свят, концертних програм та забезпечення змістовного дозвілля, доступу до можливостей для творчого самовираження.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації	Формування гармонійного культурного середовища області, забезпечення доступності культурних послуг та широких можливостей для створення якісного культурного та креативного продукту.
2	Залучення національно-культурних товариств до проведення фестивалів, конкурсів та свят, концертних програм тощо.		Забезпечення міжнаціональної єдності, гарантування та дотримання прав, розвиток ідентичності національно-культурних товариств.
3.	Створення Центрів надання культурних послуг (ЦКП) в об'єднаних територіальних громадах.		Модернізація культурної інфраструктури, підвищення рівня залученості населення до культурних практик. Надання послуг в ЦКП відповідно до запиту різних соціо-вікових груп жителів громад.
4.	Забезпечення рівного доступу до отримання якісної мистецької освіти.		Залученість дітей шкільного віку та дорослих до мистецької освіти, інклюзивність мистецької освіти.
5.	Участь бібліотек у національній онлайн-платформі з цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта».		Навчання цифровій грамотності різних верств населення. Створення можливостей для користування комп'ютерами та іншими цифровими гаджетами для людей, що не мають власних. Кожний громадянин зможе безкоштовно опанувати цифрові навички за сучасним форматом – освітні серіали.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
Завдання 2. Збереження нематеріальної культурної спадщини як головного джерела культурного розмаїття			
6.	Розвиток креативних індустрій та створення культурного продукту (товари та послуги, що виробляються (тиражуються) в процесі культурної діяльності на основі творів і служать для задоволення громадянами своїх творчих, духовних, дозвіллевих потреб - фонограми, аудіо-альбоми, вироби ужиткового мистецтва, театральні та циркові вистави, концерти тощо). Включення елементів НКС до працюючих та запланованих туристичних маршрутів.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації	Використання елементів нематеріальної культурної спадщини для розвитку міст та малих територій.
7.	Виявлення, ідентифікація, збереження і популяризація виконавського аматорського мистецтва, усних традицій, звичаїв, обрядів, традиційних ремесел.		Розвиток народної творчості. Збільшення кількості носіїв та залучення до практик нематеріальної культурної спадщини представників молодого покоління.
Завдання 3. Охорона, відтворення та збереження об'єктів культурної спадщини			
8.	Проведення паспортизації об'єктів містобудування та архітектури, садово-паркового мистецтва області, виготовлення та встановлення охоронних дощок.	Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації, власники та користувачі пам'яток	Занесення пам'яток архітектури та містобудування області до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, виконання вимог міжнародних конвенцій про охорону культурної спадщини щодо доступності інформації про об'єкти культурної спадщини.
9.	Реставрація пам'яток архітектури національного значення.	Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації	Збереження визначних пам'яток архітектури області національного значення.
1.4. Забезпечення соціального захисту населення та гендерної рівності			
Завдання 1. Соціальний захист населення та підвищення стандартів життя людей з особливими потребами			
1.	Надання грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення членам сімей загиблих учасників	Департамент соціального захисту населення	Поліпшення житлових умов населення.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	АТО/ООС, особам з інвалідністю 1-2 груп з числа учасників АТО/ООС, а також внутрішньо переміщеним особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і потребують поліпшення житлових умов.	облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	
2.	Забезпечення санаторно-курортним лікуванням, технічними та іншими засобами реабілітації та проходження психологічної реабілітації учасників АТО/ООС.		Забезпечення потреби постраждалих учасників Революції Гідності та учасників АТО/ООС у технічних засобах реабілітації, санаторно-курортному лікуванні, психологічній реабілітації.
3.	Модернізація матеріально-технічної бази установ системи соціального захисту населення та оптимізація мережі установ.		Поліпшення умов надання соціальних та реабілітаційних послуг населення.
4.	Забезпечення у повному обсязі потреби у технічних та інших засобах реабілітації та пересування осіб з інвалідністю.		Створення умов для повноцінної життєдіяльності осіб з особливими потребами.
5.	Забезпечення санаторно-курортним лікуванням осіб з інвалідністю внаслідок війни, осіб з інвалідністю внаслідок загального захворювання та з дитинства.		
6.	Направлення осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю до реабілітаційних установ для отримання реабілітаційних послуг.		

Завдання 2. Забезпечення надання якісних соціальних послуг у громадах

7.	Створення мережі надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору та/або залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору).	Обласний центр соціальних служб, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Розвиток базових соціальних послуг у громадах відповідно до потреб сімей/осіб.
8.	Інформаційно-методична підтримка спеціалістів та фахівців із соціальної роботи місцевих центрів соціальних служб, закладів соціальної підтримки, фахівців із соціальної роботи об'єднаних територіальних громад стосовно впровадження нових форм і методів в соціальну роботу.	Обласний центр соціальних служб	Підвищення кваліфікації та професійного рівня спеціалістів та фахівців із соціальної роботи районних/міських центрів соціальних служб, об'єднаних територіальних громад, закладів соціальної підтримки.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
9.	Розроблення інформаційних матеріалів щодо переліку соціальних послуг, їх змісту і порядку надання для широкого інформування населення.		Підвищення рівня інформованості населення щодо соціальної підтримки та послуг і процедур їх надання.
10.	Створення сімей патронатних вихователів, забезпечення функціонування створених патронатних сімей.	Обласний центр соціальних служб, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Розвиток послуги патронату над дитиною.
Завдання 3. Розвиток сімейних форм виховання. Забезпечення права дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання у сімейному оточенні			
11.	Влаштування дітей, що залишились без батьківської піклування, до сімейних форм виховання.	Служба у справах дітей облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Збільшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих у сімейні форми виховання (усиновлення, опіка, піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу).
12.	Розробка, випуск та розповсюдження методичної літератури, друкованої інформаційно-просвітницької продукції, інформації в мережі Інтернет стосовно влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, до сімейних форм виховання.		
13.	Проведення навчальних семінарів для працівників служб у справах дітей райдержадміністрацій, органів місцевого самоврядування, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад з питань захисту прав, свобод, законних інтересів дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштування їх до сімейних форм виховання.		
14.	Стимулювання розширенню мережі прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.	Служба у справах дітей облдержадміністрації, Обласний центр соціальних служб, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Створення 1 дитячого будинку сімейного типу та 10 прийомних сімей у громадах області, влаштування до них 50 дітей.
15.	Проведення серед населення області інформаційних кампаній щодо формування позитивного сприйняття сімейного влаштування дітей-сиріт та	Обласний центр соціальних служб, райдержадміністрації, органи місцевого	Підвищення рівня обізнаності населення області щодо сімейних форм влаштування дітей-

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	дітей, позбавлених батьківського піклування, спонукання кандидатів на створення прийомних сімей, ДБСТ.	самоврядування (у порядку рекомендації)	сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування. Збільшення кількості кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі, опікуни/ піклувальники.
16.	Проведення тренінгових занять для кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі, а також навчань з метою підвищення виховного потенціалу прийомних батьків та батьків-вихователів.	Обласний центр соціальних служб	Збільшення кількості прийомних сімей та ДБСТ та кількості дітей, влаштованих у сімейні форми виховання; підвищення рівня виховного потенціалу прийомних батьків, батьків-вихователів; збільшення рівня охоплення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сімейними формами виховання.
17.	Забезпечення соціального супроводження прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, соціального супроводу опікунських сімей.	Обласний, районні, міські центри соціальних служб	Своєчасна соціальна підтримка та допомога прийомним сім'ям та дитячим будинками сімейного типу, опікунським сім'ям.

Завдання 4. Підтримка дітей соціально незахищених категорій, підвищення поінформованості населення з питань захисту прав та законних інтересів дітей

18.	Проведення благодійних акцій, святкових заходів для дітей соціально незахищених категорій.	Служба у справах дітей облдержадміністрації	Підтримка дітей соціально незахищених категорій, підвищення поінформованості населення з питань захисту прав та законних інтересів дітей.
19.	Проведення «Літньої школи» для прийомних батьків, батьків-вихователів, прийомних дітей, дітей-вихованців, власних дітей з цих родин.	Служба у справах дітей облдержадміністрації, Обласний центр соціальних служб	Підвищення виховного потенціалу прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу.

Завдання 5. Зменшення рівня дитячої бездоглядності та безпритульності, інших антигромадських проявів серед дітей

20.	Виявлення дітей, які опинились за межами сім'ї, бездоглядних та безпритульних дітей.	Служба у справах дітей облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Зменшення рівня асоціальних проявів серед дітей.
-----	--	---	--

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
21.	Проведення виїзних нарад, засідань за «круглим столом» з питань соціально-правового захисту дітей.	Служба у справах дітей облдержадміністрації, Управління освіти і науки облдержадміністрації, Обласний центр соціальних служб, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Посилення взаємодії структурних підрозділів органів державної влади та інститутів громадянського суспільства у вирішенні актуальних завдань державної політики у сфері охорони дитинства.
22.	Організація діяльності мобільного інформаційно-консультативного пункту з прав дитини.	Служба у справах дітей облдержадміністрації	Підвищення рівня поінформованості населення та посадових осіб державних установ щодо захисту прав дітей.
23.	Розробка, випуск та розповсюдження методичної літератури з питань профілактики дитячої бездоглядності та безпритульності, друкованої інформаційно-просвітницької продукції із захисту прав дитини.	Служба у справах дітей облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	
24.	Проведення навчальних семінарів для працівників територіальних служб у справах дітей області, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей з питань профілактики дитячої безпритульності та бездоглядності.	Служба у справах дітей облдержадміністрації	Підвищення професійного рівня працівників служб у справах дітей, закладів соціального захисту дітей.

Завдання 6. Соціальне становлення та підтримка дітей та молоді

25.	Національно-патріотичне виховання, сприяння самовдосконаленню та інтелектуальному розвитку молоді. Реалізація Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, Управління освіти і науки	Формування соціально-активного та свідомого громадянина України.
26.	Популяризація та утвердження здорового і безпечного способу життя та культури здоров'я серед молоді.	облдержадміністрації, Чернігівський	Збільшення відсотку молоді, охопленої профілактичними заходами.
27.	Розвиток неформальної освіти, формування у молоді розуміння потреби навчатися впродовж життя.	обласний молодіжний центр	Збільшення кількості молоді, залученої до неформальної освіти.
28.	Формування культури підприємництва серед молоді, розвиток інноваційного потенціалу та молодіжного підприємництва.		Залучення молоді до підприємницької діяльності.
29.	Надання фінансової підтримки молодіжним та дитячим громадським організаціям.		Збільшення кількості реалізованих соціально-корисних проєктів молодіжних громадських організацій.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
30.	Підготовка та навчання кваліфікованих кадрів, молодіжних працівників.	Комунальна установа «Чернігівський обласний молодіжний центр» Чернігівської обласної ради	Організовано та проведено 2 базових тренінги національної Програми «Молодіжний працівник» (60 осіб, які працюють з молоддю в громадах).
31.	Організація та проведення навчальних заходів із побудови кар'єри та власної справи.		Організовано та проведено 4 спеціалізовані тренінги для молоді області (120 молодих людей віком 18-28 років).
32.	Організація та проведення форумів соціального партнерства та кращих практик молодіжної роботи.		Проведено Форум соціального партнерства (100 осіб) та кращих практик (60 осіб, які працюють з молоддю та мультиплікують досвід в громадах).

Завдання 7. Популяризація сімейних цінностей. Забезпечення гендерної рівності, запобігання та протидія домашньому насильству або насильству за ознакою статі

33.	Проведення соціальних та культурологічних заходів з питань розвитку та підтримки сімей, в тому числі багатодітних.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Проведення не менше чотирьох заходів. Охоплення соціальними заходами не менше 2 % осіб населення області.
35.	Проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, семінарів, тренінгів, круглих столів, робочих зустрічей з питань запобігання та протидії домашньому насильству.		Залучення до проведення заходів не менше 1000 осіб.
36.	Забезпечення функціонування мобільних бригад соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства.	Обласний центр соціальних служб, Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Зменшення кількості сімей, у яких існує ризик насильства. Надання вчасної допомоги особам, які стали жертвами домашнього насильства.
37.	Проведення комунікативної, інформаційно-просвітницької діяльності, спрямованої на формування у суспільстві рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, подолання стереотипних уявлень про роль чоловіка і жінки, запобігання проявам дискримінації в суспільстві.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищення рівня обізнаності громадськості щодо утвердження гендерної рівності в суспільстві та подолання гендерних стереотипів.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
<i>Завдання 8. Запобігання торгівлі людьми та надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми</i>			
38.	Проведення процедури щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації	Надання допомоги 100 % постраждалим особам, які звернулися за допомогою.
39.	Проведення інформаційних кампаній до Всесвітнього дня боротьби з торгівлею людьми та Європейського дня боротьби з торгівлею людьми.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), виконавчі комітети міських, сільських, селищних рад ОТГ	Залучення до проведення заходів не менше 1000 осіб населення області.
1.5. Підвищення якості та конкурентоспроможності людських ресурсів.			
<i>Завдання 1. Сприяння продуктивній зайнятості населення, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили</i>			
1.	Сприяння працевлаштуванню населення, що шукає роботу та звертається за послугами до служби зайнятості, на вільні та новостворені робочі місця; подальший розвиток клієнто-орієнтованості соціальних послуг.	Обласний центр зайнятості	Підвищення рівня зайнятості населення.
2.	Проведення профорієнтаційної роботи у напрямку інформування та мотивації широких верств населення до професійного росту, розвитку вмінь, компетенцій та кваліфікації протягом усього життя, легальної зайнятості.		Якісна та адресна профорієнтаційна робота з населенням, направлена на обґрунтований вибір або зміну професії відповідно до потреб ринку праці.
3.	Залучення до професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації безробітних громадян з метою підвищення їх конкурентоздатності та покращання якості робочої сили з урахуванням потреб ринку праці та замовлень роботодавців.		Покращення якості робочої сили, задоволення потреб роботодавців у кваліфікованих кадрах.
4.	Організація громадських робіт та інші роботи тимчасового характеру, які заохочують та стимулюють безробітних до продуктивної зайнятості.		Тимчасова зайнятість населення, матеріальна підтримка безробітних, мотивація безробітних до праці.
5.	Організація професійної підготовки, перепідготовки та підвищення	Департамент соціального захисту населення	Підвищення конкурентоспроможності учасників

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	кваліфікації учасників АТО/ООС.	ня облдержадміністрації, обласний центр зайнятості, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	АТО/ООС на ринку праці.
6.	Здійснення контролю за дотриманням законодавства про працю суб'єктами господарвання області, шляхом проведення інспекційних відвідувань за зверненнями громадян щодо захисту їхнього трудового права, особливо в частині легалізації зайнятості та своєчасної виплати заробітної плати, вжиття відповідних заходів впливу щодо упередження та припинення порушень трудового законодавства.	Управління Держпраці в області, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Захист та легалізації трудових прав і гарантій в оплаті праці найманих працівників, законодавства про зайнятість населення, працевлаштування осіб з інвалідністю.
7.	Активізація роботи щодо відвідування роботодавців області з метою інформування про найбільш ефективні способи додержання законодавства про працю в частині зниження рівня незадекларованої праці.		Поліпшення умов праці та правової обізнаності працівників, з метою недопущення порушення діючого трудового законодавства, доведення переваг та соціальних гарантій офіційного оформлення трудових відносин для працюючої людини.
8.	Проведення моніторингів рівня життя населення, показників оплати праці за видами економічної діяльності та в розрізі відповідних територій.	Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації	Поліпшення рівня життя працюючого населення області за рахунок зароблених коштів.
9.	Моніторинг колективно-договірного регулювання відносин.	Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації, Управління Держпраці в області, Головне управління статистики в області, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Посилення мотивації до легальної зайнятості. Ефективна організація праці та її оплати на рівні підприємства.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
Завдання 2. Створення належних безпечних і здорових умов праці на підприємствах, установах і організаціях усіх форм власності			
10.	Проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань додержання законодавства про працю в частині легалізації зайнятості, своєчасності оплати праці, шляхом проведення семінарів, нарад для роботодавців, розміщення публікацій та виступів у засобах масової інформації.	Управління Держпраці у Чернігівській області, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Правова обізнаність населення, з метою недопущення порушення діючого трудового законодавства, доведення переваг та соціальних гарантій офіційного оформлення трудових відносин для працівників.
11.	Здійснення державного нагляду і контролю на підприємствах, в організаціях та установах області незалежно від форм власності і господарювання, за додержанням законодавства про охорону праці.	Управління Держпраці у Чернігівській області	Підвищення рівня охорони праці та промислової безпеки. Сприяння соціальному захисту трудових прав найманих працівників області.
12.	Проведення превентивної роботи, спрямованої на недопущення порушення вимог законодавчих та нормативно-правових актів з питань охорони праці та промислової безпеки.		Сприяння обізнаності населення з метою недопущення порушень діючого законодавства з охорони праці.
2. Комфортні та безпечні умови для життя			
2.1. Розвиток транспортної інфраструктури та зв'язку			
Завдання 1. Розширення та вдосконалення мережі підприємств транспорту			
1.	Формування нової обласної мережі автобусних маршрутів загального користування.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, райдержадміністрації,	Удосконалення маршрутної мережі області, забезпечення транспортної доступності для населення громад та районів, покращення транспортного забезпечення регіону.
2.	Покращення транспортного обслуговування осіб з обмеженими фізичними можливостями шляхом використання автобусів спеціалізованого призначення.	органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), суб'єкти господарювання	Створення умов для надійного, якісного та безпечного перевезення пасажирів з обмеженими фізичними можливостями.
Завдання 2. Забезпечення прозорості конкуренції на ринку пасажирських автоперевезень.			
3.	Організація пасажирських перевезень шляхом проведення конкурсів з перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування, що не виходять за межі території області (внутрішньообласні марш-	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації,	Покращення організації та підвищення якості й безпеки пасажирських автоперевезень, максимальне охоплення автобусним сполученням

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	рути).	суб'єкти господарювання, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (в порядку рекомендації)	сільських населених пунктів області.
4.	Організація роботи щодо припинення надання послуг з перевезення пасажирів на автобусних маршрутах перевізниками без відповідних дозвільних документів.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, Управління Укртрансбезпеки у області, Головне управління Національної поліції в області, райдержадміністрації, Головне управління Державної податкової служби в області, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечення рівних умов для всіх суб'єктів господарювання, які надають послуги з перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування. Надання безпечних послуг з перевезення пасажирів. Збільшення надходжень до державного бюджету.
5.	Посилення контролю за виконанням договірних умов і вимог законодавства у сфері пасажирських автоперевезень.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищення якості і доступності пасажирських автотранспортних послуг, ефективності державного регулювання та контролю за роботою автомобільного транспорту.

Завдання 3. Розвиток телекомунікаційних мереж загального користування та мережі поштового зв'язку.

6.	Забезпечення доступності універсальних поштових послуг, розвиток нових послуг, поліпшення якості обслуговування споживачів.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, Чернігівська дирекція АТ «Укрпошта» (за згодою), райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечення надання якісних універсальних поштових послуг сільському населенню та підвищення рентабельності роботи відділень поштового зв'язку.
----	---	--	--

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
7.	Забезпечення населення області сучасними засобами мобільного зв'язку і швидкісного Інтернету.	Департамент енерго-ефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, Чернігівська філія ПАТ «Укртелеком» (за згодою), райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), оператори мобільного зв'язку (за згодою)	Задоволення потреб населення у доступному, надійному та якісному зв'язку, розширення географії покриття широкопasmового Інтернету.

Завдання 4. Розбудова дорожньої інфраструктури

8.	Будівництво і модернізація мережі автомобільних доріг загального користування та штучних споруд на них.	Управління капітального будівництва облдержадміністрації	Поліпшення транспортно-експлуатаційного стану мостових споруд та автомобільних доріг. Покращення транспортного сполучення населених пунктів. Забезпечення населених пунктів якісним дорожнім покриттям. Посилення безпеки дорожнього руху. Зниження ризиків дорожньо-транспортних пригод.
----	---	--	---

2.2. Реалізація проєктів регіонального розвитку

Завдання 1. Покращення стану інфраструктури області

1.	Координація та забезпечення реалізації бюджетних програм та субвенцій, передбачених в державному бюджеті на розвиток інфраструктури.	Департаменти облдержадміністрації: розвитку економіки та сільського господарства; фінансів;	Ефективне та своєчасне використання державних коштів. Вчасне внесення змін до Переліків об'єктів, які пропонуються до реалізації за рахунок державних коштів.
2.	Проведення моніторингу та аналізу стану використання державних коштів, спрямованих на соціально-економічний розвиток регіону.	Управління капітального будівництва облдержадміністрації, Головне управління	
3.	Забезпечення реалізації проєктів у рамках Програми Президента України «Велике будівництво».	Державної казначейської служби України в області, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
4.	Координація роботи з підготовки, оцінки, відбору та впровадження інвестиційних програм та проєктів, фінансування яких передбачається за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації	Забезпечення проведення конкурсного відбору та формування загального рейтингового списку проєктів, що можуть реалізовуватись за кошти ДФРР. Введення в експлуатацію об'єктів соціально-культурного значення, поліпшення їх стану, підвищення умов і якості надання послуг населенню області.
5.	Інформування громадськості з питань напрямів та пріоритетів використання коштів державного бюджету.	Департаменти облдержадміністрації: розвитку економіки та сільського господарства; інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю; інші структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищення рівня поінформованості громадськості про державне стимулювання розвитку територій, а також про реалізовані проєкти за кошти державного бюджету.
6.	Завантаження та оновлення на інтерактивній мапі проєктів будівництва, об'єктів ремонтів, які реалізуються на території області за рахунок коштів державного бюджету.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації, інші структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	
7.	Проведення навчальних заходів для органів місцевого самоврядування та виконавчої влади щодо підготовки інвестиційних програм та проєктів для подачі на конкурс, а також реалізації проєктів.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації, інші структурні підрозділи облдержадміністрації, Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів	Якісна підготовка програм і проєктів до подачі на конкурс для фінансування з Державного бюджету.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ, організацій, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	

2.3. Ефективне планування територіального розвитку

Завдання 1. Планування територій

1.	Розроблення та коригування містобудівної документації.	Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (в порядку рекомендації)	Раціональне використання територій, обґрунтовані пропозиції щодо встановлення та зміни меж населених пунктів, комплексної забудови територій.
2.	Створення та ведення містобудівного кадастру Чернігівської області.	Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації	Створення комплексу технічного і програмного забезпечення містобудівного кадастру Чернігівської області.

2.4. Підвищення якості надання населенню житлово-комунальних послуг. Житлова політика. Енергозбереження

Завдання 1. Підвищення ефективності та надійності функціонування підприємств житлово-комунального господарства

1.	Моніторинг цін/тарифів на житлово-комунальні послуги та рівня розрахунків за них. Надання методичної допомоги з питань формування цін/тарифів на житлово-комунальні послуги підприємствам житлово-комунального господарства.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Постійний контроль за рівнем відшкодування тарифами фактичної вартості послуг, приведення тарифів до економічно обґрунтованого рівня, зменшення збитковості підприємств.
2.	Розробка місцевих програм у сфері житлово-комунального господарства та благоустрою територій населених пунктів.		Збільшення кількості новостворених ОСББ. Забезпечення утримання житлового фонду в належному стані. Створення комфортного громадського простору.
3.	Розвиток водопровідно-каналізаційного господарства.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та жит-	Відновлення, охорона та раціональне використання джерел питного водопос-

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		<p>лово-комунального господарства облдержадміністрації, Управління капітального будівництва облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), підприємства житлово-комунального господарства (за згодою)</p>	<p>тачання. Забезпечення населення якісною питною водою. Поліпшення технічного стану водопровідно-каналізаційних мереж та споруд.</p>
4.	<p>Розвиток мереж тепло-, електро-, газопостачання та поліпшення технічного стану (реконструкція, модернізація) будівель житлового фонду, у тому числі за рахунок впровадження енергоефективних технологій.</p>	<p>Департаменти: енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства; фінансів облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), підприємства житлово-комунального господарства та паливно-енергетичного комплексу (за згодою)</p>	<p>Забезпеченість споживачів житлово-комунальними послугами належної якості та скорочення використання енергетичних і матеріальних ресурсів на виробництво (надання) житлово-комунальних послуг.</p>
Завдання 2. Розвиток сфери управління твердими побутовими відходами			
5.	<p>Будівництво об'єктів приймання, переробки та утилізації твердих побутових відходів, нових полігонів твердих побутових відходів, які відповідають встановленим стандартам.</p>	<p>Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства</p>	<p>Запровадження нових технологій та форм організації поводження з твердими побутовими відходами.</p>
6.	<p>Проведення освітньо-інформаційної кампанії серед населення щодо екологічної необхідності постійного та правильного поводження з побутовими відходами та важливості впровадження роздільного збирання твердих побутових відходів.</p>	<p>облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), підприємства житлово-комунального господарства (за згодою)</p>	<p>Розширення сфер використання твердих побутових відходів як вторинної сировини.</p>
Завдання 3. Реалізація програм підтримки житлового будівництва			
7.	<p>Координація та забезпечення реалізації державних та регіональних програм житлового будівництва, у т.ч. забезпечення житлом пільгових</p>	<p>Департаменти облдержадміністрації: розвитку економіки та сільського госпо-</p>	<p>Забезпечення житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов, збільшення обсягів</p>

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	категорій населення.	дарства; фінансів; сім'ї, молоді та спорту; соціального захисту населення; Управління капітального будівництва облдержадміністрації, Служба у справах дітей облдержадміністрації (у порядку рекомендації), райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), Чернігівський обласний фонд підтримки індивідуального житлового будівництва на селі, регіональне управління державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву»	введення житла в експлуатацію. Покращення умов проживання населення, закріплення кадрів для забезпечення обслуговування сільського населення якісними послугами. Зменшення рівня соціальної напруги серед громадян, які стоять на квартирній черзі.

Завдання 4. Підвищення ефективності управління енергетичними ресурсами

8.	Покращення рівня енергоефективності багатоповерхових житлових будинків. Модернізація житлового фонду з використанням сучасних енергозберігаючих технологій.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), підприємства сфери житлового господарства (за згодою)	Покращення технічного стану будівель та продовження терміну їхньої експлуатації. Зменшення споживання населенням енергетичних ресурсів шляхом впровадження енергозберігаючих заходів.
9.	Розробка та реалізації місцевих програм з енергозбереження та енергоефективності.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищення рівня енергоефективності будівель житлового фонду. Збільшення кількості ОСББ. Долучення більшої кількості ОСББ до участі в урядових та місцевих програмах енергоефективності.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
10.	Впровадження системи енергоменеджменту в установах бюджетної сфери.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства; структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів.
11.	Впровадження заходів, направлених на скорочення споживання енергоресурсів у будівлях закладів бюджетної сфери області.		Зменшення споживання енергетичних ресурсів, економія бюджетних коштів. Покращення експлуатаційних характеристик будівель та підвищення комфортності умов перебування у закладах бюджетної сфери області.
12.	Збільшення обсягів виробництва та споживання альтернативних та місцевих видів палива.		Зменшення споживання традиційних паливно-енергетичних ресурсів. Впровадження нових екологічно чистих і ресурсозберігаючих технологій.
13.	Проведення роз'яснювальної роботи щодо популяризації питань енергоефективності.		Популяризація економічних, екологічних і соціальних переваг енергозбереження, підвищення громадського освітнього рівня у цій сфері.

2.5. Захист екосистем і збереження довкілля на засадах сталого розвитку. Техногенна безпека

Завдання 1. Зменшення негативного впливу відходів на довкілля, попередження забруднення підземних водоносних горизонтів

1.	Утилізація та знешкодження непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин.	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), сільгоспідприємства області	Знижено рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру.
2.	Знешкодження рідких токсичних відходів, що розміщені в ставках-накопичувачах (м. Чернігів).	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації, виконком Чернігівської міської ради (у порядку рекомендації)	Знижено ризик забруднення об'єктів довкілля рідкими токсичними відходами.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
3.	Будівництво нових чи реконструкція існуючих об'єктів водовідведення та очисних споруд.	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Не допущено забруднення довкілля області неочищеними стічними водами.
4.	Проведення ліквідаційного санітарно-технічного тампонажу недіючих артезіанських свердловин.	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації; власники свердловин	Не допущено забруднення підземних водоносних горизонтів.

Завдання 2. Припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі

5.	Проведення природоохоронних кампаній зі збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечено збереження та охорону рослинного і тваринного світу, цінних природних ландшафтів, підтримано природні умови для життя і розвитку людини в екологічно збалансованому природному середовищі, встановлено межі об'єктів природно-заповідного фонду й інформаційно-охоронні знаки, розроблено екологічні стежки.
6.	Розширення території природно-заповідного фонду.		

Завдання 3. Формування екологічної свідомості та екологічної культури громадян

7.	Інтеграція європейської моделі екологічного моніторингу в систему моніторингу довкілля області.	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), суб'єкти регіональної системи моніторингу	Формування інформаційного простору щодо стану довкілля області, вдосконалення системи прийняття управлінських рішень.
8.	Поширення екологічної інформації природоохоронного спрямування. Апгрейдинг природоохоронного менталітету населення.	Департаменти: екології та природних ресурсів; інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації; Управління освіти і науки облдержадміністрації; райдержадміністрації; органи місцевого	Підвищення рівня екологічної свідомості та забезпечення широкого доступу громадськості до екологічної інформації.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		самоврядування (у порядку рекомендації)	
Завдання 4. Ефективне використання водних ресурсів			
9.	Захист екосистем і збереження довкілля, раціональне та ефективне використання водних ресурсів.	Деснянське басейнове управління водних ресурсів	Забезпечення встановлення режимів роботи на 183 водогосподарських системах на площі 269 тис.га.
Завдання 5. Ефективне використання лісових ресурсів			
10.	Поліпшення стану та якісного складу лісів (боротьба зі шкідниками лісу, проведення рубок формування та оздоровлення лісів, боротьба зі шкідниками лісу).	Обласне управління лісового та мисливського господарства, КП «Чернігівоблагроліс»	Проведення рубок формування та оздоровлення лісів на площі 13268 га. Винишувальні роботи в осередках шкідників і хвороб на площі 21,5 тис.га. Відтворення лісів на площі 1954 га.
11.	Відтворення лісів на землях лісового фонду.		
12.	Упорядкування заготівлі лісових ресурсів місцевого значення.		Встановлення лімітів використання лісових ресурсів при заготівлі другорядних лісових матеріалів та здійсненні побічних лісових користувань.
Завдання 6. Раціональне та ефективне використання земельних ресурсів			
13.	Проведення робіт з оновлення нормативної грошової оцінки земель населених пунктів.	Головне управління Держгеокадастру в області, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Оновлення технічної документації про нормативну грошову оцінку земель по 930 населених пунктах області.
Завдання 7. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій			
14.	Запобігання виникненню надзвичайних ситуацій.	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації; райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Зниження рівня ризику виникнення надзвичайних ситуацій, поліпшення ефективності оперативного реагування та зменшення матеріальних збитків і втрат у разі виникнення таких ситуацій.
15.	Створення регіонального, місцевих і об'єктових резервів матеріально-технічних ресурсів для ліквідації надзвичайних ситуацій і їх наслідків.		Своєчасна ліквідація надзвичайних ситуацій та їх наслідків.
16.	Підтримання в постійній готовності обласної системи оповіщення.	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи	Інформування населення щодо дій при виникненні надзвичайних ситуацій.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		облдержадміністрації; Чернігівська філія ПАТ «Укртелеком» (за згодою); райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	
17.	Утримання в постійній готовності до використання за призначенням захисних споруд.	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації; райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Укриття населення від засобів масового ураження в особливий період та під час надзвичайних ситуацій у мирний час.

3. Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки

3.1. Реалізація регіонального інвестиційного потенціалу, нарощення обсягів інвестиційних надходжень

Завдання 1. Створення умов для формування сприятливого інвестиційного середовища та позитивного іміджу області

1.	Проведення та участь в різноманітних публічних заходах інвестиційного характеру (форуми, конференції, круглі столи, зустрічі з інвесторами тощо).	Департамент розвитку економіки та сільського господарства; структурні підрозділи облдержадміністрації, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Формування позитивного іміджу області як регіону із сприятливим бізнес-кліматом. Активізація інвестиційної діяльності, покращення інвестиційного клімату та стимулювання надходження інвестицій в економіку області.
2.	Актуалізація та наповнення інтерактивної інвестиційної карти Чернігівської області. Постійна актуалізація наявних інтернет-ресурсів для формування позитивного іміджу області та просування її економічного потенціалу.		Якісне представлення інвестиційного потенціалу регіону в інформаційному просторі, інформування про досягнення та здобутки в сфері інвестиційної діяльності.
3.	Сприяння формуванню елементів інвестиційної інфраструктури (індустріальних, наукових, технологічних парків, кластерів тощо).		Підвищення конкурентоспроможності регіону, активізація інноваційно-інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць, розвиток сучасної наукової, виробничої інфраструктури.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
Завдання 2. Формування ефективної системи залучення, супроводу та кваліфікованого консультаційно-методичного забезпечення діяльності інвестора в області			
4.	Організація проактивної діяльності із залучення нових вітчизняних та іноземних інвестицій, поглиблення діючих зв'язків з інвесторами, виявлення проблемних питань, що виникають під час впровадження інвестиційних проєктів, відпрацювання шляхів їх вирішення.	Департамент розвитку економіки та сільсько-го господарства, структурні підрозділи облдержадміністрації; Агенція регіонального розвитку Чернігівської області; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Створення умов для стабільної роботи інвесторів у регіоні.
5.	Налагодження роботи щодо активізації процесу впровадження інструментів та механізмів державно-приватного партнерства в реалізації інвестиційних проєктів.	Департамент розвитку економіки та сільсько-го господарства; структурні підрозділи облдержадміністрації; Чернігівська регіональна торгово-промислова палата; Агенція регіонального розвитку Чернігівської області; Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Збільшення кількості проєктів, реалізованих на умовах державно-приватного партнерства.
6.	Проведення та участь у навчальних семінарах та тренінгах з актуальних питань інвестиційного розвитку, залучення міжнародної технічної допомоги, написання грантових заявок, проєктного менеджменту, державно-приватного партнерства тощо.	Департамент розвитку економіки та сільсько-го господарства; структурні підрозділи облдержадміністрації; Чернігівська регіональна торгово-промислова палата; Агенція регіонального розвитку Чернігівської області; Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищення професіоналізму та рівня обізнаності, державних службовців посадових осіб місцевого самоврядування, об'єднаних територіальних громад, інших спеціалістів, що працюють у сфері інвестиційної діяльності.
7.	Навчання і професійна підготовка співробітників структурних підрозділів облдержадміністрації, райдержадміністрацій, виконавчих комітетів міських рад, ОТГ, відповідальних за формування та реалізацію інвестиційної політики (професійна комунікація з інвесторами, ведення ділових переговорів, написання та супровід інвестиційних проєктів, ознайомлення зі світовим досвідом у сфері інвестиційної політики, вивчення іноземних мов тощо).	Департамент розвитку економіки та сільсько-го господарства, структурні підрозділи облдержадміністрації, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області; Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Формування нових навичок та вмінь, що відповідають потребам часу та зростаючим функціональним вимогам.
Завдання 3. Активізація процесу залучення позабюджетних коштів в розвиток області (збільшення кількості донорів та програм МТД, грантів тощо)			
8.	Інформування органів місцевого самоврядування, громадськості про відкриті для участі програми міжнародної технічної допомоги, грантові проєкти, програми пільгового	Департамент розвитку економіки та сільсько-го господарства, структурні підрозділи облдержадміністрації,	Підвищення рівня поінформованості та як результат – участі у програмах міжнародної технічної допомоги, грантових

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	кредитування міжнародних фінансових організацій. Щомісячне оновлення та наповнення Грантового дайджесту «Будь у курсі подій - дій» актуальною інформацією.	райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	конкурсах, проєктах тощо.
9.	Проведення аналізу стану впровадження та результатів діючих програм міжнародної технічної допомоги в області. Опрацювання позитивних результатів співробітництва з МФО, перемог в грантових конкурсах, участі в різноманітних донорських програмах органів місцевого самоврядування, громадських організацій та ініціативних громадян області.		Розширення співпраці з міжнародними, донорськими, грантовими організаціями та МФО, популяризація результатів співробітництва та підвищення громадської активності.

3.2. Активізація зовнішньоекономічної діяльності

Завдання 1. Промоція експортного потенціалу регіону та розширення ринків збуту

1.	Сприяння участі підприємств і організацій області в іміджевих заходах, в т.ч. в онлайн форматі (виставках, ярмарках тощо), які проходять як в Україні, так і за кордоном.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації	Зростання обсягів зовнішньоторговельного обороту, налагодження нових ділових контактів з потенційними закордонними партнерами, активізація участі регіональних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в публічних міжнародних заходах, підвищення рівня обізнаності міжнародної економічної спільноти про експортний потенціал регіону в країнах світу та позиціонування Чернігівщини як регіону зі сприятливим бізнес-кліматом.
2.	Проведення публічних заходів, організація інформаційно-освітніх кампаній для менеджменту, представників компаній-експортерів. (в т.ч. і в онлайн форматі) за участю міжнародних експертів, іноземних ТПП, Офісу з просування експорту України, закордонних ділових кіл тощо.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації	Застосування міжнародних практик розвитку зовнішньоекономічної діяльності, нарощування експорту, вихід на нові ринки збуту, підвищення рівня обізнаності регіональних господарюючих суб'єктів з питань розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
3.	Інформаційна підтримка суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності області щодо актуальних питань експортної діяльності, в т.ч. через використання вебресурсів (вебсайту, фейсбук сторінки, e-mail, експортних дайджестів тощо).		Підвищення рівня обізнаності регіональних господарюючих суб'єктів з питань розвитку зовнішньоекономічної діяльності.
4.	Підтримка експортерів області через здійснення часткового відшкодування підприємствам області вартості витрат, пов'язаних з проведенням робіт з оцінки відповідності виробленої ними продукції вимогам Директив Євросоюзу та технічним вимогам європейських країн.		Нарощування обсягів експорту товарів області, розширення кола іноземних партнерів в зовнішньоекономічній діяльності.

Завдання 2. Розвиток і поглиблення взаємовигідних міжнародних зв'язків області з країнами світу

4.	Організація та проведення офіційних зустрічей за участю дипломатичних представництв, іноземних офіційних делегацій, представників міжнародних організацій, а також участь офіційних делегацій області у міжнародних заходах з питань розвитку міжрегіонального та транскордонного співробітництва.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації	Налагодження інституційного та ділового співробітництва з закордонними партнерами, у тому числі з регіонами-партнерами, обмін досвідом в різних сферах.
5.	Розширення договірної бази з регіонами іноземних країн та реалізація діючих угод і планів заходів про співробітництво Чернігівської області з іноземними партнерами.		Налагодження та розвиток партнерських зв'язків з регіонами іноземних країн, обмін досвідом в різних сферах.

3.3. Розвиток високотехнологічного промислового виробництва. Підтримка місцевих товаровиробників

Завдання 1. Досягнення сталого промислового розвитку за рахунок використання власного потенціалу

1.	Комунікація з підприємствами, спрямованими на поглиблене вивчення ситуації на проблемних підприємствах та надання практичної допомоги у вирішенні конкретних господарських питань.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації	Покращення фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, зменшення кількості збиткових підприємств.
2.	Сприяння підвищенню питомої ваги виробництв з поглибленої переробки та кінцевого споживання у промисловому комплексі регіону.		Збільшення обсягів промислового виробництва.
3.	Актуалізація Каталогу-довідника «Промислові підприємства області»,		Підвищення ефективності функціонування

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	розміщеного на офіційному вебсайті Чернігівської облдержадміністрації.		промислового комплексу області.
4.	Сприяння створенню шкіл-майстерності на підприємствах	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації	Забезпечення підприємств висококваліфікованими кадрами з урахуванням потреб ринку праці, підвищення економічної активності і забезпечення зайнятості населення
5.	Сприяння кластеризації перспективних галузей промисловості.		Прискорення економічного розвитку регіону, зменшення витрат господарської діяльності, підвищення конкурентоспроможності підприємств-учасників кластера як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Завдання 2. Сприяння розвитку ділової активності місцевих товаровиробників та просуванню їх продукції на внутрішньому і зовнішніх ринках

6.	Здійснення часткового відшкодування витрат підприємств області на участь у виставково-ярмаркових заходах на національному та міжнародному рівнях.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації; Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області»	Фінансова підтримка місцевих товаровиробників та просування їхньої продукції на зовнішніх і регіональних ринках, поширення і пропагування досвіду підприємств, які виробляють якісну продукцію, розширення економічних взаємовідносин місцевих товаровиробників.
7.	Надання інформаційно-консультаційної допомоги місцевим товаровиробникам, зокрема, з питань маркетингової діяльності, безпечності харчових продуктів, впровадження на підприємствах області сучасних міжнародних систем управління тощо.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації; Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», Національний університет «Чернігівська політехніка», Головне управління Держпродспоживслужби в області, ДП «Чернігівстандартметрологія»	Інформаційно-консультаційна підтримка місцевих товаровиробників, підвищення професійного рівня спеціалістів у сфері бізнес-адміністрування.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (за згодою)	
Завдання 3. Підвищення рівня поінформованості про продукцію місцевих товаровиробників та формування їх позитивного іміджу			
8.	Реалізація ініціативи «Чернігівщина, купуй рідне».	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації; Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області»; райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (за згодою)	Популяризація та стимулювання продажу товарів, що виробляються в області, збільшення присутності та обсягів реалізації товарів місцевого виробництва у роздрібній торговельній мережі області, забезпечення питомої ваги реалізації продовольчих та непродовольчих товарів вітчизняного (у т. ч. місцевого) виробництва через торговельну мережу підприємств-юридичних осіб на рівні не менше 55%, у т.ч. продовольчих – не менше 70%, непродовольчих – не менше 25%.
9.	Організація та проведення щорічного обласного конкурсу «Кращий товар Чернігівщини»-2021.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації; ДП «Чернігівстандартметрологія», Головне управління Держпродспоживслужби в області, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (за згодою)	Підтримка ініціатив і зусиль місцевих товаровиробників щодо покращення якості продукції, визначення на конкурсній основі кращих зразків продукції місцевого виробництва.
10.	Створення та розміщення на офіційному вебсайті Чернігівської облдержадміністрації електронного каталогу товарів-переможців конкурсу «Кращий товар Чернігівщини»-2021.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації	Промоція та популяризація якісних товарів, що виробляються в області.
11.	Виготовлення та розміщення в ефірі телевізійного каналу відеоматеріалів (циклу сюжетів) щодо товарів-переможців конкурсу «Кращий товар Чернігівщини»-2021 та їх виробників.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації; КП «Телерадіоагентство «Новий Чернігів» Чернігівської міської ради	Популяризація якісних товарів, що виробляються в області, формування позитивного іміджу місцевих товаровиробників.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
3.4. Науково-технічний та інноваційний розвиток. Технічне регулювання			
Завдання 1. Стимулювання інноваційного та науково-технічного розвитку і використання інтелектуального капіталу			
1.	Інформаційна підтримка інноваційної діяльності суб'єктів господарювання області. Удосконалення інноваційної інфраструктури регіону.	Управління освіти і науки облдержадміністрації, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, Центр підтримки підприємництва, інновацій та стартапів, заклади вищої освіти області	Забезпечення ефективного використання науково-технічного, інноваційного та освітнього потенціалу, широкого впровадження інновацій. Створення сприятливих умов для обміну інформацією між суб'єктами господарювання. Створення привабливих умов для творців інновацій. Підвищення обізнаності у сфері інноваційної діяльності.
2.	Відпрацювання організаційно-освітніх заходів, спрямованих на підвищення фахового рівня працівників у сфері інновацій.		Підвищення інноваційної активності вищих навчальних закладів та їх конкурентоспроможності. Прискорення інтеграції науки та виробництва. Підвищення ефективності та якості розробок та інноваційних проектів. Поглиблення співпраці вищих навчальних закладів і наукових установ області з реальним сектором економіки.
3.	Проведення конкурсу «Chernihiv innovation Challenge».	Департамент розвитку економіки та сільськогосподарства облдержадміністрації, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	Активізація науково-технічної та інноваційної діяльності в регіоні. Створення сприятливого інноваційного середовища та позитивне ставлення до інновацій, заохочення до нових форм співпраці, підтримка винахідництва. Популяризація та комерціалізація перспективних науково-технічних розробок.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
Завдання 2. Розвиток сучасної системи технічного регулювання, створення корпоративного іміджу підприємств (організацій), сприяння виходу підприємств області на міжнародні ринки			
4.	Підтримка системи добровільної сертифікації продукції, послуг.	ДП «Чернігівстандарт-метрологія», промислові підприємства області	Підтвердження відповідності показників якості та безпечності продукції третьою стороною.
5.	Проведення робіт із розширення сфер акредитації випробувальної лабораторії в галузі сертифікації та метрології.		Створення сучасної системи технічного регулювання та захисту прав споживачів. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств.
6.	Сприяння розробленню та впровадженню на підприємствах, в організаціях області систем управління: якістю; екологічного керування; безпечністю харчових продуктів; гігієною та безпекою праці.		Підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок поліпшення її якісних характеристик. Сприяння інноваційному розвитку економіки та залученню інвестицій.
7.	Забезпечення надання послуг з проведення оцінки відповідності законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки вимогам технічних регламентів, перевірки зазначених засобів, що перебувають в експлуатації.		Додержання підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами-підприємцями вимог Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність», інших нормативних документів з метрології. Забезпечення єдності вимірювань, а також захисту споживачів від недостовірних результатів вимірювань, захисту інтересів вітчизняних виробників.

3.5. Сталий розвиток агропромислового виробництва

Завдання 1. Покращення доступу агровиробників та переробників до ринків збуту

1.	Проведення виставок, ярмарків, фестивалів, підтримка участі місцевих виробників агропромислової продукції у державних та міжнародних заходах.	Департамент розвитку економіки та сільськогосподарства облдержадміністрації, суб'єкти виробничої діяльності в агропромисловому комплексі (за згодою)	Розширення ринків збуту сільгосппродукції, продуктів її переробки та збільшення обсягів експорту.
----	---	--	---

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
2.	Надання інформаційно-консультаційної допомоги сільгосп підприємствам з питань маркетингу сільгосп продукції, налагодження їх співпраці з торгівельними мережами, перспективними ринками збуту та переробниками агропродукції, оптовими ринками.	Департамент розвитку економіки та сільськогосподарства облдержадміністрації, сільськогосподарські дорадчі служби, вищі навчальні заклади (за згодою)	Забезпечення доступності ринків збуту для малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції, запровадження нових технологій та обладнання для переробки сільськогосподарської сировини.
Завдання 2. Підтримка розвитку фермерства та малих сільгоспвиробників			
3.	Інформаційно-консультаційна підтримка фермерських господарств, в т.ч. із залученням наукового потенціалу.	Департамент розвитку економіки та сільськогосподарства облдержадміністрації, сільськогосподарські дорадчі служби, фермерські асоціації, вищі навчальні заклади області (за згодою),	Збільшення рентабельності підприємств, підвищення рівня заробітної плати найманих працівників, зростання доходів населення, створення нових робочих місць.
4.	Підтримка молодих фермерів та сімейних фермерських господарств, популяризація використання успішних практик розвитку фермерства.	Чернігівське регіональне відділення Українського державного фонду підтримки розвитку фермерських господарств	Створення нових фермерських господарств, підвищення рівня зайнятості в сільській місцевості. Покращення доступу малих сільгоспвиробників до фінансових ресурсів.
Завдання 3. Розбудова системи сільськогосподарського дорадництва			
5.	Підтримка розвитку сільськогосподарських дорадчих служб, що працюють на території області.	Департамент розвитку економіки та сільськогосподарства облдержадміністрації, сільськогосподарські дорадчі служби	Підвищення рівня охопленості спеціалізованими дорадчими послугами суб'єктів господарювання аграрного комплексу області. Підвищення рівня знань та навичок кадрів малих та середніх сільгосптоваровиробників.
Завдання 4. Розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації			
6.	Проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед членів особистих селянських, фермерських господарств та фізичних осіб – сільськогосподарських товаровиробників про конкурентні переваги провадження їх діяльності у складі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.	Департамент розвитку економіки та сільськогосподарства облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищення рівня знань з основ кооперації та переваг функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в області.
7.	Часткове відшкодування сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам вартості придбаної техніки та обладнання для виробництва, заготівлі та переробки сільськогосподарської	Департамент розвитку економіки та сільськогосподарства облдержадміністрації, сільськогосподарські	Створення нових сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Підвищення соціально-економічного розвитку

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	продукції з обласного бюджету.	обслуговуючі кооперативи, органи місцевого самоврядування (в порядку рекомендації)	сільської місцевості області шляхом створення нових робочих місць. Збільшення доходів, оптимізація витрат сільського населення, зростання надходження до місцевих бюджетів. Розбудова інфраструктури сіл.

Завдання 5. Розвиток органічного землеробства та виробництва екологічно чистих продуктів харчування

8.	Сприяння розвитку органічного виробництва через фінансову підтримку органічного виробництва в області шляхом компенсації витрат на підтвердження відповідності виробництва органічної продукції (сировини).	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації, виробники органічної продукції	Збільшення частки органічної продукції у загальному обсязі валової продукції сільського господарства області. Забезпечення населення продуктами харчування, що безпечні для здоров'я.
9.	Проведення для сільгоспвиробників семінарів, навчань з питань виробництва екологічно чистих продуктів та органічного землеробства.		Посилення довіри до органічного сільського господарства у традиційних аграріїв та підвищення ефективності існуючих органічних виробників.

3.6. Розвиток споживчого ринку

Завдання 1. Створення сприятливих умов для ефективного розвитку споживчого ринку

1.	Економічне обстеження інфраструктури споживчого ринку, зокрема, цивілізованих об'єктів торгівлі (у т.ч. мережевих).	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (за згодою)	Актуалізація даних щодо оновлення інфраструктури об'єктів споживчого ринку, здійснення економічної оцінки її розвитку.
2.	Оцінка здійснення виїзного обслуговування мешканців малих та віддалених населених пунктів.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації; райдержадміністрації	Моніторинг забезпеченості населення сільської місцевості споживчими товарами та побутовими послугами.
3.	Аналіз цінової ситуації на споживчому ринку області, оприлюднення його результатів на офіційних вебсайтах облдержадміністрації, Департаменту розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації; Головне управління статистики в області;	Забезпечення прозорості цінової ситуації на споживчому ринку області.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (за згодою)	
Завдання 2. Підвищення рівня захисту прав населення на споживання якісних та безпечних для життя і здоров'я товарів і послуг			
4.	Запобігання надходженню на споживчий ринок небезпечної, фальсифікованої, контрафактної продукції (товарів).	Головне управління Держпродспоживслужби в області, Державна служба з лікарських засобів в області	Попередження фактів реалізації споживачам неякісної продукції (товарів), що не відповідає встановленим вимогам.
5.	Проведення перевірок відповідності характеристик продукції згідно з вимогами чинного законодавства України про державний ринковий нагляд та вжиття у разі необхідності обмежувальних (корегувальних) заходів.	Головне управління Держпродспоживслужби в області	Зменшення кількості випадків реалізації небезпечної продукції на споживчому ринку області.
6.	Сприяння впровадженню системи НАССР (система аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках) для забезпечення безпечності харчової продукції.	Головне управління Держпродспоживслужби в області	Забезпечення безпечності харчових продуктів та кормів.
7.	Інформаційно-методична підтримка громадян, суб'єктів господарювання з питань дотримання законодавства про захист прав споживачів.		Підвищення рівня поінформованості та правової обізнаності споживачів стосовно реалізації і захисту їх прав.
Завдання 3. Реалізація державної цінової політики			
8.	Регулювання (встановлення) цін і тарифів відповідно до наданих повноважень.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації	Запобігання необґрунтованому зростанню регульованих цін і тарифів, забезпечення прозорості їх формування та прогнозованості цінової ситуації.
9.	Здійснення аналізу результативності регуляторних актів щодо цінового (тарифного) регулювання.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації, Управління охорони здоров'я облдержадміністрації, суб'єкти господарювання	Виконання вимог законодавства у сфері регуляторної політики, відстеження ефективності чинних регуляторних актів та прийняття рішень щодо їх дії.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
3.7. Стимулювання розвитку малого і середнього підприємництва			
<i>Завдання 1. Підвищення конкурентоспроможності суб'єктів малого та середнього підприємництва</i>			
1.	Підтримка місцевих підприємницьких ініціатив. Популяризація кейсів успішних бізнес-практик.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	Створено умови для прискорення розвитку малого та середнього бізнесу в регіоні. Забезпечено ведення сторінок в соціальних мережах, Telegram-каналу тощо.
2.	Проведення публічного діалогу між місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та підприємництвом.		Підвищено результативність публічно-приватного партнерства при вирішенні проблемних питань у сфері розвитку підприємництва. Покращено бізнес-клімат в області.
3.	Забезпечення відкритості, прозорості та передбачуваності реалізації державної регуляторної політики в області, в тому числі застосування стандарту набору відкритих даних регуляторних органів.		Недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів підприємництва. Забезпечено публічність та прозорість реалізації державної регуляторної політики.
<i>Завдання 2. Розширення доступу бізнесу до фінансово-кредитних ресурсів</i>			
4.	Забезпечення фінансування у формі фінансового кредиту найбільш ефективних інвестиційних проєктів суб'єктів малого і середнього підприємництва, в тому числі мікрокредитування.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	Збільшено обсяги наданої фінансово-кредитної підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва. Створено нові робочі місця.
5.	Надання інформаційної допомоги щодо існуючих інструментів фінансово-кредитної підтримки проєктів МСП на державному та регіональному рівнях.		Реалізовано ефективні фінансово-кредитні механізми для підтримки МСП.
6.	Надання консультативної підтримки підприємцям, їх громадським об'єднанням щодо залучення міжнародної технічної допомоги.		Підвищено поінформованість суб'єктів підприємництва та зацікавлених осіб щодо можливостей фінансово-кредитної підтримки підприємницьких ініціатив. Створено нові робочі

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
			місця в МСП. Залучено міжнародну технічну допомогу.

Завдання 3. Інформаційно-консультаційна допомога, розвиток інфраструктури підтримки МСП та забезпечення надання якісних публічних послуг

7.	Підвищення рівня інформаційного забезпечення та фінансової грамотності суб'єктів підприємництва; використання можливості безкоштовної онлайн-школи для підприємців "Дія. Бізнес".	Департамент розвитку економіки та сільськогосподарства облдержадміністрації, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, Центр підтримки підприємництва Чернігівської області на базі Агенції регіонального розвитку	Забезпечено поінформованість суб'єктів підприємництва та осіб, бажаючих відкрити власну справу щодо започаткування та ведення підприємницької діяльності.
8.	Проведення тематичних консультацій і практикумів з питань підприємницької діяльності зокрема "Днів юридичної допомоги".		Надано інформаційно-консультаційні послуги з широкого кола питань організації та ведення підприємницької діяльності. Постійне інформування про можливості залучення кредитних та інвестиційних ресурсів, допомога в підготовці необхідних документів.
9.	Забезпечення функціонування Центру підтримки підприємництва, інновацій та стартапів. Організація та проведення тренінгів, мітапів, воркшопів, інкубаційних, акселераційних програм тощо.		Забезпечено належне функціонування бізнес-інкубатора, бізнес-акселератора, інноваційної лабораторії майстерні, коворкінг-зони.

3.8. Удосконалення системи надання адміністративних послуг

Завдання 1. Підвищення якості надання та доступності адміністративних послуг

1.	Оптимізація діяльності мережі ЦНАП, відповідно до загальнодержавних стандартів, здійснення постійного моніторингу роботи ЦНАП.	Департамент розвитку економіки та сільськогосподарства облдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (за згодою)	Забезпечено подальший розвиток мережі ЦНАП, в т. ч. на базі діючих, проведено моніторинг роботи ЦНАП з метою вдосконалення їх роботи.
2.	Проведення інформаційно-консультаційної підтримки органів місцевого самоврядування щодо поширення практики утворення /модернізації ЦНАП та їх участі у проєктах/програмах подальшої розбудови мережі ЦНАП, в тому числі у програмі U-LEAD з Європою.		Надано кваліфіковані консультації при зверненні суб'єктів підприємництва щодо отримання адміністративних послуг, органів місцевого самоврядування щодо створення ЦНАП.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
3.	Сприяння впровадженню надання адміністративних послуг в електронному форматі через Єдиний державний портал електронних послуг «Дія».		Підвищено ефективність роботи ЦНАП, покращено якість надання адміністративних послуг.
3.9. Підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів області			
<i>Завдання 1. Формування позитивного іміджу області як привабливого регіону для туризму</i>			
1.	Представлення туристичного потенціалу області на регіональних та міжнародних спеціалізованих туристичних заходах.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації	Формування стійкого позитивного туристичного іміджу регіону на внутрішньому та зовнішньому ринку туристичних послуг, збільшення туристичних потоків та надходжень до місцевих бюджетів.
2.	Організація та проведення промотурів для представників ЗМІ, тревел-блогерів, туристичних операторів та туристичних агенцій як з України, так і з-за кордону.		
3.	Організація та проведення регіональних, національних та міжнародних подій та заходів туристичного спрямування в регіоні.		
4.	Розповсюдження туристично-інформаційної поліграфічної та сувенірної продукції про туристичний потенціал області.		
5.	Забезпечення функціонування обласного туристичного порталу області.		
<i>Завдання 2. Розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури та підвищення привабливості об'єктів історико-культурної спадщини</i>			
6.	Знакування та маркування туристичних маршрутів, розробка та встановлення двомовних дорожніх вказівників, забезпечення інформаційного облаштування туристично-екскурсійних об'єктів, санітарних місць, закладів інфраструктури, туристично-інформаційних центрів й пунктів тощо.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, об'єднані територіальні громади	Поліпшення стану навігаційної складової туристичної інфраструктури з подальшою можливістю більш комфортного ознайомлення туристів з туристичними пам'ятками, поліпшення доступності об'єктів.
7.	Облаштування відпочинкових і сервісних зон на об'єктах історико-культурних пам'яток та інших туристично-привабливих об'єктах.	Об'єднані територіальні громади	Розвиток туристичної інфраструктури, створення передумов для формування конкуренто-

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
			спроможного обласного туристичного продукту.
Завдання 3. Розвиток зеленого (екологічного), подієвого, активного та інших видів туризму, створення сучасних туристичних маршрутів та продуктів			
8.	Підвищення кваліфікації спеціалістів відділів та управлінь, які опікуються розвитком туризму у громадах, музейних працівників, фахівців індустрії гостинності області.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації	Підвищення фахового рівня працівників туристичної сфери та конкурентоспроможності регіонального туристичного ринку на основі поліпшення обслуговування вітчизняних та іноземних туристів якісними туристичними послугами.
9.	Проведення семінарів-тренінгів у сфері сільського зеленого та інших видів туризму.		Створення передумов для формування конкурентоспроможного обласного туристичного продукту.
10.	Забезпечення туристичної складової під час проведення культурно-мистецьких свят та фестивалів в області.		
3.10. Податково-бюджетна політика			
Завдання 1. Ефективність адміністрування податків, посилення фінансової дисципліни			
1.	Забезпечення контролю за надходженнями до бюджету податків і зборів відповідно до макроекономічних показників розвитку по основних галузях економіки.	Головне управління Державної податкової служби в області	Збільшення надходжень до бюджетів. Зменшення рівня податкового боргу.
2.	Реалізація комплексу заходів, спрямованих на погашення податкового боргу.		
Завдання 2. Збалансованість місцевих бюджетів та підвищення ефективності використання бюджетних коштів			
3.	Прогнозування надходжень місцевих бюджетів на основі реальних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку області, фактичного рівня відповідних надходжень.	Департамент фінансів облдержадміністрації	Збільшення власних надходжень місцевих бюджетів на 6,1% до 7,1 млрд гривень.
4.	Першочергове направлення коштів на фінансування оплати праці та інших захищених статей видатків при збалансованому підході до фінансування інших видатків.	Департамент фінансів облдержадміністрації, головні розпорядники бюджетних коштів, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Оптимальний та збалансований розподіл фінансових ресурсів області із збереженням соціальної спрямованості бюджетних коштів. Забезпечення своєчасної виплати заробітної плати працівникам бюд-

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
			жетної сфери та оплати енергоносіїв.
Завдання 3. Ефективність проведення публічних закупівель			
5.	Надання методично-консультативної допомоги розпорядникам бюджетних коштів області з питань проведення публічних закупівель.	Департамент розвитку економіки та сільсько-го господарства облдержадміністрації	Підвищення рівня обізнаності розпорядників бюджетних коштів області з питань проведення публічних закупівель.
6.	Проведення семінарів-навчань з питань здійснення публічних закупівель.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації, Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій (у порядку рекомендації)	Підвищення ефективності та прозорості витрачання бюджетних коштів.
4. Створення сприятливих умов для розвитку самодостатніх територіальних громад			
Завдання 1. Оцінка соціально-економічного розвитку територіальних громад області			
1.	Моніторинг показників соціально-економічного розвитку територіальних громад.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації	Вивчення можливостей та ресурсів розвитку територіальних громад.
Завдання 2. Активізація співробітництва територіальних громад			
2.	Аналіз стану реалізації договорів про співробітництво громад, сприяння укладанню нових договорів міжмуніципального співробітництва.	Департамент розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	Вирішення важливих проблем територій за рахунок консолідації ресурсів в рамках міжмуніципального співробітництва.
3.	Проведення семінарів, конференцій, зустрічей, «круглих столів» з метою популяризації міжмуніципального співробітництва, презентація ресурсів дослідження та концепцій проектів.		
4.	Консультативна та методична допомога територіальним громадам по розробці стратегії та планів (програм) соціально-економічного розвитку		

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	територій.		заходам регіональної стратегії, а також заходів з її реалізації.
<i>Завдання 3. Посилення можливостей територій з особливими потребами</i>			
5.	Надання консультаційної допомоги в розробці або актуалізації планів соціально-економічного розвитку громад.	Департамент розвитку економіки та сільськогосподарства облдержадміністрації,	Активізація економічного і соціального розвитку в громадах, розташованих на територіях з особливими потребами розвитку.
6.	Надання методичної допомоги в розробці проектів розвитку громад з метою залучення та ефективного використання публічних інвестицій, а також підготовці інвестиційних пропозицій та інвестиційних паспортів громад.	Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	
<i>Завдання 4. Розбудова потенціалу суб'єктів державної регіональної політики</i>			
7.	Організація та проведення семінарів, тренінгів з актуальних питань державної регіональної політики, конферентів, тематичних зустрічей, лекцій для посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад.	Комунальний заклад "Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ і організацій"	Формування високого рівня адміністративної культури управлінців.
5. Посилення спроможності громадянського суспільства			
5.1. Підвищення ефективності діяльності інститутів громадянського суспільства			
<i>Завдання 1. Інституційний розвиток організацій громадянського суспільства Чернігівщини</i>			
1.	Надання інформаційної підтримки організаціям громадянського суспільства.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, організації громадянського суспільства (за згодою)	Розвиток організацій громадянського суспільства, взаємодія влади і громадськості. Підвищення ефективності діяльності організацій громадянського суспільства.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
2.	Підтримка роботи Громадської ради при облдержадміністрації та інших консультативно-дорадчих органів. Залучення організацій громадянського суспільства до роботи у складі оргкомітетів, експертних та робочих груп, консультативно-дорадчих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації	Забезпечення участі громадськості у заходах з формування та реалізації державної та регіональної політики, врахування пропозицій громадськості при підготовці нормативно-правових актів.
3.	Проведення конкурсу проєктів, розроблених організаціями громадянського суспільства, на виконання яких надається фінансова підтримка з обласного бюджету. Сприяння у реалізації громадських проєктів.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування, організації громадянського суспільства (за згодою)	Реалізація організаціями громадянського суспільства суспільно важливих проєктів, ініціатив.
4.	Сприяння організаціям громадянського суспільства у проведенні громадських моніторингів, здійсненні громадських та антикорупційних експертиз.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування, організації громадянського суспільства (за згодою)	Залучення експертів від організацій громадянського суспільства при розробці суспільно важливих актів, врахування пропозицій громадськості при їх підготовці, зокрема результатів експертної оцінки.

5.2. Покращення доступу громадськості до інформації

Завдання 1. Розвиток та захист інформаційного простору

1.	Надання фінансової підтримки друкованим виданням «Сіверянський літопис», «Літературний Чернігів», «Живи з надією».	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, міське громадське об'єднання «Чернігівська літературна спілка «Чернігів» (за згодою), Редакція журналу «Сіверянський літопис» (за згодою)	Забезпечено покриття витрат на поліграфічні послуги та гарантовано регулярний вихід у світ суспільно значущих періодичних друкованих видань наукового, літературного спрямування, задоволено відповідні інформаційні потреби населення.
2.	Сурдопереклад інформаційних передач філії ПАТ «НСТУ» «Чернігівська регіональна дирекція».	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, Чернігівська обласна організація Українського товариства глухих (за згодою), філії ПАТ «НСТУ» «Черні-	Забезпечено оплату послуг із сурдоперекладу телепередач – жителям області з інвалідністю по слуху створено можливості для задоволення інформаційних потреб.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		гівська регіональна дирекція» (за згодою)	
3.	Висвітлення діяльності облдержадміністрації та обласної ради друкованими ЗМІ, засобами телерадіомовлення та Інтернет-виданнями.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, обласна рада (за згодою)	Інформування жителів області про основні напрямки реалізації, стан та перспективи впровадження реформ в Україні, діяльність обласної ради, обласної державної адміністрації.
4.	Організація та проведення просвітницьких заходів (семінари, лекції, тренінги тощо) з метою протидії та запобіганню загрозам в інформаційній сфері.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, громадські об'єднання (за згодою), редакції засобів масової інформації (за згодою)	Підвищення компетенції працівників ЗМІ, медійних організацій, органів влади та місцевого самоврядування, представників неурядових організацій у сфері протидії та запобігання загрозам в інформаційній сфері; зміцнено їхню спроможність до опору інформаційним загрозам.
5.	Забезпечення випуску друком книг місцевих авторів, їх розповсюдження серед бібліотек області та поширення іншими шляхами.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації	Колегіально відібрано та випущено друком кращі твори місцевих авторів, потенційно запитувані аудиторією та/чи суспільно важливі, які не мають перспективи комерційного випуску; забезпечено доступ до них потенційної аудиторії.

III. Джерела фінансування програми економічного і соціального розвитку області на 2021 рік

Фінансування пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку регіону, у тому числі через регіональні та місцеві цільові програми, здійснюватиметься з урахуванням реальних можливостей відповідних місцевих бюджетів, а також виділених фінансових ресурсів державного бюджету, приватних інвестицій, кредитних ресурсів та технічної допомоги міжнародних організацій.

**Директор Департаменту
розвитку економіки та
сільського господарства
облдержадміністрації**

Олександра ХОМИК

Додаток 1
до Програми економічного і соціального
розвитку Чернігівської області на 2021 рік

**ОСНОВНІ ПРОГНОЗНІ ПОКАЗНИКИ
ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

**Прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку області
на 2021-2023 роки**

Найменування показника	Одиниця виміру	2021 р.		2022 р.		2023 р.	
		сценарій 1	сценарій 2	сценарій 1	сценарій 2	сценарій 1	сценарій 2
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах)	млн грн	86782	88022	94250	97676	100744	106358
Індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту (у цінах попереднього року), % до попереднього року	%	101,4	103,5	101,5	104,0	101,8	104,2
Індекс промислового виробництва	%	100,3	101,9	100,5	102,9	101,0	103,4
Виробництво валової продукції сільського господарства по всіх категоріях господарств (у цінах 2016 року)	млн грн	31332,7	31791,4	32116,0	33380,0	32918,0	35049,0
Індекс виробництва сільськогосподарської продукції по всіх категоріях господарств	%	101,5	103,0	102,5	105,0	102,5	105,0
Оборот роздрібної торгівлі	млн грн	23711,0	23943,0	26311,0	26952,0	29563,0	30711,0
Темп зростання обороту роздрібної торгівлі	%	102,5	103,5	104,0	105,5	106,0	107,5
Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника	грн	10385	10645	11785	12080	13435	13700
Рівень безробіття (за методологією МОП)	%	11,4	11,2	10,4	10,2	9,9	9,7
Зовнішньоторговельний оборот	млн дол. США	1189,7	1201,3	1248,1	1272,9	1324,1	1364,9
Експорт товарів	млн дол. США	827,6	836,5	860,7	880,0	904,6	932,8
Темп зростання до попереднього року	%	102,3	103,4	104,0	105,2	105,1	106,0
Обсяг капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування (у діючих цінах)	млн грн	7500	8000	8200	9250	9400	10200
Темп зростання (зниження) обсягу капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування (у порівняних цінах)	%	104,0	110,9	104,1	110,1	109,2	110,2

Валовий регіональний продукт

Показники	Одиниця виміру	2019 р.*	2020 р., очік.	2021 р., прогноз
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах)	млн грн	72396	79260	86782
Індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту (у цінах попереднього року), % до попереднього року	%	98,5	95,2	101,4
Валовий регіональний продукт у розрахунку на 1 особу (у фактичних цінах)	грн	72500	80500	89400

*розрахунково

Промисловість

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз
Обсяг реалізованої промислової продукції (у діючих цінах)	млн грн	34283,4	35654,4	37437,3
Індекс промислового виробництва	%	89,9	93,4	100,3
у т.ч. по основних видах промислової діяльності:				
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	%	102,6	100,1	100,2
Переробна промисловість	%	86,4	90,5	100,7
у тому числі:				
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	%	82,0	98,0	101,0
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	%	82,2	74,8	104,0
виготовлення виробів із деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	%	90,5	89,5	100,5
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	%	103,0	108,3	101,7
виробництво гумових і пластмасових виробів; іншої неметалевої мінеральної продукції	%	100,9	117,2	110,2
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	%	128,3	100,1	100,3
машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	%	81,2	66,0	102,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	%	92,9	98,0	99,7

Сільське господарство

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз
Виробництво валової продукції сільського господарства по всіх категоріях господарств <i>(у цінах 2016 року)</i>	млн грн	31213,9	30869,7	31332,7
у тому числі: рослинництво	млн грн	27345,4	27144,6	27594,3
питома вага у загальному обсязі	%	87,6	87,9	88,1
тваринництво	млн грн	3868,5	3725,1	3738,4
питома вага у загальному обсязі	%	12,4	12,1	11,9
Індекс виробництва сільськогосподарської продукції <i>по всіх категоріях гос-в</i>	%	97,8	98,9	101,5
Виробництво валової продукції сільського господарства <i>по сільськогосподарських підприємствах у цінах 2016 року</i>	млн грн	25376,1	24817,8	25587,1
Індекс виробництва сільськогосподарської продукції <i>по сільськогосподарських підприємствах</i>	%	99,6	97,8	103,1
Частка виробництва сільськогосподарської продукції господарствами населення	%	18,7	19,6	18,3
Виробництво валової продукції сільського господарства на одну особу	грн	31260	31356	32278
Ефективність сільгоспвиробництва (обсяг валової продукції сільського господарства у розрахунку на 100 га сільгоспугідь)	тис. грн	1515	1493	1515
Кількість с/г кооперативів	од.	34	33	34
Середньомісячна номінальна заробітна плата у сільському господарстві	грн	9840	11040	12500

Виробництво основних видів сільськогосподарської продукції

Показники	Одиниця виміру	2015 – 2019 рр. в середньому	в т.ч. 2019 р., факт	2020 р. очікув.	2021 р. прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
Виробництво основних видів продукції в усіх категоріях господарств						
Зерно (у вазі після обробки)	тис.тонн	4250,4	5009,2	5010,0	5015,0	100,1
картопля	тис.тонн	1339,3	1204,7	1247,0	1270,0	101,8
овочі	тис.тонн	188,4	198,6	215,0	230,0	107,0
цукрові буряки	тис.тонн	267,3	216,6	191,3	240,0	125,5
олійні культури:	тис.тонн	801,3	894,2	900,0	920,0	102,2
у т.ч. насіння соняшника	тис.тонн	525,1	633,7	672,0	692,0	103,0
плоди та ягоди	тис.тонн	18,3	14,2	21,2	22,0	103,8
худоба і птиця в живій вазі	тис.тонн	49,4	51,2	50,0	50,0	100,0
молоко	тис.тонн	539,7	510,6	485,1	486,0	100,2
яйця	млн шт	292,1	290,4	285,0	285,0	100,0

Інвестиційна та будівельна діяльність

Показники	Одиниця виміру	2019 р. факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз
Загальний обсяг капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування	млн грн	8740,5	6500,0	7500,0
у порівняних цінах у % до попереднього року	%	102,0	67,6	104,0
Обсяг капітальних інвестицій на 1 особу	грн	8828,9	6602,3	7726,4
Загальний обсяг виконаних будівельних робіт	млн грн	1887,6	2300,0	2550,4
у порівняних цінах у % до попереднього року	%	151,8	130,5	117,8
Введення в експлуатацію загальної площі житла	тис. м ²	142,9	147,0	155,0
Темп зростання обсягу введення в експлуатацію житла	%	146,0	102,9	105,4

Структура капітальних інвестицій

Показники	млн грн		
	2019 р. факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз
Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності:			
сільське, лісове та рибне господарство	4256,5	3100,0	3600,0
промисловість	1129,2	1400,0	1600,0
у т.ч. переробна	761	900,0	1100,0
будівництво	725,8	660,0	730,0
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	278,6	160,0	180,0
освіта	50,5	30,0	37,0
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	235,1	150,0	180,0
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	27,2	20,0	23,0
інші галузі	2037,6	980,0	1150,0

Зовнішньоекономічна діяльність

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
Зовнішньоторговельний оборот товарів	млн дол. США	1226,7	1148,6	1189,7	103,6
Обсяг експорту, всього	-«-	807,4	809,0	827,6	102,3
Обсяг експорту до попереднього року	%	106,9	100,2	102,3	x
Обсяг експорту товарів в розрахунку на 1 особу	дол. США	808,6	821,8	852,6	x
Обсяг імпорту, всього	млн дол. США	419,3	339,6	362,0	106,6
Обсяг імпорту у % до попереднього року	%	86,8	81,0	106,6	x

Транспорт та зв'язок

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021р. прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
Кількість перевезених пасажирів автомобільним транспортом	млн осіб	37,5	24,0	27,6	115,0
Пасажирооборот	млн пас. км	542,5	330,1	363,1	110,0
Обсяг перевезених вантажів автомобільним транспортом	тис. т	1641,9	1350,4	1485,4	110,0
Вантажооборот	млн т.км	1044,5	974,9	1023,6	105,0
Поштова та кур'єрська діяльність	млн грн	98,6	103,5	108,7	105,0
Інтернет-послуги	млн грн	123,2	120,0	130,0	108,3

Споживчий ринок

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз
Оборот роздрібної торгівлі (роздрібний товарооборот підприємств (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців), основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля)	млн грн	19282,1	21400,0	23711,0
Оборот роздрібної торгівлі на 1 особу	грн	19,3	21,7	24,4
Темп зростання обороту роздрібної торгівлі (роздрібного товарообороту підприємств (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців), основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля)	%	101,4	105,5	102,5

Населення та ринок праці

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
Середньорічна чисельність наявного населення	тис. осіб	998,5	984,5	970,7	98,6
Робоча сила у віці 15-70 років	тис. осіб	485,1	478,2	479,0	100,2
Зайняте населення у віці 15-70 років	тис. осіб	435,8	431,2	432,0	100,2
Рівень безробіття населення (за методологію МОП) у віці 15-70 років, % до економічно активного населення відповідного віку	%	10,2	11,5	11,4	x
Рівень зайнятості населення у віці 15-70	%				

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
років (за методологією МОП), % до економічно активного населення відповідного віку		58,9	58,7	58,7	100,0
Середньооблікова кількість штатних працівників	тис.осіб	176,5	175,6	174,9	99,6
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника	грн	8206	9150	10385	113,5
Темп зростання (зменшення) середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників	%	117,3	111,5	113,5	x
Фонд оплати праці працівників, зайнятих економічною діяльністю (без малих підприємств)	млн грн	17837,4	19669,9	22237,8	113,1

Житлово-комунальне господарство

Показник	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
Кількість об'єднань співвласників багатопверхових будинків (ОСББ)	од.	450	470	495	105,3
у т.ч. створених протягом року	од.	68	20	25	125,0
Частка загальної площі житлового фонду, що обслуговується ОСББ	%	22,5	24,1	25,8	107,1
Обладнання багатоквартирних будинків приладами обліку та регуляторами температури:					
холодної води	%	30,5	31,0	32,0	103,2
гарячої води	%	4,3	4,4	4,8	109,1
теплової енергії	%	78,6	78,7	86,5	109,9
Рівень впровадження енергозберігаючих джерел світла у зовнішньому освітленні населених пунктів, відсотків до загальної кількості світлоточок	%	71,3	73,5	77,0	104,8
Кількість дитячих майданчиків у населених пунктах області	од.	1021	1171	1321	112,8
Протяжність теплових мереж	км	535,6	537,6	537,9	100,1
Протяжність водопровідних мереж	км	2142,1	2150,0	2160,0	100,5
Протяжність каналізаційних мереж	км	778,2	779,1	782,5	100,4
Частка обсягу теплової енергії, виробленої в регіоні з альтернативних видів палива або відновлюваних джерел енергії, відсотків до загального обсягу виробленої теплової енергії в регіоні	%	13,1	13,2	13,5	x
Частка сумарної потужності котелень на альтернативних видах палива в регіоні до	%	16,3	16,4	16,5	x

Показник	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
загальної потужності котелень регіону					
Частка населених пунктів, у яких впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів, у загальній кількості населених пунктів регіону, %	%	2,2	3,0	3,5	х

Діяльність комунальних підприємств спільної власності територіальних громад області

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
Дохід від реалізації товарів, робіт, послуг	млн грн	232,1	205,1	216,5	105,6
Чистий прибуток	млн грн	1,7	2,7	3,5	129,6
Надходження від оренди майна, всього	млн грн	15,7	11,2	12,3	109,8
у тому числі до обласного бюджету	млн грн	5,0	3,4	3,9	114,7

Мале та середнє підприємництво

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очік.	2021р., прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
Кількість суб'єктів малого підприємництва юридичних осіб (всього)	одиниць	5998	6000	6030	100,5
Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	одиниць	60	60	60	100,0
Кількість суб'єктів середнього підприємництва юридичних осіб (всього)	одиниць	439	440	445	101,1
Кількість <i>середніх</i> підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	одиниць	5	5	5	100,0
Кількість найманих працівників на малих підприємствах	тис. од.	30,2	30,6	31,0	101,3
Кількість фізичних осіб-підприємців	тис. од.	36,3	36,5	36,7	100,5
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) малого та середнього підприємництва	млрд грн	87,04	91,5	96,5	105,5

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очік.	2021р., прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
Частка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) малого та середнього підприємництва у загальному обсязі реалізованої продукції	%	83,9	84,0	84,1	100,1
Надходження від діяльності суб'єктів малого підприємництва (юридичних і фізичних осіб) до місцевого бюджету	млн грн	1512,4	1615,0	1730,0	107,1
Надходження від діяльності суб'єктів середнього підприємництва до місцевого бюджету	млн грн	1308,9	1400,0	1500,0	107,1

Туризм

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
Кількість відвідувачів туристичних об'єктів	тис. осіб	979,1	600	900	150,0
Кількість туристичних операторів	одиниць	3	3	3	100,0
Кількість готелів та аналогічних засобів розміщення	одиниць	47	47	48	102,1
в них місць	місць	-	-	-	-
Кількість садиб зеленого туризму	одиниць	36	36	37	102,8

Соціальна сфера

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз	2021р. у % до 2020 р.
Охорона здоров'я					
Середня забезпеченість населення:					
• лікарняними ліжками у розраху-нку на 10 тис. жителів (стаціонар)	ліжок	88,0	82,1	82,0	99,9
• амбулаторно-поліклінічними закладами у розрахунку на одного мешканця	відвід. за рік	8,5	8,0	6,0	75,0
• наданою медичною допомогою лікарями вдома на 100 мешканців	відвід. за рік	27,5	25,0	20,2	80,8

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз	2021р. у % до 2020 р.
• лікарями усіх спеціальностей на 10 тис. населення на кінець року	од.	34,8	34,0	35,0	102,9
Кількість лікарів загальної практики-сімейної медицини	осіб	335	335	336	100,3
Частка населення, що отримує медичну допомогу у сімейних лікарів	%	72,2	71,5	72,0	100,7
Освіта					
Кількість закладів дошкільної освіти	одиниць	444	445	445	100,0
Чисельність дітей у закладах дошкільної освіти у розрахунку на 100 місць	осіб	110,0	98,0	97,0	99,0
Охоплення дітей (від трьох до шести років) дошкільною освітою (до кількості дітей дошкільного віку):	%	96,9	97,3	97,5	x
у т.ч. - міська місцевість	%	100,0	100,0	100,0	x
- сільська місцевість	%	79,6	83,2	84,0	x
Охоплення дітей 5-річного віку дошкільною освітою	%	100,0	100,0	100,0	x
Питома вага дітей, охоплених позашкільною освітою, до загальної кількості дітей шкільного віку	%	68,4	69,0	70,0	x
Кількість закладів загальної середньої освіти	одиниць	476	463	451	97,4
- у них учнів	тис. осіб	95,4	97,1	96,8	99,7
Кількість малокомплектних закладів загальної середньої освіти	одиниць	228	207	197	95,2
- у них учнів	тис. осіб	11,9	10,8	10,0	92,6
Кількість учнів на один персональний комп'ютер	осіб	9,0	8,8	8,7	98,9
Кількість комп'ютерних класів	одиниць	651	671	680	101,3
Кількість шкіл, в яких впроваджується інклюзивне навчання	одиниць	134	161	180	x
Частка дітей сільської місцевості, для яких організовано підвезення до місця навчання і додому, до загальної кількості учнів, які того потребують	% до потреби	100,0	100,0	100,0	x
у т.ч. шкільними автобусами	% до	94,4	95,0	95,2	x

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз	2021р. у % до 2020 р.
	потреби				
Кількість опорних закладі освіти	одиниць	42	45	50	х
Кількість закладів професійно-технічної освіти	одиниць	15	14	14	100,0
- у них учнів	осіб	4266	4400	4400	100,0
Прийнято учнів, слухачів до закладів професійно-технічної освіти, всього	тис. осіб	1,8	2,0	2,1	105,0
- у т.ч. за рахунок державного замовлення	тис. осіб	0,2	0,3	0,3	100,0
Підготовлено (випущено) кваліфікованих робітників закладів професійно-технічної освіти	тис. осіб	2,0	1,8	1,8	100,0
Кількість закладів вищої та фахової передвищої освіти	одиниць	23	23	23	100,0
- у них студентів	осіб	21978	21000	20500	97,6
Соціальний захист					
Кількість сімей, які отримують державні соціальні допомоги	одиниць	57422	59000	59000	100,0
Кількість сімей, які користуються субсидією по оплаті за житлово-комунальні послуги	одиниць	159331	160900	160900	100,0
Кількість осіб, які мають право на пільги	тис. осіб	280,4	271,2	263,0	97,0
Рівень охоплення соціальними послугами осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, територіальними центрами соціального обслуговування, до загальної кількості таких осіб	%	88,7	89,0	89,5	100,6
Кількість дитячих будинків сімейного типу:	одиниць	27	31	32	103,2
- у них дітей	осіб	181	210	215	102,4
Кількість прийомних сімей:	одиниць	198	185	186	100,5
- у них дітей	осіб	330	310	312	100,6
Питома вага дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих до сімейних форм виховання, у загальній кількості дітей даної категорії	%	92,0	92,5	92,7	х
Кількість патронатних сімей	одиниць	11	11	13	118,2
Кількість дітей, які влаштовані в патронатні сім'ї	осіб	24	28	32	114,3

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020 р., очікув.	2021 р., прогноз	2021р. у % до 2020 р.
Фізична культура і спорт					
Кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл	одиниць	48	46	46	100,0
- у них учнів	осіб	14579	14600	14800	101,4
Рівень охоплення дітей і учнівської молоді віком 6-18 років систематичними заняттями у спортивних школах	%	15,8	16,0	16,1	100,6
Кількість учнів шкіл вищої спортивної майстерності (ШВСМ)	осіб	229	247	250	101,2
Кількість осіб з інвалідністю і дітей-інвалідів, які займаються у групах центру «Інваспорт» та ДЮСШ для інвалідів	осіб	384	390	395	101,3
Кількість підготовлених майстрів спорту України, майстрів спорту міжнародного класу та кандидатів у майстри спорту	осіб	490	300	420	140,0
Кількість членів збірних команд України з видів спорту (у т.ч. кандидати і резерв) від області	осіб	239	260	265	101,9
Культура					
Кількість клубних закладів різних форм підпорядкування	одиниць	748	748	748	100,0
з них у сільській місцевості	одиниць	698	698	698	100,0
Кількість бібліотечних закладів різних форм підпорядкування	одиниць	698	690	680	98,6
з них у сільській місцевості	одиниць	596	588	578	98,3
Кількість театрів	одиниць	4	4	4	100,0
Кількість музеїв (включаючи національні заповідники)	одиниць	37	37	37	100,0
Початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (дитячі музичні школи, художні школи, школи мистецтв, хореографічні школи)	одиниць	39	39	39	100,0

Охорона навколишнього природного середовища

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020р., очік.	2021 р., прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
Кількість об'єктів природно-заповідного фонду	одиниць	669	676	678	100,3

Показники	Одиниця виміру	2019 р., факт	2020р., очік.	2021 р., прогноз	2021 р. у % до 2020 р.
Площа земель природно-заповідного фонду	тис. га	262,424	262,7	262,8	100,03
Питома вага фактичної площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці	%	7,83	7,87	7,88	x
Площа національних природних парків	тис. га	42,0	42,0	42,0	100,0
Площа регіональних ландшафтних парків	тис. га	85,0	85,0	85,0	100,0
Кількість місць видалення відходів	од.	707	707	707	100,0
у т.ч. паспортизованих	од.	546	548	560	102,2
Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами	тис. тонн	27,4	27,4	27,4	100,0
Кількість забруднених стічних вод, що скидаються у поверхневі водойми	млн м ³	13,2	13,2	13,2	100,0
Лісистість території	%	20,9	20,9	20,9	100,0
Посадка лісових насаджень (лісовідновлення і захисне лісорозведення)	га	3089,9	2613,0	2808,0	107,5
Площа рубок лісових насаджень (рубки головного користування та суцільно санітарні рубки)	га	2763,1	2874,0	2771,6	96,4
Застосування біологічного методу охорони лісів від шкідників	тис. га	22,7	20,55	21,5	104,6
Гампонаж свердловин	одиниць	25	12	14	116,7
Питома вага утилізованих відходів до загальної кількості утворених відходів	%	9,9	9,9	9,9	100,0
Використання коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища	тис. грн	23270,05	15570,77	15055,77	96,7

**Директор Департаменту
розвитку економіки та
сільського господарства
облдержадміністрації**

Олександра ХОМИК

Додаток 2
до Програми економічного і соціального
розвитку Чернігівської області на 2021 рік

**ПЕРЕЛІК РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ,
ЯКІ ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ РЕАЛІЗУВАТИ
В ОБЛАСТІ У 2021 РОЦІ**

**Перелік регіональних програм,
які передбачається реалізувати в області у 2021 році**

№ з/п	Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження	Термін реалізації
Чернігівська обласна рада, Чернігівська обласна державна адміністрація, Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації		
1.	Програма відзначення державних та професійних свят, ювілейних дат, заохочення за заслуги перед Чернігівською областю, здійснення представницьких та інших заходів на 2018-2022 роки, <i>затверджена рішенням одинадцятої сесії обласної ради сьомого скликання від 07.12.2017 №16-11/VII</i>	2018-2022 роки
Чернігівська обласна рада		
2.	Програма сприяння виконанню повноважень депутатами Чернігівської обласної ради на 2021-2022 роки (<i>проект</i>)	2021-2022 роки
Чернігівська обласна державна адміністрація		
3.	Програма інформатизації Чернігівської області на 2021-2023 роки (<i>проект</i>)	2021-2023 роки
Департамент розвитку економіки та сізьського господарства облдержадміністрації		
4.	Обласна Програма підтримки індивідуального житлового будівництва та розвитку особистого селянського господарства «Власний дім» на 2021-2027 роки, <i>затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 № 42-25/VII</i>	2021-2027 роки
5.	Комплексна програма підвищення конкурентоспроможності Чернігівської області на 2021-2027 роки «Чернігівщина конкурентоспроможна» (<i>проект</i>)	2021-2027 роки
6.	Обласна Програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2021-2027 роки, <i>затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 № 41-25/VII</i>	2021-2027 роки
7.	Комплексна Програма підтримки розвитку агропромислового комплексу Чернігівської області на 2021-2027 роки (<i>проект</i>)	2021-2027 роки
8.	Програма фінансової підтримки органічного виробництва в Чернігівській області на 2016-2021 роки, <i>затверджена рішенням сесії обласної ради 29.04.2015 (зі змінами від 27.01.2016, рішення від № 6-3/VII)</i>	2016-2021 роки

№ з/п	Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження	Термін реалізації
9.	Програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів Чернігівської області на 2017-2021 роки <i>затверджена рішенням сьомої сесії обласної ради сьомого скликання від 20.12.2016 № 10-7/VII</i>	2017-2021 роки
Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації		
10.	Програма протидії незаконним рубкам лісів і діяльності нелегальних деревообробних пунктів у Чернігівській області на 2020-2024 роки, затверджена рішенням двадцять третьої сесії обласної ради сьомого скликання від 12.05.2020 № 13-23/VII	2020-2024 роки
11.	Програма охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021-2027 роки (проект)	2021-2027 роки
Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації		
12.	Програма «Соціальне партнерство» на 2021-2023 роки (проект)	2021-2023 роки
13.	Програма соціальної підтримки учасників антитерористичної операції, операції Об'єднаних сил, членів їх сімей, бійців-добровольців у Чернігівській області на 2019-2023 роки, затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 №45-25/VII	2019-2023 роки
14.	Програма забезпечення житлом учасників антитерористичної операції, операції Об'єднаних сил та членів їх сімей, внутрішньо переміщених осіб у Чернігівській області на 2020-2022 роки, <i>затверджена рішенням двадцять третьої сесії обласної ради сьомого скликання від 12.05.2020 № 6-23/VII</i>	2020-2022 роки
15.	Обласна Програма поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища в Чернігівській області на 2020-2022 роки, <i>затверджена рішенням двадцять четвертої сесії обласної ради сьомого скликання від 01.07.2020 №30-24/VII</i>	2020-2022 роки
16.	Обласна Програма залучення організацій громадянського суспільства до надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів у 2021-2022 роках (проект)	2021-2022 роки
Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації		
17.	Програма підтримки об'єднань співвласників багатоквартирних будинків Чернігівської області «ЕНЕРГОДІМ» на 2021-2023 роки (проект)	2021-2023 роки

№ з/п	Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження	Термін реалізації
18.	Програма стимулювання до запровадження енергоефективних заходів населення Чернігівської області на 2021 рік	2021 рік
Управління містобудування та архітектури облдержадміністрації		
19.	Обласна Програма реставрації пам'яток архітектури національного значення на території Чернігівської області на 2020-2023 роки, затверджена рішенням двадцять третьої сесії сьомого скликання від 12.05.2020 № 7-23/VII (<i>проект змін, продовження терміну дії на 2023 рік</i>)	2020-2023 роки
20.	Програма паспортизації об'єктів культурної спадщини містобудування та архітектури, садово-паркового мистецтва Чернігівської області на 2013-2021 роки (<i>проект змін, продовження терміну дії на 2021 рік</i>)	2013-2021 роки
21.	Регіональна цільова Програма створення та ведення містобудівного кадастру Чернігівської області на 2016-2021 роки (рішення другої сесії обласної ради сьомого скликання від 18.12.2015 № 17-2/VII) (<i>проект змін, продовження терміну дії на 2021 рік</i>)	2016-2021 роки
Управління капітального будівництва облдержадміністрації		
22.	Регіональна програма розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення на 2019-2022 роки, затверджена рішенням шістнадцятої сесії обласної ради сьомого скликання від 20.12.2018 № 9-16/VII	2019-2022 роки
Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації		
23.	Обласна цільова довгострокова програма «Мистецька освіта Чернігівщини» на 2011-2025 роки, затверджена рішенням п'ятої сесії обласної ради шостого скликання від 30.09.2011 (зі змінами, внесеними 28.10.2020, рішення № 47-25/VII)	2011-2025 роки
24.	Обласна цільова Програма розвитку туризму в Чернігівській області на 2021-2027 роки, затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 № 46-25/VII	2021-2027 роки
25.	Обласна цільова програма проведення археологічних досліджень в Чернігівській області на 2021-2025 роки (<i>проект</i>)	2021-2025 роки
26.	Програма оновлення та розвитку Менського зоологічного парку загальнодержавного значення на 2021-2025 роки, затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 № 48-25/VII	2021-2025 роки

№ з/п	Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження	Термін реалізації
27.	Обласна цільова Програма охорони та збереження нематеріальної культурної спадщини на 2021-2025 роки <i>(проект)</i>	2021-2025 роки
Управління охорони здоров'я облдержадміністрації		
28.	Обласна Програма боротьби з онкологічними захворюваннями на 2017-2021 роки, <i>затверджена рішенням восьмої сесії обласної ради сьомого скликання від 23.02.2017 № 9-8/VII</i>	2017-2021 роки
29.	Обласна Програма розвитку, підтримки комунальних закладів охорони здоров'я Чернігівської обласної ради та надання населенню медичних послуг понад обсяг, передбачений програмою державних гарантій медичного обслуговування населення на 2020-2021 роки, <i>затверджена рішенням двадцять другої сесії обласної ради сьомого скликання від 20.03.2020 № 1-22/VII</i>	2020-2021 роки
30.	Обласна програма з діагностики та лікування на території Чернігівської області гострої респіраторної хвороби COVID-19 на 2021-2022 роки <i>(проект)</i>	2021-2022 роки
Управління освіти і науки облдержадміністрації		
31.	Обласна Програма забезпечення речовим майном вихованців Чернігівського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою Чернігівської обласної ради на 2021-2027 роки, <i>затверджена рішенням двадцять четвертої сесії сьомого скликання обласної ради сьомого скликання від 01.07.2020 № 32-24/VII</i>	2021-2027 роки
Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації		
32.	Комплексна обласна програма підтримки сім'ї, забезпечення гендерної рівності та протидії торгівлі людьми на період до 2025 року <i>(проект)</i>	2021-2025 роки
33.	Обласна Програма розвитку фізичної культури та спорту Чернігівської області на 2021-2025 роки <i>(проект)</i>	2021-2025 роки
34.	Обласна цільова програма національно-патріотичного виховання на 2021-2025 роки <i>(проект)</i>	2021-2025 роки
35.	Обласна Програма розвитку молодіжного житлового кредитування у Чернігівській області на 2021-2025 роки <i>(проект)</i>	2021-2025 роки
36.	Обласна Програма оздоровлення та відпочинку дітей Чернігівської області на 2021 - 2025 роки <i>(проект)</i>	2021-2025 роки
37.	Обласна Програма «Молодь Чернігівщини» на 2021-2025 роки <i>(проект)</i>	2021-2025 роки

№ з/п	Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження	Термін реалізації
Служба у справах дітей облдержадміністрації		
38.	Обласна Програма попередження дитячої безпритульності та бездоглядності, розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, на 2017-2021 роки, <i>затверджена рішенням сьомої сесії обласної ради сьомого скликання від 20.12.2016 № 11-7/VII</i>	2017-2021 роки
Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації		
39.	Обласна Програма підтримки розвитку інформаційної та видавничої сфер Чернігівщини на 2021-2022 роки (<i>проект</i>)	2021-2022 роки
40.	Обласна Програма сприяння розвитку громадянського суспільства «Чернігівська громада» на 2021-2023 роки (<i>проект</i>)	2021-2023 роки
41.	Обласна програма підтримки розвитку телерадіопростору Чернігівщини на 2021-2022 роки (<i>проект</i>)	2021-2022 роки
Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації		
42.	Цільова соціальна програма розвитку цивільного захисту Чернігівської області на 2021-2025 роки (<i>проект</i>)	2021-2025 роки
43.	Програма покращання матеріально-технічного забезпечення заходів територіальної оборони, військових частин та правоохоронних органів, які дислокуються на території Чернігівської області, на 2021 рік (<i>проект</i>)	2021 рік
44.	Програма впровадження пілотного проекту з організації територіальної оборони Чернігівської області (<i>проект</i>)	2021-2022 роки
45.	Програма профілактики правопорушень у Чернігівській області на 201-2025 роки (<i>проект</i>)	2021-2025 роки
Управління державної служби України з надзвичайних ситуацій у Чернігівській області		
46.	Програма забезпечення пожежної безпеки на території Чернігівської області на 2021-2027 роки, <i>затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 № 44-25/VII</i>	2021-2027 роки
Деснянське басейнове управління водних ресурсів		
47.	Регіональна цільова програма розвитку водного господарства Чернігівської області на період до 2021 року, <i>затверджена рішенням дванадцятої сесії обласної ради шостого скликання від 29.03.2013</i>	2013-2021 роки

№ з/п	Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження	Термін реалізації
Державний архів області		
48.	Програма створення страхового фонду документації Чернігівської області на 2021-2025 роки, <i>затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 № 49-25/VII</i>	2021-2025 роки

**Директор Департаменту розвитку
економіки та сільського господарства
облдержадміністрації**

Олександра ХОМИК

Додаток 3
до Програми економічного і соціального
розвитку Чернігівської області на 2021 рік

**ПРІОРИТЕТНІ ПРОЄКТИ, ЯКІ ДОЦІЛЬНО
ФІНАНСУВАТИ У 2021 РОЦІ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ
КОШТІВ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ**

**ПЕРЕЛІК
ПОДАНИХ ДО ПОПЕРЕДНЬОГО КОНКУРСНОГО ВІДБОРУ
ПРОЄКТІВ, ЩО МОЖУТЬ РЕАЛІЗОВУВАТИСЯ ЗА РАХУНОК
КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО ФОНДУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ У
2021 РОЦІ, ТА В РАЗІ ЇХ ПЕРЕМОГИ ПОТРЕБУВАТИМУТЬ
СПІВФІНАНСУВАННЯ ІЗ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ (ВКЛЮЧАЮЧИ
ПЕРЕХІДНІ НА 2021 РІК)**

Найменування інвестиційних програм і проєктів регіонального розвитку	Період реалізації	Кошторисна вартість, тис. грн.		Обсяг фінансування у 2021 році, тис. грн.		
		усього	залишок на 01.01.2021	усього	ДФРР	Обласний бюджет
Формування регіональної спільноти проєктних менеджерів як ефективного стимулу розвитку Чернігівської області	2021-2022	1070,0	1070,0	535,0	481,5	53,5
Пам'ятка архітектури місцевого значення - будівля Обласного комунального концертно-видовищного підприємства "Чернігівський обласний філармонійний центр фестивалів та концертних програм" - реставрація з виділенням черговості	2019-2021	15621,84	4066,750	4066,75	3660,075	406,675
Реставрація пам'ятки архітектури Обласного комунального концертно-видовищного підприємства "Чернігівський обласний філармонійний центр фестивалів та концертних програм" з елементами відновлення, модернізації та інженерного забезпечення сценічного комплексу та глядацької зали	2021	27833,873	27833,873	27833,873	25050,485	2783,388
Реставрація пам'ятки архітектури місцевого значення будівлі «Кінотеатр ім. Щорса» з пристосуванням під Хаб соціального партнерства та інституційного розвитку комунальної установи «Чернігівський обласний молодіжний центр» Чернігівської обласної ради	2021-2023	55000,027	55000,027	24853,86	22368,46	2485,4
Капітальний ремонт приміщень Ніжинського дитячого будинку-інтернату в м. Ніжин, вул. Березанська 44А, Чернігівської області, 16600	2021-2023	19417,0	19417,0	13590,0	12231,0	1359,0
Реконструкція застарілої тепломережі з будівництвом котельні Чернігівського обласного центру реабілітації учасників бойових дій, за адресою: м. Чернігів, провулок Вокзальний, 1	2021	6500,0	6500,0	6500,0	5850,0	650,0
Реконструкція приміщень кухні з заміною вікон, дверей, вентиляції та повною заміною обладнання Чернігівського геріатричного пансіонату, розташованого	2021	5102,63	5102,63	5102,63	4592,366	510,264

Найменування інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку	Період реалізації	Кошторисна вартість, тис. грн.		Обсяг фінансування у 2021 році, тис. грн.		
		усього	залишок на 01.01.2021	усього	ДФРР	Обласний бюджет
за адресою: м. Чернігів, вул. Леоніда Пашина, 12						
Покращення матеріально-технічної бази Любецького психоневрологічного інтернату для надання якісних послуг стаціонарного догляду, за адресою с. Пересаж, вул. Квітнева, 1, Ріпкинського району Чернігівської області	2021-2023	30363,554	30363,554	5024,068	4521,661	502,407
Капітальний ремонт дахів комплексу Городнянського психоневрологічного інтернату, що знаходиться за адресою: Чернігівська область, м. Городня, вул. Шевченка, 108-А	2021	6455,127	6455,127	6455,127	5809,614	645,513
Реконструкція житлового корпусу №2 (I черга будівництва), харчоблоку-їдальні (II черга будівництва) Червононенського психоневрологічного інтернату в с. Билка по вул. Загребелля, 74 Коропського району Чернігівської області	2021-2022	14843,576	14843,576	7421,0	6678,9	742,1
Реконструкція палатного корпусу №1 КНП «Чернігівська обласна лікарня» ЧОР в м. Чернігів, вул. Волковича, 25 із застосуванням енергозберігаючих та інноваційних технологій по комплексній термомодернізації будівлі	2021	84000,0	84000,0	84000,0	75600,0	8400,0
Реконструкція очисних споруд КНП «Чернігівській обласний медичний центр соціально значущих та небезпечних хвороб» Чернігівської обласної ради» (перерахунок залишку робіт в поточні ціни)	2021	16110,696	16110,696	16110,696	14499,626	1611,07
Реконструкція внутрішніх інженерних мереж та комунікацій Комунального некомерційного підприємства «Чернігівський медичний центр сучасної онкології» Чернігівської обласної ради м. Чернігів, проспект Миру, 211 Д	2021	19083,313	19083,313	19083,313	17174,98	1908,333
Капітальний ремонт підземного переходу Комунального некомерційного підприємства «Чернігівський медичний центр сучасної онкології» Чернігівської обласної ради м. Чернігів, проспект Миру, 211 Д	2021	21137,157	21137,157	21137,157	19023,441	2113,716
Придбання пересувного мамографічного комплексу для Комунального некомерційного підприємства "Чернігівський медичний центр сучасної онкології" Чернігівської	2021	7200,0	7200,0	7200,0	6480,0	720,0

Найменування інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку	Період реалізації	Кошторисна вартість, тис. грн.		Обсяг фінансування у 2021 році, тис. грн.		
		усього	залишок на 01.01.2021	усього	ДФРР	Обласний бюджет
обласної ради м. Чернігів, проспект Миру, 211 Д						
Реконструкція частини приміщень 6-го поверху головного корпусу Комунального некомерційного підприємства «Чернігівський медичний центр сучасної онкології» Чернігівської обласної ради під центр пересадки кісткового мозку м. Чернігів, проспект Миру, 211 Д	2021	34287,437	34287,437	34287,437	30858,692	3428,745
Реконструкція із застосуванням енергозберігаючих технологій по комплексній термомодернізації головного корпусу КНП «Чернігівський обласний центр крові» по вул. Пирогова, 13 у м. Чернігові	2021	11591,79	11591,79	11591,79	10432,61	1159,18
Реконструкція частини приміщень будівлі променевої терапії (радіологія) Комунального некомерційного підприємства «Чернігівський медичний центр сучасної онкології» Чернігівської обласної ради з встановленням генеруючого джерела іонізуючого випромінювання (ДІВ)» м. Чернігів проспект Миру, 211 Д	2021	50355,574	50355,574	50355,574	45320,015	5035,559
Капітальний ремонт приміщень 2-го поверху головного корпусу блоків 1, 2, 3 гінекологічного відділення і відділення малоінвазивної та ендоскопічної онкохірургії Комунального некомерційного підприємства «Чернігівський медичний центр сучасної онкології» Чернігівської обласної ради м. Чернігів, проспект Миру, 211 Д	2021	15397,662	15397,662	15397,662	13857,894	1539,768
Реставрація покрівлі будівлі пам'ятки архітектури місцевого значення комунального закладу «Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені В.Г. Короленка» 14000 м. Чернігів, проспект Миру, 41, м. Чернігів»	2021	5645,925	5645,925	5645,925	5081,332	564,593
Забезпечення санітарними автомобілями (типу В) укомплектованими медичним обладнанням Комунального некомерційного підприємства «Обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф» Чернігівської обласної ради	2021	23000,0	23000,0	23000,0	20700,0	2300,0
Реконструкція із застосуванням енергозберігаючих технологій	2021	14000,896	14000,896	14000,896	12600,806	1400,09

Найменування інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку	Період реалізації	Кошторисна вартість, тис. грн.		Обсяг фінансування у 2021 році, тис. грн.		
		усього	залишок на 01.01.2021	усього	ДФРР	Обласний бюджет
по комплексній термомодернізації корпусів «А» і «Б» КНП «Прилуцький обласний будинок дитини «Надія» Чернігівської обласної ради						
Капітальний ремонт з застосуванням енергозберігаючих технологій по комплексній термомодернізації гуртожитку Чернігівського базового медичного коледжу 14000, м. Чернігів, вул. П'ятницька, 42 з виділенням черговості: 1-ша черга - дах з утепленням мінватою та частковою заміною стропил, облаштування, зовнішньої огорожі по периметру даху; 2-га черга: утеплення зовнішніх стін, фундаментів, заміна дерев'яних вікон та зовнішніх дверей, монтаж ливневої системи; 3-тя черга - заміна інженерних мереж комунікацій (тепло-, водо-електропостачання та каналізації); 4-та черга - заміна внутрішніх дверей, внутрішні будівельні роботи (штукатурка стін, облаштування перегородок, підлог та стель, внутрішні оздоблювальні роботи)	2021-2022	17338,601	17338,601	9695,835	8726,249	969,586
Капітальний ремонт з застосуванням енергозберігаючих технологій по комплексній термомодернізації одноповерхової будівлі харчоблоку, пральні, дезкамери, диспетчерської КНП «Чернігівська обласна психоневрологічна лікарня» Чернігівської обласної ради за адресою: 15524 Чернігівський район Халявинська сільська рада, 4-й км Гомельського шосе, буд.6	2021	8000,0	8000,0	8000,0	7198,0	802,0
Капітальний ремонт з застосуванням енергозберігаючих технологій по комплексній термомодернізації двоповерхової будівлі лікувально-профілактичного корпусу відділень №№18,19 КНП «Чернігівська обласна психоневрологічна лікарня» Чернігівської обласної ради за адресою: 15524 Чернігівський район Халявинська сільська рада, 4-й км Гомельського шосе, буд.6	2021	9000,0	9000,0	9000,0	8100,0	900,0
Реконструкція будівлі хірургічного корпусу КЛПЗ «Чернігівська обласна лікарня»	2021	10179,1	10179,1	10179,1	9161,189	1017,911

Найменування інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку	Період реалізації	Кошторисна вартість, тис. грн.		Обсяг фінансування у 2021 році, тис. грн.		
		усього	залишок на 01.01.2021	усього	ДФРР	Обласний бюджет
в м. Чернігів, вул. Волковича, 25 (відділення отоларингологічне)						
Реконструкція лікувального корпусу №2 КНП «Чернігівський обласний медичний центр соціально значущих та небезпечних хвороб» Чернігівської обласної ради, за адресою: Чернігівська обл., Чернігівський район, с.Новий Білоус, масив «Зелений» №1 з застосуванням енергозберігаючих та інноваційних технологій по комплексній термомодернізації будівлі	2021-2022	83704,138	83704,138	38751,56	34876,403	3875,157
Капітальний ремонт будівлі школи мистецтв при КВНЗ «Чернігівський музичний коледж ім. Л.М.Ревуцького» по вулиці Молодчого, 2 м.Чернігів	2021	7074,517	7074,517	7074,517	6367,065	707,452
Створення мережі інтерактивних туристично-інформаційних центрів та пунктів	2021	2823,629	2823,629	2823,629	2519,235	304,394
Капітальний ремонт із застосуванням енергозберігаючих технологій по комплексній термомодернізації будівлі Чернігівського обласного академічного українського музично-драматичного театру ім. Т.Г. Шевченка за адресою – 14000, м.Чернігів, проспект Миру, 23	2021-2023	30785,915	30785,915	17030,291	15138,037	1892,254

Перелік проєктів (заходів) на будівництво, реконструкцію і реставрацію, капітальний ремонт об'єктів виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури, що можуть реалізовуватися за рахунок бюджету розвитку обласного бюджету у 2021 році

Найменування об'єкта будівництва / вид будівельних робіт, у тому числі проєктні роботи
Реставрація пам'ятки архітектури місцевого значення будівлі обласної державної адміністрації «Губернська земська управа» по вул. Шевченка, 7, м.Чернігів, в т.ч. проєктно-кошторисна документація та експертиза
Капітальний ремонт будівлі комунальної власності за адресою м. Чернігів, проспект Миру 116 А, в т.ч. проєктно-кошторисна документація
Капітальний ремонт приміщень та коридору II під'їзду 3 -го поверху блоку "Б" Козелецького геріатричного пансіонату за адресою: Чернігівська область, Козелецький район, с. Часнівці, вул. Братів Гжицьких 1
Реконструкція харчоблоку - їдальні шляхом заміни даху Червоненського психоневрологічного інтернату в с. Билка по вулиці Загребелля,74, Коропського району, Чернігівської області з виготовленням проєктно-кошторисної документації та експертизи
Капітальний ремонт зовнішніх мереж водогону (44,5м) в Менському зоопарку загальнодержавного значення по вул. Чернігівський шлях,32 в м.Мена, Чернігівської області
Капітальний ремонт огорожі центрального входу із мощенням ФЕМ (фігурного елемента мощення) та установкою паркових бордюр (305м.кв.) в Менському зоопарку загальнодержавного значення по вул. Чернігівський шлях,32 в м.Мена, Чернігівської області
Капітальний ремонт спального будиночку № 8, оздоблювальні роботи в позаміському дитячому закладі оздоровлення та відпочинку "Дивосвіт" Чернігівської обласної ради
Розроблення науково-проєктної документації та проходження експертизи проєкту "Реставрація пам'ятки архітектури національного значення – Георгіївська церква, охоронний № 1789, в смт Седнів Чернігівського району Чернігівської області"

**Директор Департаменту
розвитку економіки та
сільського господарства
облдержадміністрації**

Олександра ХОМИК

Додаток 4
до Програми економічного і соціального
розвитку області на 2021 рік

ЗВІТ
про стратегічну екологічну оцінку
Програми економічного і соціального
розвитку Чернігівської області
на 2021 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ПРОГРАМИ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2021 РІК, ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ	3
2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ПРОГРАМУ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)	9
3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ	31
4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ПРОГРАМИ, ЗОКРЕМА ЩОДО ТЕРИТОРІЙ З ПРИРОДООХОРОННИМ СТАТУСОМ.....	34
5. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯМ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ НА МІЖНАРОДНОМУ, ДЕРЖАВНОМУ ТА ІНШИХ РІВНЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПРОГРАМИ, А ТАКОЖ ШЛЯХИ ВРАХУВАННЯ ТАКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ЇЇ ПІДГОТОВКИ.....	37
6. ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВТОРИННИХ, КУМУЛЯТИВНИХ, СИНЕРГІЧНИХ, КОРОТКО-, СЕРЕДНЬО- ТА ДОВГОСТРОКОВИХ, ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ, ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ	40
7. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ.....	42
8. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ, ЩО РОЗГЛЯДАЛИСЯ, ОПИС СПОСОБУ, В ЯКИЙ ЗДІЙСНЮВАЛАСЯ СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, У ТОМУ ЧИСЛІ БУДЬ-ЯКІ УСКЛАДНЕННЯ.....	45
9. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ.....	46
10. ОПИС ЙМОВІРНИХ ТРАНСКОРДОННИХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ (ЗА НАЯВНОСТІ)	47
11. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку.

Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Стратегічна екологічна оцінка документів державного планування дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування.

Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

В Україні створені передумови для імплементації процесу СЕО, пов'язані з розвитком стратегічного планування та національної практики застосування екологічної оцінки. З 12 жовтня 2018 року в Україні вступив в дію закон «Про стратегічну екологічну оцінку».

1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ПРОГРАМИ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2021 РІК, ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Програма економічного і соціального розвитку Чернігівської області на 2021 рік (далі – Програма) направлена на виконання стратегічного бачення регіону – перетворити Чернігівщину на інвестиційно та туристично привабливий, конкурентоспроможний, екологічно чистий, доброзичливий, соціально стабільний, комфортний для життя, роботи та відпочинку регіон, з унікальним природно-рекреаційним потенціалом, сприятливими умовами для ведення бізнесу, інноваційною економікою, високим рівнем інформатизації та сучасною сферою послуг.

Програма розроблена відповідно до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» та постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету» та враховує основні засади Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про

місцеві державні адміністрації», «Про засади державної регіональної політики».

Програма враховує результати аналізу соціально-економічної ситуації в області у 2020 році та відповідає завданням і положенням Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695), Глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, визначених ООН, Указу Президента України «Про цілі сталого розвитку України до 2030 року» від 30.09.2019 №722, а також Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року і Плану заходів з її реалізації у 2021-2023 роках (в редакції рішення 25 сесії обласної ради 7 скликання від 28.10.2020 №43-25/VII). В Програмі визначено ключові заходи, які необхідно вжити для досягнення пріоритетних завдань розвитку Чернігівщини у 2021 році.

Ініціатором розроблення Програми виступила Чернігівська обласна державна адміністрація (розпорядження ОДА від 06.08.2020 № 412 «Про розроблення проєкту Програми економічного і соціального розвитку області на 2021 рік»). Програма розроблена Департаментом розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації за участі та з урахуванням пропозицій структурних підрозділів Чернігівської ОДА, територіальних органів центральних органів виконавчої влади.

Програма містить основні показники економічного та соціального розвитку області на 2021 рік, які враховують існуючі тенденції соціально-економічного розвитку регіону та базуються на прогностичних макропоказниках економічного і соціального розвитку України, визначених у додатку до постанови Кабінету Міністрів України від 29.07.2020 № 671 «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2021-2023 роки». Вони розраховані на підставі статистичних даних, намірів суб'єктів господарювання усіх форм власності, організацій, структурних підрозділів обласної державної адміністрації, територіальних органів центральних органів виконавчої влади.

Складовою Програми також є перелік регіональних цільових програм, які передбачається реалізовувати в області у 2021 році. Фінансування заходів цих програм здійснюватиметься з урахуванням реальних можливостей місцевих бюджетів, цільових коштів з державного бюджету та інших джерел, не заборонених чинним законодавством України.

Крім того, Програма містить перелік найбільш пріоритетних проєктів, які доцільно фінансувати із залученням коштів обласного бюджету (включаючи перехідні на 2021 рік).

Метою Програми є досягнення економічного розвитку та подальше підвищення рівня і якості життя населення на основі ефективного використання власного потенціалу регіону, наявних ресурсів, стимулювання інвестиційної та інноваційної активності, прозорих умов ведення бізнесу, розвитку системи електронних послуг, забезпечення екологічної безпеки, належного функціонування інженерно-транспортної та комунальної інфраструктури, створення сприятливих умов для розвитку самодостатніх об'єднаних територіальних громад.

У Програмі передбачено комплекс основних завдань та заходів, спрямованих на стабілізацію роботи і розвиток галузей виробничої та соціальної сфери області у 2021 році, відповідно до Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року (далі – Стратегія) та пріоритетів розвитку регіону шляхом взаємодії обласної державної адміністрації, органів місцевого самоврядування та громадськості.

Завдання і заходи Програми економічного і соціального розвитку області на 2021 рік визначені в контексті пріоритетів Стратегії і спрямовані на реалізацію стратегічних цілей, а саме:

1. Розвиток людського потенціалу.
2. Комфортні та безпечні умови для життя.
3. Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки.
4. Прискорений інноваційний розвиток пріоритетних сфер економічної діяльності.
5. Ефективне багаторівневе врядування та управління територіальним розвитком.

Динамічними пріоритетами, які забезпечать розвиток регіону у наступному році будуть:

- ✓ підвищення рівня заробітної плати в області;
- ✓ активний діалог з об'єднаннями підприємців з метою створення нових робочих місць;
- ✓ підвищення якості медичних послуг;
- ✓ постійний відкритий діалог з новообраними місцевими радами та адміністраціями;
- ✓ безкомпромісна боротьба з корупцією;
- ✓ ефективне використання туристичного потенціалу;
- ✓ недопущення екологічної кризи;
- ✓ продовження реалізації програми Президента України «Велике будівництво»;
- ✓ забезпечення всієї території області якісним зв'язком та Інтернетом;
- ✓ посилення телесигналу у прикордонних північних районах області.

Основні напрями Програми конкретизовані наступними завданнями:

1. Розвиток людського потенціалу

1.1. Забезпечення умов для отримання якісної освіти.

1.1.1. Підвищення рівня дошкільної освіти.

1.1.2. Підвищення якості та безпеки освітніх послуг та забезпечення рівного доступу населення до загальної середньої освіти.

1.1.3. Модернізація освітнього середовища закладів професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до потреб регіонального ринку праці.

1.2. Створення умов для підтримки та формування здорового населення.

1.2.1. Підвищення доступної, якісної медичної допомоги населенню області.

1.2.2. Охорона материнства та дитинства. Збереження репродуктивного

здоров'я.

1.2.3. Профілактика та лікування соціально небезпечних хвороб.

1.2.4. Зміцнення здоров'я населення засобами фізичної культури і спорту.

1.2.5. Розвиток спортивної інфраструктури.

1.3. Розвиток сфери культури і мистецтв та збереження історико-культурної спадщини.

1.3.1. Створення умов для культурного розвитку і творчого самовираження громадян. Оптимізація та модернізація мережі сфери культури.

1.3.2. Збереження нематеріальної культурної спадщини як головного джерела культурного розмаїття.

1.3.3. Охорона, відтворення та збереження об'єктів культурної спадщини.

1.4. Забезпечення соціального захисту населення та гендерної рівності.

1.4.1. Соціальний захист населення та підвищення стандартів життя людей з особливими потребами.

1.4.2. Забезпечення надання якісних соціальних послуг у громадах.

1.4.3. Розвиток сімейних форм виховання. Забезпечення права дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання у сімейному оточенні.

1.4.4. Підтримка дітей соціально незахищених категорій, підвищення поінформованості населення з питань захисту прав та законних інтересів дітей.

1.4.5. Зменшення рівня дитячої бездоглядності та безпритульності, інших антигромадських проявів серед дітей.

1.4.6. Соціальне становлення та підтримка дітей та молоді.

1.4.7. Популяризація сімейних цінностей. Забезпечення гендерної рівності, запобігання та протидія домашньому насильству або насильству за ознакою статі.

1.4.8. Запобігання торгівлі людьми та надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми.

1.5. Підвищення якості та конкурентоспроможності людських ресурсів.

1.5.1. Сприяння продуктивній зайнятості населення, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили.

1.5.2. Створення належних безпечних і здорових умов праці на підприємствах, установах і організаціях усіх форм власності.

2. Комфортні та безпечні умови для життя.

2.1. Розвиток транспортної інфраструктури та зв'язку.

2.1.1. Розширення та вдосконалення мережі підприємств транспорту.

2.1.2. Забезпечення прозорості конкуренції на ринку пасажирських автоперевезень.

2.1.3. Розвиток телекомунікаційних мереж загального користування та мережі поштового зв'язку.

2.1.4. Розбудова дорожньої інфраструктури.

2.2. Реалізація проєктів регіонального розвитку.

2.2.1. Покращення стану інфраструктури області.

2.3. Ефективне планування територіального розвитку.

2.3.1. Планування територій.

2.4. Підвищення якості надання населенню житлово-комунальних послуг. Житлова політика. Енергозбереження.

2.4.1. Підвищення ефективності та надійності функціонування підприємств житлово-комунального господарства.

2.4.2. Розвиток сфери управління твердими побутовими відходами.

2.4.3. Реалізація програм підтримки житлового будівництва.

2.4.4. Підвищення ефективності управління енергетичними ресурсами.

2.5. Захист екосистем і збереження довкілля на засадах сталого розвитку. Техногенна безпека.

2.5.1. Зменшення негативного впливу відходів на довкілля, попередження забруднення підземних водоносних горизонтів.

2.5.2. Припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі.

2.5.3. Формування екологічної свідомості та екологічної культури громадян.

2.5.4. Ефективне використання водних ресурсів.

2.5.5. Ефективне використання лісових ресурсів.

2.5.6. Рациональне та ефективне використання земельних ресурсів.

2.5.7. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій.

3. Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки.

3.1. Реалізація регіонального інвестиційного потенціалу, нарощення обсягів інвестиційних надходжень.

3.1.1. Створення умов для формування сприятливого інвестиційного середовища та позитивного іміджу області.

3.1.2. Формування ефективної системи залучення, супроводу та кваліфікованого консультаційно-методичного забезпечення діяльності інвестора в області.

3.1.3. Активізація процесу залучення позабюджетних коштів в розвиток області.

3.2. Активізація зовнішньоекономічної діяльності.

3.2.1. Промоція експортного потенціалу регіону та розширення ринків збуту.

3.2.2. Розвиток і поглиблення взаємовигідних міжнародних зв'язків області з країнами світу.

3.3. Розвиток високотехнологічного промислового виробництва. Підтримка місцевих товаровиробників.

3.3.1. Досягнення сталого промислового розвитку за рахунок використання власного потенціалу.

3.3.2. Сприяння розвитку ділової активності місцевих товаровиробників та просуванню їх продукції на внутрішньому і зовнішніх ринках.

3.3.3. Підвищення рівня поінформованості про продукцію місцевих товаровиробників та формування їх позитивного іміджу.

3.4. Науково-технічний та інноваційний розвиток. Технічне регулювання.

3.4.1. Стимулювання інноваційного та науково-технічного розвитку і використання інтелектуального капіталу.

3.4.2. Розвиток сучасної системи технічного регулювання, створення корпоративного іміджу підприємств (організацій), сприяння виходу підприємств області на міжнародні ринки.

3.5. Сталий розвиток агропромислового виробництва.

3.5.1. Покращення доступу агровиробників та переробників до ринків збуту.

3.5.2. Підтримка розвитку фермерства та малих сільгоспвиробників.

3.5.3. Розбудова системи сільськогосподарського дорадництва.

3.5.4. Розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

3.5.5. Розвиток органічного землеробства та виробництва екологічно чистих продуктів харчування.

3.6. Розвиток споживчого ринку.

3.6.1. Створення сприятливих умов для ефективного розвитку споживчого ринку.

3.6.2. Підвищення рівня захисту прав населення на споживання якісних та безпечних для життя і здоров'я товарів і послуг.

3.6.3. Реалізація державної цінової політики.

3.7. Стимулювання розвитку малого і середнього підприємництва.

3.7.1. Підвищення конкурентоспроможності суб'єктів малого та середнього підприємництва.

3.7.2. Розширення доступу бізнесу до фінансово-кредитних ресурсів.

3.7.3. Інформаційно-консультаційна допомога, розвиток інфраструктури підтримки МСП та забезпечення надання якісних публічних послуг.

3.8. Удосконалення системи надання адміністративних послуг.

3.8.1. Підвищення якості надання та доступність адміністративних послуг.

3.9. Підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів області.

3.9.1. Формування позитивного іміджу області як привабливого регіону для туризму.

3.9.2. Розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури та підвищення привабливості об'єктів історико-культурної спадщини.

3.9.3. Розвиток зеленого (екологічного), подієвого, активного та інших видів туризму, створення сучасних туристичних маршрутів та продуктів.

3.10. Податково-бюджетна політика.

3.10.1. Ефективність адміністрування податків, посилення фінансової дисципліни.

3.10.2. Збалансованість місцевих бюджетів та підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

3.10.3. Ефективність проведення публічних закупівель.

4. Створення сприятливих умов для розвитку самодостатніх територіальних громад.

4.1. Оцінка соціально-економічного розвитку територіальних громад області.

4.2. Активізація співробітництва територіальних громад.

4.3. Посилення можливостей територій з особливими потребами.

4.4. Розбудова потенціалу суб'єктів державної регіональної політики.

5. Посилення спроможності громадянського суспільства.

5.1. Підвищення ефективності діяльності інститутів громадянського суспільства.

5.1.1. Інституційний розвиток організацій громадянського суспільства Чернігівщини.

5.2. Покращення доступу громадськості до інформації.

5.2.1. Розвиток та захист інформаційного простору.

Досягнення запланованих показників передбачається здійснювати шляхом виконання обласних цільових програм, розробка, затвердження та внесення змін до яких проводитиметься виключно з дотриманням вимог Бюджетного кодексу України, чинних законодавчих і нормативно-правових актів.

Фінансування пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку регіону, у тому числі через регіональні та місцеві цільові програми, здійснюватиметься з урахуванням реальних можливостей відповідних місцевих бюджетів, а також виділених фінансових ресурсів державного бюджету, приватних інвестицій, кредитних ресурсів та технічної допомоги міжнародних організацій.

Процедура СЕО дає можливість оцінити наслідки реалізації Програми на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, розробити заходи із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків її здійснення.

2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ПРОГРАМУ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО

Чернігівська область розташована в північній частині України, на північному заході вона межує з Гомельською областю Республіки Білорусь, на півночі – з Брянською областю Російської Федерації, на сході – з Сумською, на заході та південному заході – з Київською та на півдні – з Полтавською областями України. Область займає територію у 31,9 тис. км², що становить 5,286% від загальної території України, та посідає 3 місце за розмірами.

За чисельністю населення область посідає 22 місце серед регіонів України (станом на 01.01.2020 р. становила 991,3 тис. осіб, що складає 2,4% від наявного населення України).

Обласним центром є місто Чернігів, у якому сконцентрована третина населення і основні екологічно небезпечні об'єкти.

Регіональна господарська система Чернігівської області має агропромислову спрямованість: у структурі валової доданої вартості області у 2018 році найбільша частка припадає на сільське, лісове та рибне господарство – 28,0%, на промисловість – 21,1%.

Провідними галузями промисловості регіону є: виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів; виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність; добувна промисловість і розроблення кар'єрів; машинобудування; виробництво гумових та пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції.

Специфікою регіону є те, що у ньому майже відсутні великі промислові підприємства, але є сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу.

Надра Чернігівщини багаті корисними копалинами. На території області Державним балансом запасів нараховується 323 родовища (282 родовища і 41 об'єкт обліку) з 16 видів корисних копалин, таких як горючі (газоподібні, рідкі, тверді) та неметалічні (гірничо-хімічні, нерудні для металургії, будівельні). Розробляється 106 родовищ (72 родовища і 34 об'єкти обліку). Залишаються нерозробленими 176 родовищ.

Чернігівщина – лісовий край, лісистість області становить 20,9%, що більше середнього по Україні (15,9%). Також регіон має значний туристично-рекреаційний потенціал. До рекреаційного потенціалу відносяться території та об'єкти природно-заповідного фонду. Найбільшими з них в області є Ічнянський та Мезинський національні природні парки, частина національного природного парку «Залісся», регіональний ландшафтний парк «Міжріччинський», регіональний ландшафтний парк «Ніжинський», регіональний ландшафтний парк «Ялівщина».

Основні екологічно небезпечні об'єкти області представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Перелік екологічно небезпечних об'єктів Чернігівської області

№ з/п	Підприємства-найбільші забруднювачі	Вид економічної діяльності
1	КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова»	Виробництво електричної енергії
2	КП «Чернігівводоканал»	Надання послуг із водопостачання та водовідведення
3	ПрАТ «КСК «Чексіл»	Виробництво тканин
4	КП «АТП-2528» Чернігівської міської ради (полігон твердих побутових відходів)	Видалення відходів
5	КП «АТП-2528» Чернігівської міської ради (ставки-накопичувачі рідких промислових відходів)	Видалення відходів
6	КП «Бахмач-Водсервіс»	Надання послуг із водопостачання та водовідведення
7	Бобровицька філія ТОВ «Буринський молокозавод»	Виробництво продуктів харчування
8	КП «Господар»	Надання послуг із водопостачання та водовідведення
9	Гнідинцівський газопереробний завод ПАТ «Укрнафта»	Переробка природного газу
10	Городнянське ВУЖКГ (очисні споруди)	Надання послуг із водовідведення
11	КП «Козелецьводоканал»	Надання послуг із водопостачання та водовідведення

№ з/п	Підприємства-найбільші забруднювачі	Вид економічної діяльності
12	Куликівське ВУЖКГ (очисні споруди)	Надання послуг із водовідведення
13	ПрАТ «Новгород-Сіверський сирзавод»	Виробництво продуктів харчування
14	ПАТ «Слов'янські шпалери-КФТП»	Виробництво шпалер
15	Філія «Менський сир» ППКФ «Прометей»	Виробництво продуктів харчування
16	КП «ВУКГ» Ніжинської міської ради (полігон твердих побутових відходів)	Видалення відходів
17	КП «Ніжинське управління водопровідно-каналізаційного господарства»	Надання послуг із водовідведення
18	Мринське виробниче управління підземного зберігання газу філії УМГ «Київтрансгаз» ПАТ «Укртрансгаз»	Зберігання природного газу
19	ТОВ «Носівський цукровий завод»	Виробництво цукру
20	ПрАТ «А/Т тютюнова компанія В.А.Т.- Прилуки»	Виробництво тютюнових виробів
21	КП «Послуга» Прилуцької міської ради (Прилуцьке сміттєзвалище, місце видалення відходів)	Видалення відходів
22	КП «Прилуkiteпловодопостачання»	Надання послуг із водопостачання та водовідведення
23	ПрАТ «Линовицький цукровий завод «Красний»	Виробництво цукру
24	Чернігівське лінійне виробниче управління магістральних газопроводів філії УМП «Київтрансгаз» ПАТ «Укртрансгаз»	Транспортування природного газу
25	ПрАТ «Комунальник»	Надання послуг із водопостачання та водовідведення

Серед найбільших забруднювачів навколишнього природного середовища Чернігівщини одне з перших місць займає промисловий комплекс, зокрема підприємства житлово-комунального господарства. Так, лідером за обсягами викидів в атмосферне повітря залишається КЕП «Чернігівська «ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова» – 38% від загального показника. За скидами забруднених стічних вод – КП «Чернігівводоканал» Чернігівської міської ради.

Атмосферне повітря

За даними Державної служби статистики України у 2019 р. Чернігівська область за обсягами викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря займала шістнадцяту позицію в Україні, викидаючи 1,64% загального обсягу забруднюючих речовин по країні (у тому числі стаціонарними джерелами – тринадцяту позицію, 1,12% загального обсягу по Україні, пересувними – вісімнадцяту позицію, 2,41%).

Основними джерелами забруднення атмосферного повітря Чернігівської області є промислові підприємства та автотранспорт, викиди яких протягом останніх десяти років розподіляються приблизно 50/50.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел по Чернігівській області у розрахунку на одну особу у 2019 р. склали 27,5 кг і в розрахунку на 1 км² – 860,0 кг.

Найбільші обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря мають підприємства: енергетики – 9,529 тис. т, або 34,73% від загальних викидів стаціонарними джерелами по області; сільського господарства – 8,38 тис. т, або 30,55%; виробництво продуктів нафтоперероблення –

1,174 тис. т, або 4,28%. У містах та районах, де розташовані підприємства цих галузей, спостерігаються найвищі обсяги викидів в атмосферне повітря, а саме: м. Чернігів (11,46 тис. т, або 41,8% від загальних викидів стаціонарними джерелами по області), Варвинський район (1,619 тис. т, або 5,9%). Серед населених пунктів найбільшого антропогенного навантаження зазнає атмосфера міста Чернігова – 146,920 т/км², 39,8 кг у розрахунку на душу населення.

Найбільшим забруднювачем атмосферного повітря на Чернігівщині залишається КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова», яке розташоване в м. Чернігів. Викиди в атмосферне повітря складають близько 34,5% викидів області, 82,8% викидів стаціонарних джерел підприємств м. Чернігів. Підприємством в атмосферне повітря за 2019 рік викинуто 9,488 тис. т забруднюючих речовин, з них: 2,219 тис. т сполук азоту, 4,823 тис. т діоксиду сірки, 0,141 тис. т оксиду вуглецю, 2,277 тис. т речовин у вигляді суспендованих твердих частинок.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в Чернігівській області у 2009-2019 рр. (рис. 1) свідчить про загальну тенденцію до зниження їхніх обсягів: загальні обсяги викидів забруднюючих речовин скоротилися на 28,2%, обсяги викидів стаціонарними джерелами – на 36,0%, пересувними – на 21,6 %.

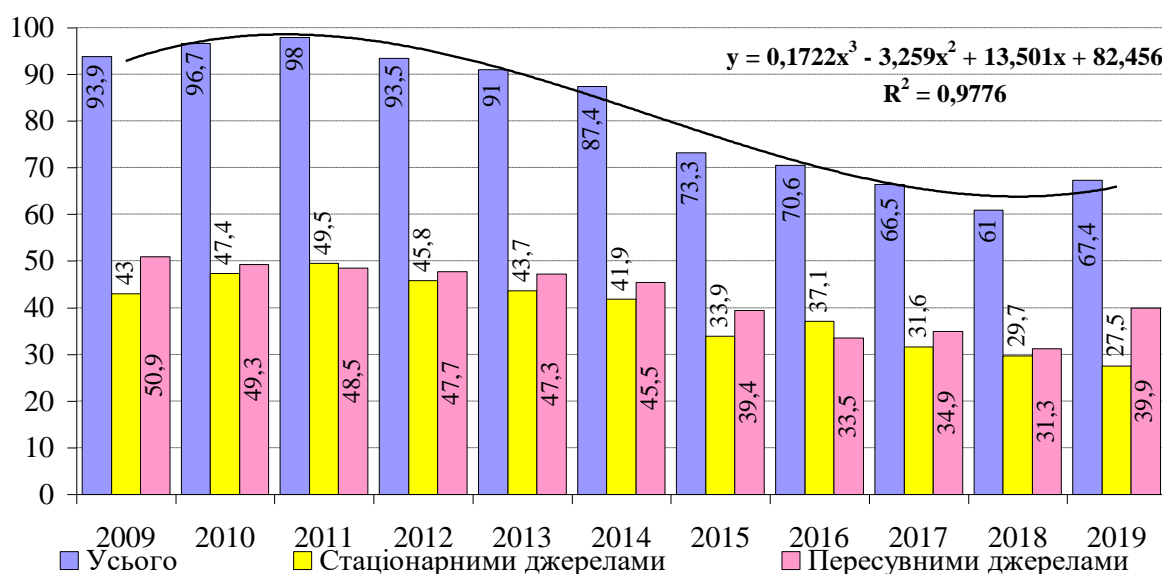

Рис. 1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, тис. т*

* – дані про викиди від пересувних джерел забруднення за 2016-2019 роки відображають лише викиди від автомобільного транспорту

Найпоширенішими забруднюючими речовинами, що потрапляють в атмосферне повітря Чернігівської області від стаціонарних джерел, є пил, діоксид азоту, діоксид сірки та оксид вуглецю. У 2019 р. їхні частки в загальному обсязі викидів склали: пил – 13,27%, діоксид сірки – 18,8%, діоксид азоту – 11,0%, оксид вуглецю – 8,87%. У 2009 р. їхні частки відповідно склали: 9,8%, 28,39%, 9,0% та 5,4%.

Динаміка викидів пилу, діоксиду азоту, діоксиду сірки та оксиду вуглецю від стаціонарних джерел у 2009-2019 роках представлена на рис. 2.

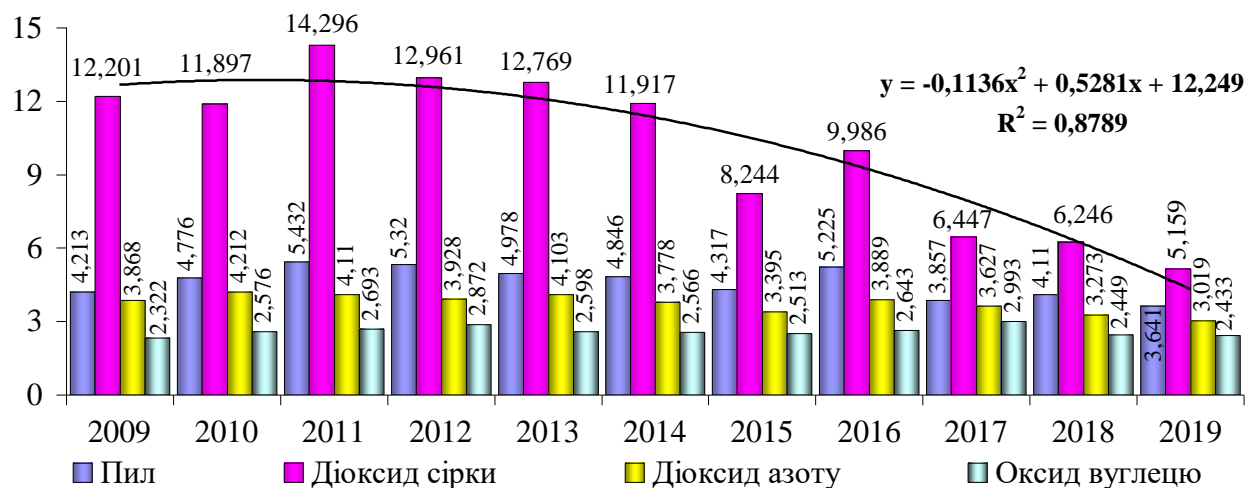

Рис. 2. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами Чернігівської області у 2009-2019 роках, тис. т

Найбільшу частку в загальних обсягах викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами Чернігівської області має діоксид сірки. Він утворюється переважно в результаті спалювання вугілля, газу, нафтопродуктів. Природним джерелом його викиду в атмосферу є пожежі (лісові, торфові, вугільні), проте на сьогодні це єдиний з найпоширеніших забруднювачів атмосферного повітря, антропогенна емісія якого значно (у 5-7 разів) перевищує обсяги природних джерел.

Зважаючи на галузеву структуру викидів (37,5% загальних обсягів викидів в атмосферу стаціонарними джерелами формуються в галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря), таке становище має об'єктивне пояснення. Доцільно оцінити динаміку викидів діоксиду сірки в аналізованому періоді з огляду на його вагомість у викидах (рис. 2).

За результатами досліджень, загальний рівень забруднення повітря в місті Чернігів за індексом забруднення атмосфери (ІЗА) в 2019 р. оцінювався як низький.

Водні ресурси

Гідрографічна мережа Чернігівщини належить до басейнів великих річок Десна та Дніпро. Ці басейни згідно з Державним водним кадастром у межах області розбито на водогосподарські ділянки (басейн р. Дніпро – 7 ділянок, басейн р. Десна – 6 ділянок).

Усього на території області протікає 1570 річок загальною довжиною 8369 км. Відповідно до класифікації річок України всі річки Чернігівщини поділяються на: 2 великі річки – Дніпро (124 км) та Десна (505 км), 8 середніх – Сож, Трубіж, Супій, Удай, Судость, Сейм, Снов, Остер (загальна протяжність 723 км), 1560 малих річок (загальна протяжність 7017 км), з яких 160 мають довжину більше 10 км. Головною водною артерією області являється р. Десна.

Загальний забір води по області за останні 11 років скоротився на 33,8%, проте чітка тенденція до його скорочення спостерігалася лише в період з 2012 по 2017 рр. із незначним підвищенням у 2016 р. За вказаний період забір води

скоротився на 39%, а в період з 2009 по 2012 рр. він зріс на 12,65%. У 2019 р. загальний забір води по області, згідно з даними державного обліку водокористування форми №2ТП-водгосп, становив 101,5 млн м³. У порівнянні з 2018 р. (128,5 млн м³) забір свіжої води зменшився на 27 млн м³, або на 21%. Це пов'язано зі зменшенням об'ємів використання води КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова».

Динаміка забору води у Чернігівській області за останні одинадцять років представлена на рис. 3. Трендова модель загального забору води в області визначається, в першу чергу, динамікою забору з поверхневих вод.

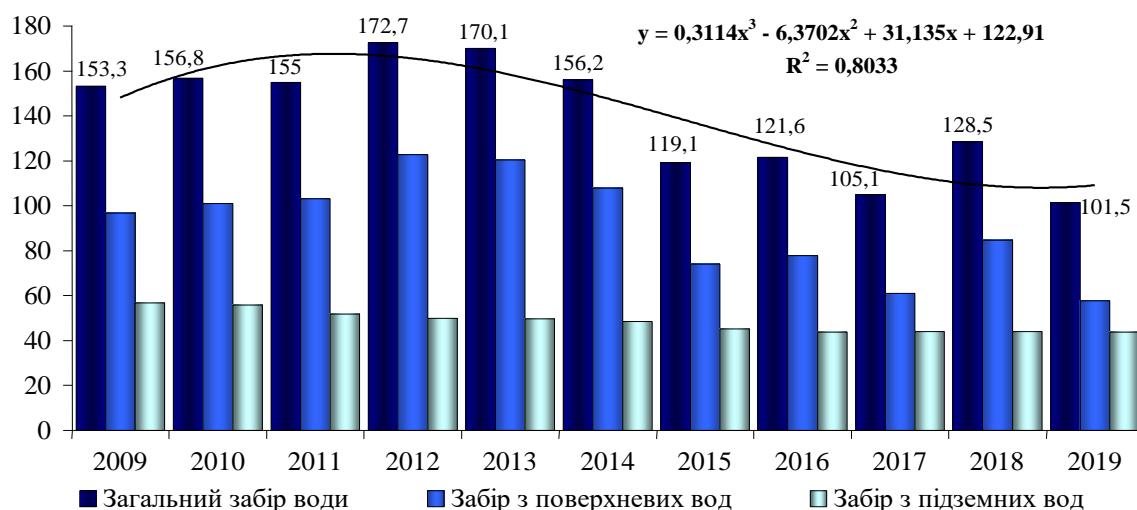

Рис. 3. Динаміка забору води в Чернігівській області у 2009-2019 рр., млн м³

Найбільшим споживачем води в області є промисловість – її частка в загальному заборі коливається в межах 55-65% (рис. 4). Другим за величиною споживачем є комунальне господарство (частка в межах 20%), третім – сільське господарство (близько 15%), причому лівову частку води використовує рибицтво.

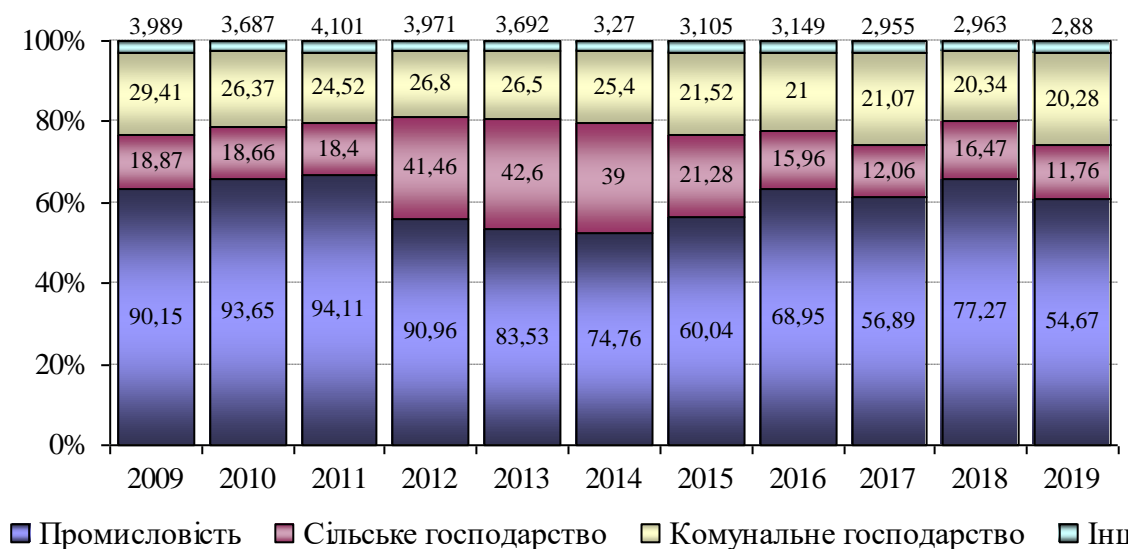

Рис. 4. Галузева структура використання води в Чернігівській області в 2009-2019 рр.

Десятирічна динаміка скиду зворотних вод представлена на рис. 5, у

загальному об'ємі яких найбільшу частку займають нормативно чисті без очистки води – 65-75%. Частка нормативно очищених вод коливається в межах 3,5-5,5% і лише у 2019 р. збільшується до 8,6%, а у 2015-2016 рр. – до 16-19%. Частка ж забруднених вод у ці роки відповідно зменшується до 6-7%, решту досліджуваного періоду вона коливається в межах 13-18%.

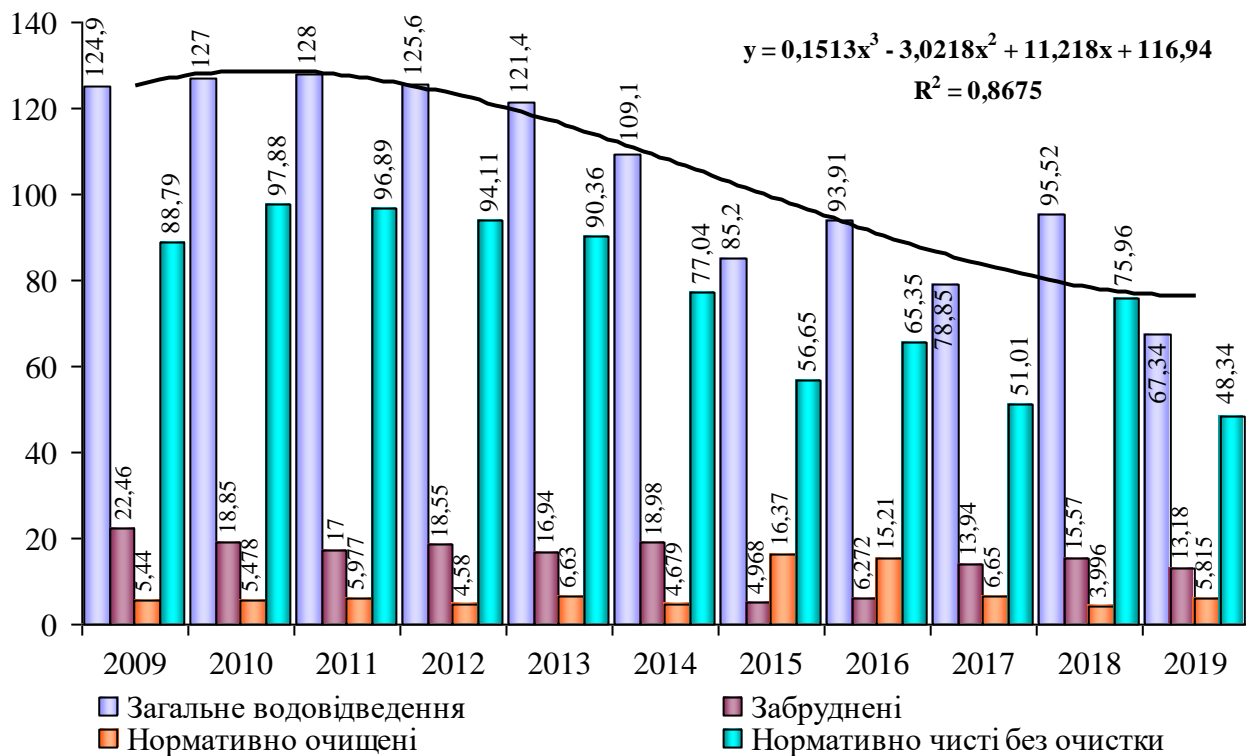

Рис. 5. Динаміка скиду зворотних вод у водні об'єкти області, млн м³

За даними суб'єктів системи моніторингу Чернігівської області, упродовж аналізованого періоду на території регіону гідрохімічні показники якості поверхневих вод у створах спостереження в цілому не зазнали значних змін і переважно відповідали гранично допустимим концентраціям для водойм рибогосподарського призначення.

На екологічний стан поверхневих вод області впливали скиди недостатньо очищених стічних вод внаслідок неефективної роботи каналізаційно-очисних споруд, невнесення в природу прибережних захисних смуг і водоохоронних зон, а також їх недодержання, насамперед у населених пунктах, засмічення водойм побутовими відходами. Головні джерела забруднення поверхневих водних об'єктів – це підприємства житлово-комунального господарства.

Основні проблеми при очищенні зворотних вод виникають на комплексах очисних споруд, які експлуатуються зазначеними підприємствами. Загалом ці проблеми пов'язані з недовантаженістю, зношеністю обладнання та відсутністю коштів на проведення поточних ремонтних робіт чи реконструкції в цілому.

Основними забруднюючими речовинами транскордонних водотоків є: органічні речовини, залізо загальне, марганець, іони амонію, фосфатіони.

Динаміка скиду забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти Чернігівської області представлена на рис. 6). Їхній загальний обсяг за останні десять років скоротився на 22%, проте обсяг скиду забруднюючих речовин з перевищенням ГДС залишаються досить високими, суттєве їх зниження відмічаються лише у 2015-2016 рр. (скорочення втричі порівняно з попереднім періодом).

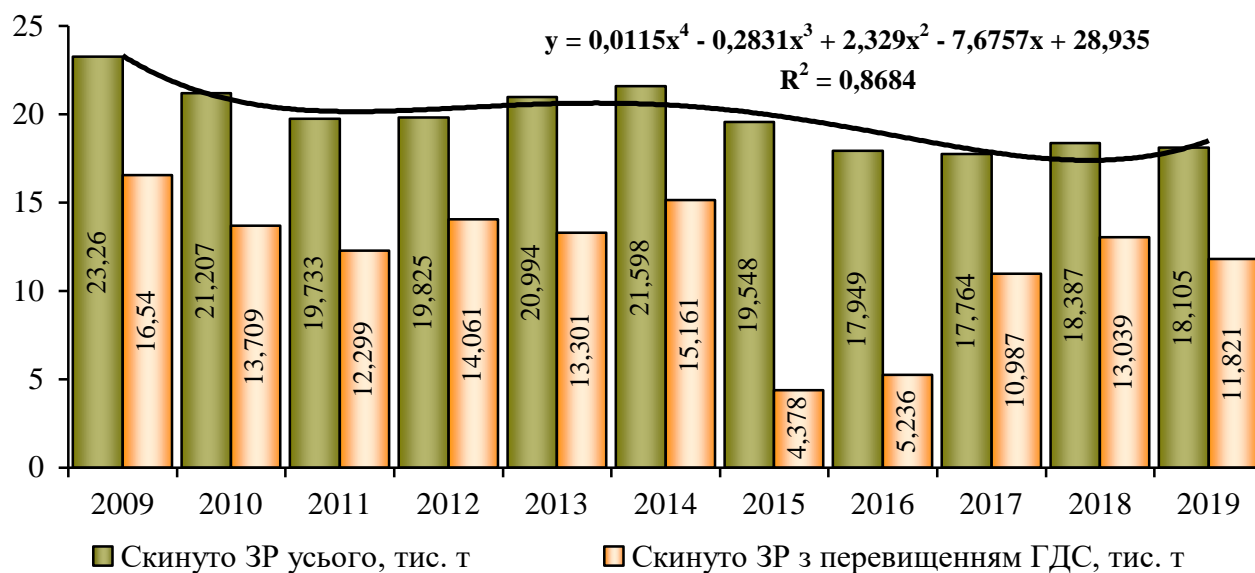

Рис. 6. Динаміка скиду забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти Чернігівської області, тис. т

У перерахунку на душу населення маса скинутих забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти у 2019 р. становила 18,13 кг.

В області діють 22 комплекси очисних споруд повної біологічної очистки; 4 комплекси очисних споруд повної біологічної очистки, які працюють, як накопичувачі; 1 комплекс фізико-механічної очистки та 41 комплекс полів фільтрації. Усі очисні споруди, які не забезпечують достатнього очищення стічних вод, належать до комунальної сфери, знаходяться в незадовільному технічному стані, недовантажені, потребують реконструкції чи капітального ремонту.

Одним з найбільших забруднювачів водних об'єктів недостатньо очищеними зворотними водами в Чернігівській області є КП «Чернігівводоканал». Протягом 2019 р. в р. Білоус підприємством було скинуто 12,0865 млн м³ недостатньо очищених з перевищенням доведених нормативів гранично допустимого скиду по вмісту фосфатів у 1,2 рази та 2,5162 млн м³ нормативно-очищених стічних вод.

Земельні ресурси та ґрунти

Земельний фонд області станом на 1 січня 2020 р. складає 3190,3 тис. га. У структурі земельного фонду найбільша частка (64,6%) припадає на сільськогосподарські угіддя (2060,4 тис. га), другою за вагомістю складовою є ліси та інші лісовкриті площі (747,8 тис. га) – 23,4%, забудовані землі (127,7 тис. га) та відкриті заболочені землі (126,3 тис. га) обіймають по 4,0%. Протягом останнього десятиріччя значних змін у структурі земельного фонду

не відбувалося, однак варто відзначити, що структура земель за цільовим призначенням має довільний характер і не має достатньої економічної та екологічної обґрунтованості.

Експлікація ґрунтів сільськогосподарських угідь області включає 253 ґрунтові відміни, які об'єднують в 10 агропромислових груп. Найбільшого поширення набули дерново-підзолисті ґрунти, котрі займають 30% орних земель та лучно-чорноземні і лучні ґрунти – 38%.

Головною проблемою у сфері землекористування є те, що незважаючи на значні генетичні відмінності між різними групами ґрунтів, для всіх них характерний понижений щодо їхніх типових ознак рівень природної родючості. Це пов'язано з легким гранулометричним складом, малогумусністю, підвищеною кислотністю, значною оглеєністю, засоленістю ґрунтів тощо. Як наслідок, вони мають нестійку структуру, низьку ємність вбирання, невисоку буферність, малу насиченість ґрунтовими колоїдами, що призводить до погіршення водного, повітряного та поживного режимів ґрунту.

Така ситуація вимагає проведення регулярних заходів, спрямованих на усунення та попередження деградації земель:

- родючість ґрунту, як безцінний вичерпний важкопоновлювальний ресурс, потребує систематичного поповнення використаних речовин. Одним з найефективніших ресурсних засобів підтримання родючості ґрунтів на оптимальному рівні є застосування органічних та мінеральних добрив. Однак необхідно уважно стежити за балансом поживних речовин, процесами їхнього перетворення, щоб не зашкодити природному середовищу, не забруднити його й найбільш економічно витратити ресурси, відповідно до планового врожаю;

- проведення сівозмін та посів сидеральних культур;

- раціоналізація структури сільськогосподарських земель (оптимізація співвідношення ріллі, сіножатей і пасовищ) та зниження рівня інтенсифікації ведення агропромисловості;

- для малопродуктивних і деградованих ґрунтів доцільно проводити консервацію та рекультивацію земель.

Проблеми відтворення й підвищення родючості ґрунтів не можна вирішувати ізольовано від проблеми ерозії та зсуву ґрунтів. Разом із природними факторами розвитку ерозійних процесів сприяє висока ступінь розораності території (рис. 7), яка перевищує 67% і демонструє тенденцію до зростання. Також слід враховувати, що діяльність потужних агропромислових підприємств, котрі орендують масиви орних земель, що налічують десятки тисяч гектарів, веде до максимального спрощення агроландшафтів. Окремі поля, зайняті зерновими культурами, досягають площі багатьох сотень гектарів, на яких відсутнє належне невиснажливе чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах.

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти у Чернігівській області є наслідки діяльності сільського господарства, промисловості, енергетики, транспорту та оборонної діяльності.

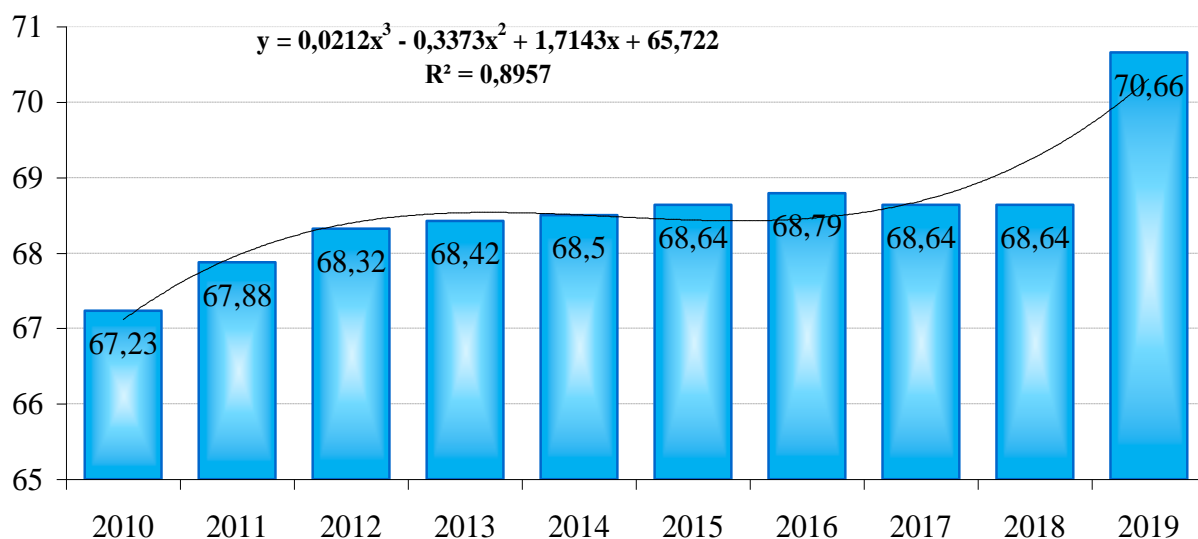

Рис. 7. Динаміка рівня розораності сільськогосподарських земель Чернігівської області, (%)

Вплив сільського господарства на природний комплекс починається зі знищення на великих площах спільноти природної рослинності й заміни її культурними видами. Крім того, істотних змін зазнає ґрунт: у природних умовах ґрунтова родючість постійно підтримується тим, що взяті рослинами речовини знову повертаються в ґрунт із рослинним опадом, а у землеробських комплексах основна частина елементів ґрунту вилучається разом із урожаєм, що особливо типово для однорічних культур. Схожа ситуація повторюється щороку, тому існує ймовірність того, що через кілька десятків років запас основних елементів ґрунту буде вичерпано. Для заповнення вилучених речовин в ґрунти вносять в основному мінеральні добрива (рис. 8, рис. 9).

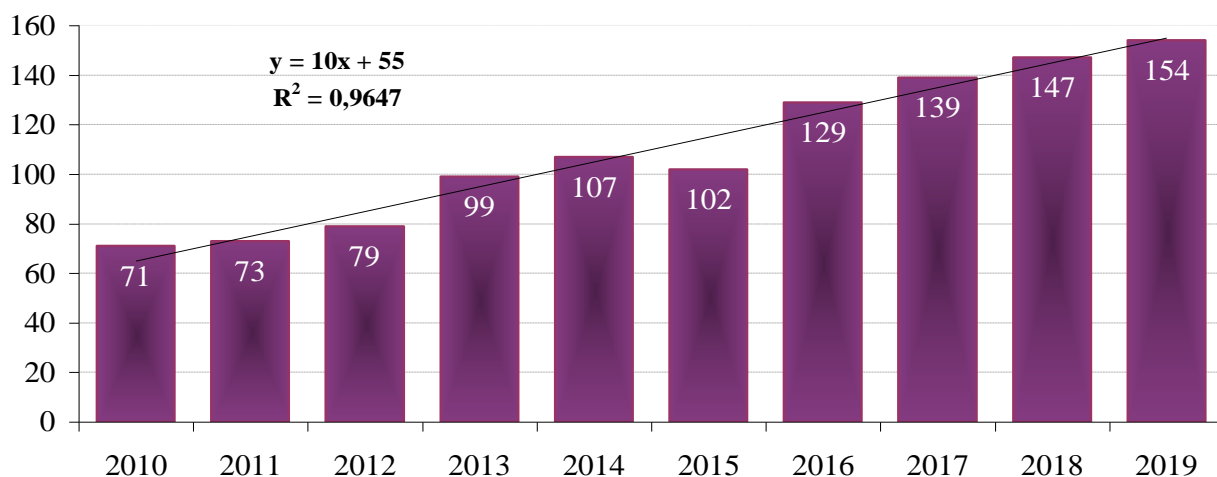

Рис. 8. Динаміка обсягів внесення мінеральних добрив на один гектар посівної площі сільськогосподарських культур у Чернігівській області, (у поживних речовинах; кг/га)

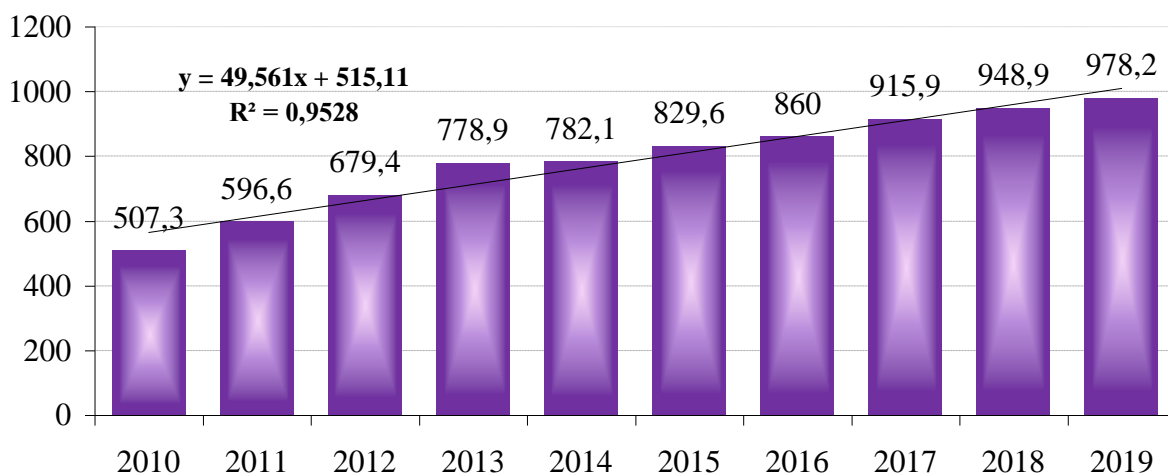

Рис. 9. Динаміка площі сільськогосподарських культур, що удобрена мінеральними добривами у Чернігівській області, тис. га

Це має як позитивні наслідки – поповнення запасів поживних речовин у ґрунті, так і негативні – забруднення ґрунту, води й повітря. В області сформувалася тенденція до підвищення як площ, удобрених мінеральними добривами, так і до концентрації їх внесення, що значно перевищує загальнонаціональні показники. При цьому потенціал використання органічних добрив повністю не використовується, натомість сформувалася тенденція до зменшення їх використання (рис. 10).

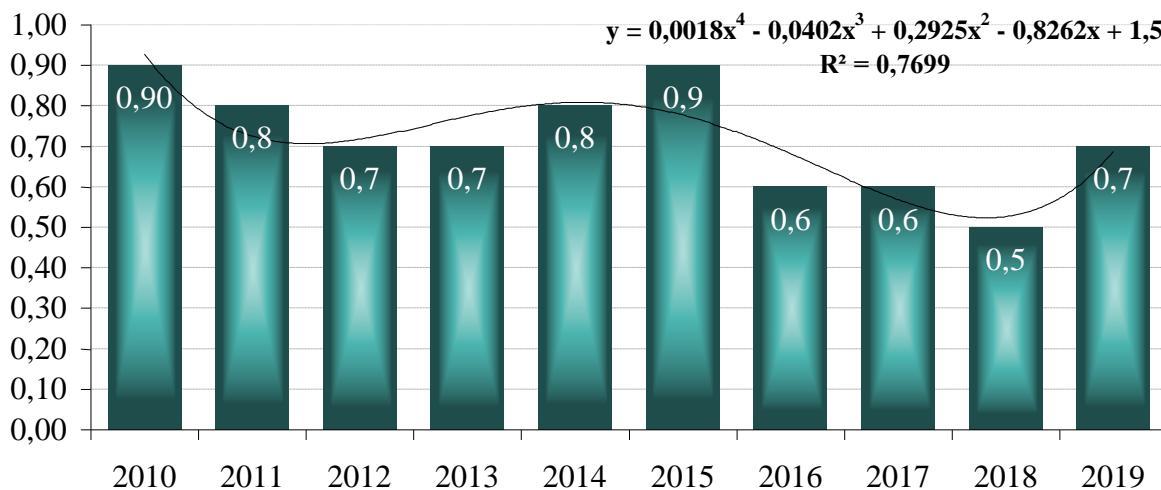

Рис. 10. Динаміка обсягів внесення органічних добрив на один гектар посівної площі сільськогосподарських культур у Чернігівській області, (т/га)

Крім мінеральних добрив, у ґрунт вносяться різні хімічні речовини для боротьби з комахами (інсектициди), бур'янами (пестициди), для підготовки рослин до збирання. Більшість цих речовин дуже токсичні, не мають аналогів серед природних сполук, дуже повільно розкладаються мікроорганізмами, тому наслідки їх застосування важко передбачити. Прирощення площ їх використання вдвічі за останні десять років вказує на сформовану загрозово-

негативну тенденцію (рис. 11).

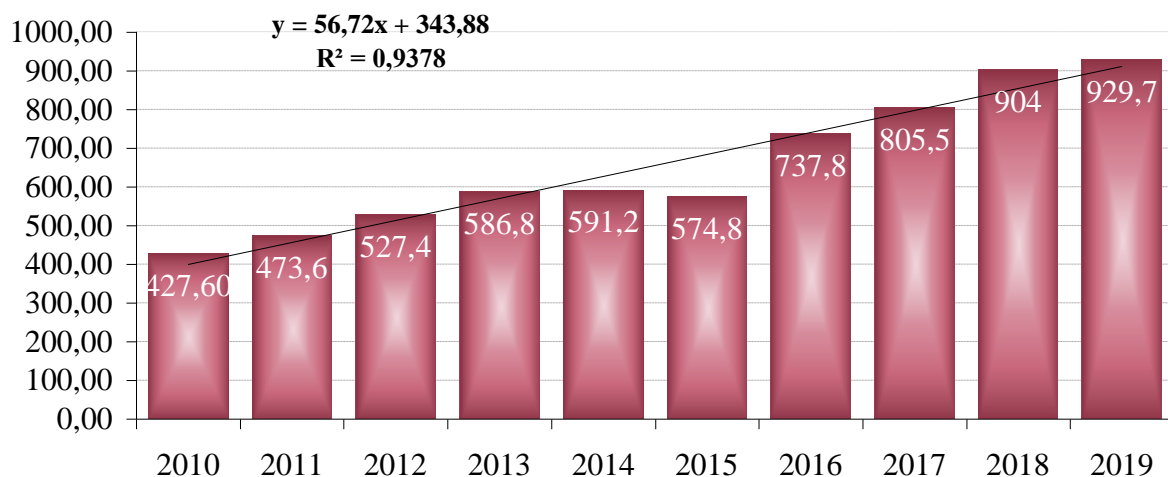

Рис. 11. Динаміка площі, на якій застосовувалися пестициди, тис. га

Лісові ресурси

За останні десять років у Чернігівській області зміни у розмірах їх площі носили зростаючий характер (рис. 12).

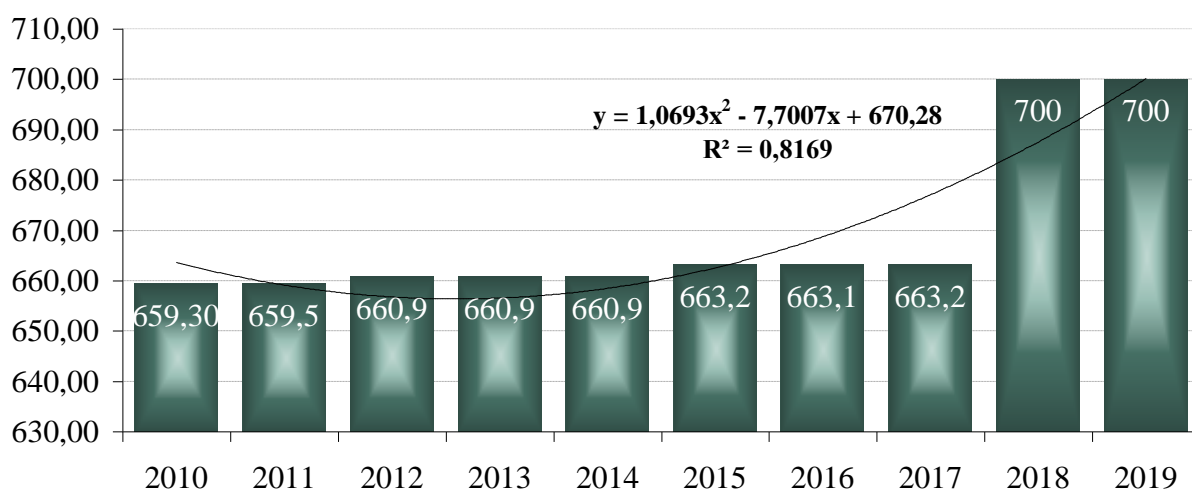

Рис. 12. Динаміка площі лісів у Чернігівській області, тис. га

За останнє десятиріччя в області сформувалася тенденція до нарощення обсягів заготовленої деревини (рис. 13) – приріст становить понад 50%, що, на думку експертів лісогосподарської галузі, знаходиться в межах потенціалу даної сфери. Однак важливо узгоджувати виробничі процеси із заготівлі деревини із заходами з відновлення лісових ресурсів території.

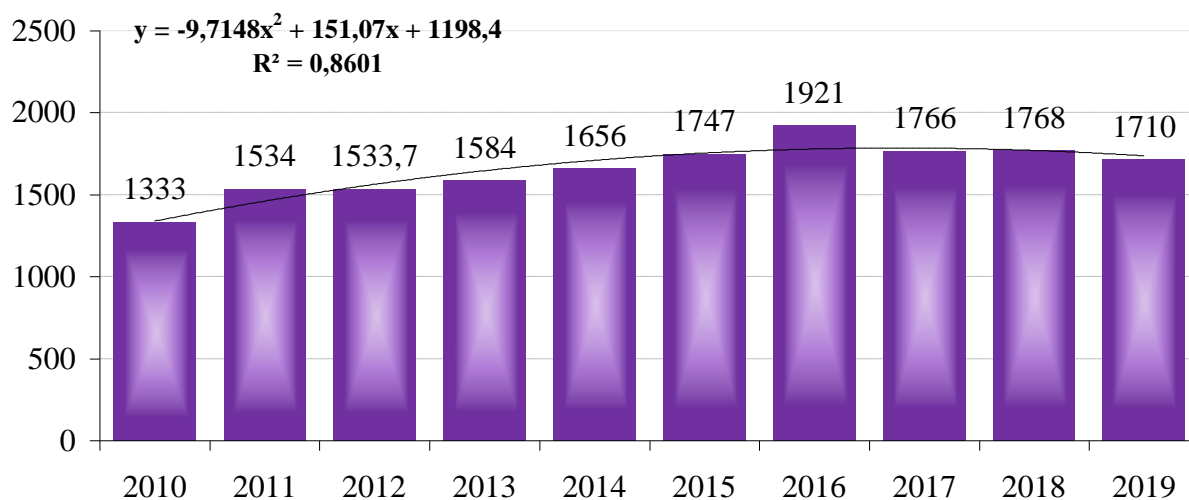

Рис. 13. Динаміка кількості заготовленої деревини в області, тис. м³

Комплексно оцінити відповідність заходів із лісовідновлення та лісорозведення дозволяє коефіцієнт відтворення лісів (співвідношення відновлених лісів до площі суцільних зрубів), рівень та динаміка котрого в межах Чернігівської області вказують на погіршення характеристик лісокористування у разі збереження виявленого тренду (рис. 14).

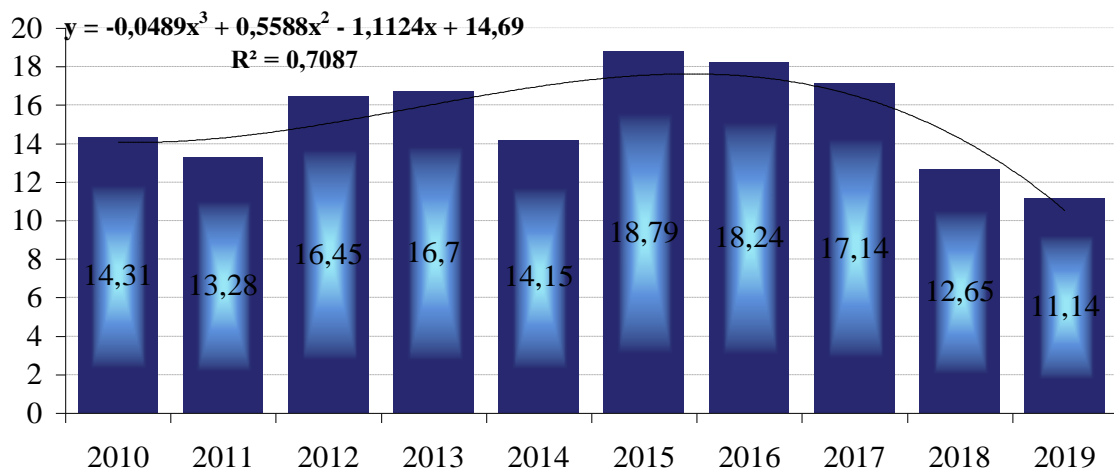

Рис. 14. Динаміка коефіцієнта відтворення лісів у Чернігівській області, %

Окрім господарської діяльності на стан лісів впливають й інші чинники природного та антропогенного характеру, ключову негативну роль серед котрих можна віддати лісовим пожегам, хворобам лісу та впливу несприятливих погодних умов. Дослідження показують, що динаміка площі загблих лісових насаджень агреговано (рис. 15) та в розрізі окремих причин загибелі не виявляють усталеної тенденції, а носять випадковий характер, що ускладнює процеси планування розвитку територій.

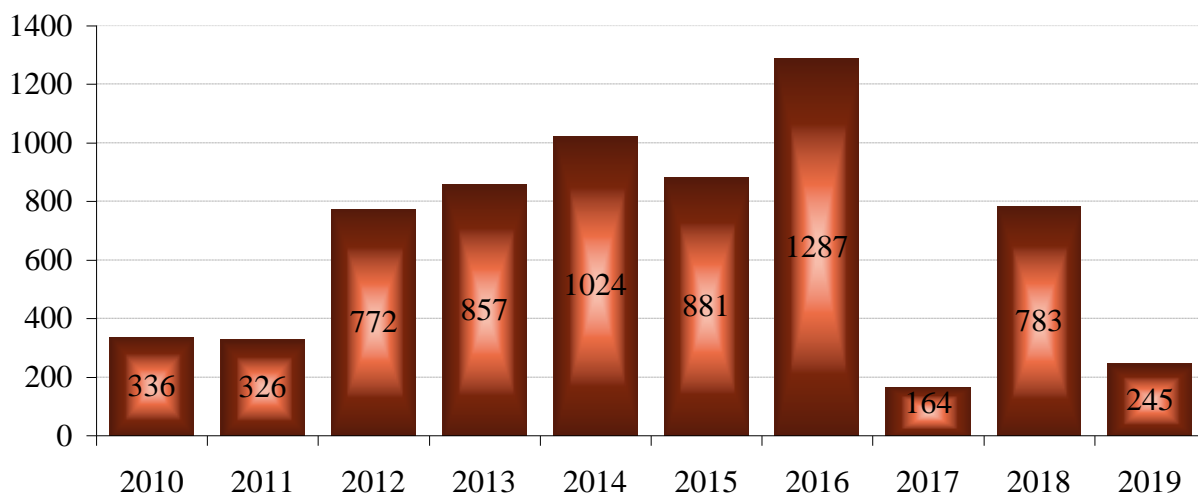

Рис. 15. Динаміка площі загиблих лісових насаджень в області, га

Охорона лісів від пожеж – один з найбільш важливих напрямів діяльності лісокористувачів. Так, показник пожежної небезпеки лісів Чернігівського обласного управління лісового та мисливського господарства становить 2,49, частка лісових земель з I класом пожежної небезпеки складає 24% від загальної площі лісів державних підприємств Чернігівського обласного управління лісового та мисливського господарства.

Флора, фауна та природно-заповідний фонд

Збереження біологічного різноманіття є одним з пріоритетів у сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони природи, невід’ємною складовою збалансованого економічного й соціального розвитку нашого регіону. Географічне положення, орографічні та кліматичні особливості області зумовили формування на її території різноманітної рослинності, яка закономірно змінюється з півночі на південь.

Одним із основних антропогенних чинників, що негативно впливає на структурні елементи екологічної мережі та біорізноманіття Чернігівської області, є значний ступінь господарського освоєння її території. Сучасна структура земельного фонду Чернігівщини свідчить про надзвичайно високе антропогенне навантаження на природні екосистеми, яке призвело до їх зміни та скорочення площ.

До інших видів антропогенної діяльності, що негативно впливають на структурні елементи екологічної мережі, біологічне та ландшафтне різноманіття в Чернігівській області, відноситься забруднення довкілля атмосферними викидами.

Забруднення довкілля призводить до включення забруднюючих речовин до біохімічних ланцюгів рослин і тварин та їх хронічної інтоксикації.

Серед дикої природи області зустрічаються багато видів тварин, занесених до Червоної книги України (2009), зокрема ссавці: видра річкова, норка європейська, рись, горностай; птахи: лелека чорний, лунь польовий, лунь степовий, зміїд, орел-карлик, підорлик малий, орлан-білохвіст, журавель

сірий, поручайник; риби: стерлядь, марена дніпровська, ялець звичайний, карась звичайний, йорж носар.

Чернігівщину населяє близько 425 видів хребетних тварин, серед яких понад 65 видів ссавців, близько 290 видів птахів, більше 45 видів риб. З них до Червоної книги України занесено 161 вид, до списку міжнародного союзу охорони природи – 29 видів, до Європейського червоного списку – 52 види, до списку видів Бернської конвенції – 390 видів, Боннської конвенції – 30 видів. З 290 видів птахів 194 гніздяться на території області, 50 є осілими, 207 мають статус пролітних, у групу залітних або випадково залітних входить 41, зимуючих – 51.

Основні фактори, що несуть загрозу для рослинності області, – випалювання сухої рослинності у весняно-осінній період, що призводить до виникнення пожеж у лісах; всихання лісових культур; самовільні рубки.

Існує потреба збільшення лісгосподарськими підприємствами площ лісорозведення за рахунок нових прийнятих земель.

Серед основних проблем охорони і використання дикої фауни слід відмітити браконьєрство. Для оптимізації використання об'єктів тваринного світу необхідно посилити роботу лісової охорони, егерської служби з попередження та виявлення фактів браконьєрства, забезпечити надійну охорону тваринного світу.

Природно-заповідний фонд Чернігівщини нараховує 669 об'єктів загальною площею 262 424,2613 га, що становить 7,87 % площі області. Природно-заповідний фонд складають 8 категорій об'єктів: 2 національні природні парки, 3 регіональні ландшафтні парки, 453 заказники (12 загальнодержавного значення), 137 пам'яток природи (7 загальнодержавного значення), 19 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва (1 загальнодержавного значення), 52 заповідні урочища, 2 дендрологічні парки, Менський зоопарк. Природно-заповідний фонд характеризується значною кількістю об'єктів невеликої площі (більше половини об'єктів мають площу до 100 га), переважна більшість з яких гідрологічні (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка структури природно-заповідного фонду Чернігівської області

Категорія територій та об'єктів ПЗФ	на 01.01.2019 р.		на 01.01.2020 р.	
	Кількість, од.	Площа, га	Кількість, од.	Площа, га
Природні заповідники	–	–	–	–
Біосферні заповідники	–	–	–	–
Національні природні парки*	2*	41988,5*	2*	41988,5*
Регіональні ландшафтні парки	3	85045,3491	3	85045,3491
Заказники загальнодержавного значення	11	9326	12	10421,68
Заказники місцевого значення	439	105459,39	441	105543,64
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	7	297	7	297
Пам'ятки природи місцевого значення	130	571,31	130	571,31
Заповідні урочища	52	17958,261	52	17958,261
Ботанічні сади місцевого	–	–	–	–

Категорія територій та об'єктів ПЗФ	на 01.01.2019 р.		на 01.01.2020 р.	
	Кількість, од.	Площа, га	Кількість, од.	Площа, га
значення				
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	1	204,7	1	204,7
Дендрологічні парки місцевого значення	1	11,9	1	11,9
Зоологічні парки загальнодержавного значення	1	9	1	9
Зоологічні парки місцевого значення	–	–	–	–
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	1	40	1	40
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	18	332,9	18	332,9
РАЗОМ:	665	261228,31	669	262424,26
в тому числі:				
загальнодержавного значення	23	51865,2	24	52960,88
місцевого значення	642	209363,11	645	209463,3601
Фактична площа ПЗФ, га	249799,42		250971,35	
% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальної одиниці	7,83		7,87	

* НПП «Залісся» враховується, як об'єкт ПЗФ Київської області, площа території НПП «Залісся», що розташована на території Чернігівської області, додана до площі національних природних парків

В останні роки спостерігається тенденція до зростання площ природно-заповідного фонду Чернігівської області (рис. 16). Однак варто відзначити, що більшість меж територій та об'єктів ПЗФ не встановлені та не винесені в натуру. При встановленні меж об'єктів ПЗФ спостерігається відмова деяких власників та користувачів земельних ділянок погоджувати проекти землеустрою з організації та встановлення меж об'єктів природно-заповідного фонду, що ускладнює та затягує процедуру встановлення меж заповідних об'єктів.

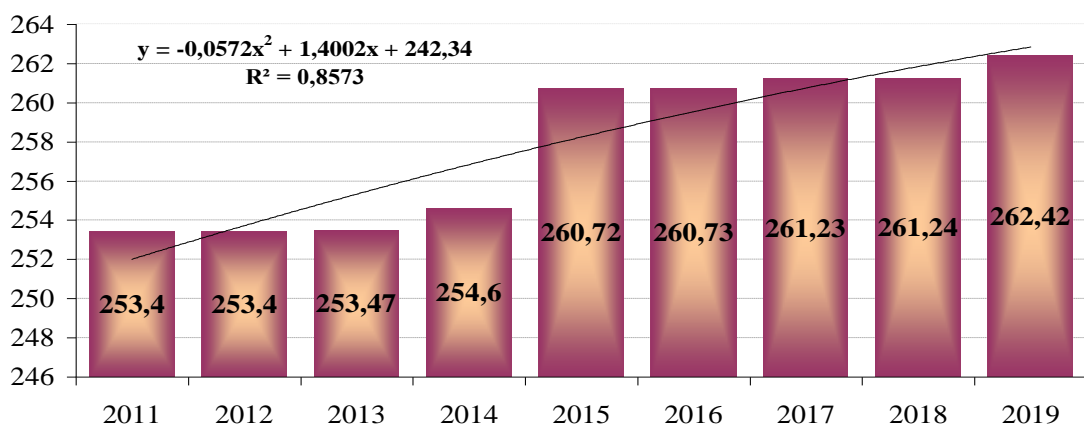

Рис. 16. Динаміка площі ПЗФ Чернігівської області, тис. га

Відсутня земельно-кадастрова документація на переважну більшість об'єктів ПЗФ. У державній статистичній звітності з кількісного обліку земель землі, яким надано статус об'єктів ПЗФ без вилучення їх у землекористувачів, окремо не обліковуються.

У 2021 планується створення 2 об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та розширення Ічнянського національного природного парку. На території Сосницького району пропонується створити ландшафтний заказник «Потаманський» площею 47,7 га, дана територія представляє заплавної тип ландшафту р. Убідь, що має важливе ґрунтозахисне та водоохоронне значення і являється цінним водно-болотним угіддям. На території Городнянського району планується створити гідрологічну пам'ятку природи місцевого значення «Болото Тупичівське» площею 35 га, територія розташована між терасою та заплавою р. Крюкова з переважанням торф'янистих ґрунтів, що являється цінною екологічною системою з різноманіттям видів флори та фауни.

Збереження існуючих об'єктів ПЗФ забезпечується шляхом розробки проєктів встановлення меж об'єктів ПЗФ та встановлення інформаційно-охоронних знаків на їх території. Заходи по збереженню, охороні та розвитку національних та регіональних ландшафтних парків передбачені п'ятирічними планами заходів та стратегічними завданнями розвитку парків на 10 років, що розробляються в рамках Проєкту організації територій парків, їх охорони, відтворення та рекреаційного використання їх природних комплексів та об'єктів.

В області постійно ведуться роботи по виявленню цінних природних комплексів та ландшафтів з метою їх подальшого заповідання та збільшення питомої ваги територій ПЗФ.

Відходи

Серед низки екологічних проблем, що мають місце в області, особливо гостро стоїть проблема поводження з відходами, які є одним із найбільших забруднювачів навколишнього середовища та негативно впливають на всі його компоненти. Ситуація ускладнюється й тим, що зберігається значний розрив між обсягами накопичених відходів і обсягами їх знешкодження та використання.

Враховуючи природні та економічні фактори, основну складову в загальній масі відходів, що утворюються в області, займають тверді побутові відходи та виробничі відходи IV класу небезпеки, які, в основному, видаляються на полігони, сміттєзвалища, накопичувачі тощо.

Напрямки поводження з відходами:

- на полігонах та сміттєзвалищах видаляється за рік близько 300 тис. т відходів (за даними статзвітності);
- на підприємствах утворюється близько 0,8 тис. т промислових токсичних відходів I-III класів небезпеки, з них частина утилізується на існуючих установках, інші – передаються для знешкодження на відповідних потужностях за межі області, незначна кількість розміщується на власних об'єктах видалення (підрозділи ПАТ «Укрнафта»).

Значний негативний вплив на об'єкти довкілля Чернігівщини здійснюють: промислові токсичні відходи, відходи, які утворилися в результаті реформування аграрного сектору економіки – непридатні та заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин, накопичені обсяги золи КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова» та тверді побутові відходи. Знижують рівень екологічної безпеки, насамперед, не значні обсяги відходів, що накопичені, а стан місць, де вони зберігаються.

В області практично вирішена проблема поводження з промисловими відходами I-III класів небезпеки. Вжиття організаційних та адміністративних заходів дало змогу виключити їх розміщення в навколишньому природному середовищі – частина утилізується на існуючих установках, інші – передаються для знешкодження на відповідних потужностях за межі області.

Динаміка утворення відходів представлена в таблиці 3.

Таблиця 3

Показники утворення відходів на території Чернігівської області в динаміці за 2015-2019 роки

<i>Показник</i>	<i>2015 рік</i>	<i>2016 рік</i>	<i>2017 рік</i>	<i>2018 рік</i>	<i>2019 рік</i>
Обсяги утворення відходів:					
Промислові (у т.ч. гірничопромислові) відходи, т	**	**	**	**	**
Відходи за формою 14-МТП (номенклатура з 57 видів), т	**	**	**	**	**
Небезпечні (токсичні) відходи (за формою звітності № 1 – небезпечні відходи, т	700,0	1000,0	1356,7	780,0	769,0
Відходи житлово-комунального господарства, тис. м ³	928,5	**	**	**	**
Загальна кількість відходів, т	867300,0	720600,0	732700,0	717400,0	695900,0
Інтенсивність утворення відходів					
Загальна кількість відходів на одиницю ВРП, кг/ 1 млн. грн.	**	**	**	**	**
Утворення небезпечних (токсичних) відходів I-III класів небезпеки на одиницю ВРП, кг/ 1 млн. грн.	**	**	**	**	**
Утворення твердих побутових відходів на особу, м ³ / на 1 чол.	0,889	**	**	**	**

** - Статистичне спостереження за формою № 14-МТП (звіт про утворення, використання й поставку вторинної сировини і відходів виробництва), починаючи з 2010 року, в органах статистики не розроблялося.

Інформація щодо обсягів накопичення небезпечних відходів I-III класів небезпеки станом на 01.01.2020 представлена в таблиці 4.

**Обсяги накопичення відходів на території Чернігівської області
(станом на 01.01.2020 р.)**

Показник	Одиниця виміру	Кількість	Примітка
Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів	од.	213	<i>Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням відходів I-III класів безпеки</i>
Накопичено відходів	т	1862,6	
у тому числі:			
відходи 1 класу безпеки	т	–	
відходи 2 класу безпеки	т	–	
відходи 3 класу безпеки	т	1862,6	

Тверді побутові відходи (далі ТПВ), що утворюються в регіоні, складаються на полігонах та сміттєзвалищах. Станом на 01.01.2020 в обласний реєстр місць видалення відходів внесено 9 полігонів та 491 сміттєзвалище. Вказані об'єкти займають площу 586,3046 га.

Слід зазначити, що система обліку твердих побутових відходів не відтворює реальної картини щодо фактичної кількості утворення відходів. Метрологічний облік відходів (зважування) забезпечується лише в м. Ніжин. Облік відходів, які потрапляють на інші полігони ТПВ, проводиться візуально лише в одиницях об'єму, що в перерахунку на одиниці маси не відтворює реальну картину обсягів відходів, які розміщуються на об'єктах. На багатьох сміттєзвалищах сільських територіальних громад облік взагалі не ведеться. Тому наявні дані щодо обліку відходів на полігонах ТПВ та сміттєзвалищах мають індикативний характер і не відтворюють реальну картину утворення та накопичення відходів.

Інформація про стан полігонів та звалищ твердих побутових відходів, які внесені до обласного реєстру місць видалення відходів

Назва міста, району	Кількість полігонів та звалищ	Площа, зайнята полігонами та звалищами, га
м. Ніжин	1	15,0
м. Прилуки	1	12,5656
м. Чернігів	1	23,8042
м. Н-Сіверський	1	5,0
Бахмацький	14	22,62
Бобровицький	26	38,2
Борзнянський	38	45,25
Варвинський	11	3,57
Городнянський	61	68,12
Ічнянський	38	45,74
Козелецький	3	21,1454
Коропський	27	24,345
Корюківський	22	30,0
Куликівський	5	5,2
Менський	4	13,6081

Ніжинський	12	10,85
Новгород - Сіверський	26	23,51
Носівський	11	11,52
Прилуцький	26	21,0
Ріпкинський	30	41,2
Семенівський	13	15,2
Сновський	35	20,08
Сосницький	22	17,8
Срібнянський	3	3,4783
Талалаївський	13	10,098
Чернігівський	56	37,4
Разом:	500	586,3046

На сьогодні з усіх існуючих методів знешкодження непридатних пестицидів найбільш екологічно ефективним є спалювання в спеціальних високотемпературних печах, обладнаних сучасними системами очищення димового газу та контролю за викидами й небезпечними рештками.

На кінець 2019 року в області налічувалося 10 районів, чистих від хімікатів: Бобровицький, Городнянський, Козелецький, Коропський, Корюківський, Куликівський, Менський, Ніжинський, Новгород-Сіверський та Талалаївський.

Проблеми у сфері поводження з твердими побутовими відходами на території області дійсно досягли свого найвищого рівня загострення. Стан місць видалення твердих побутових відходів становить реальну небезпеку для довкілля та населення, що проживає на прилеглих територіях. На більшості їх відсутні спеціальні природоохоронні споруди та системи екологічного моніторингу, не визначені технологічні карти, накопичення сміття проводиться безсистемно, ущільнення та присипка ґрунтом здійснюється не своєчасно або взагалі не проводиться, не ведеться облік відходів, не відновлюється або відсутнє обвалування, прилегла територія засмічена відходами.

Недостатня кількість та технічний стан спеціалізованої техніки взагалі ставить під загрозу процес сміттєвидалення в більшості районних центрів. На територіях сільських рад відсутні спеціалізовані підприємства у сфері поводження з побутовими відходами, самі відходи складаються у природних рельєфних утвореннях. Існуюча система санітарного очищення населених пунктів недосконала, її фрагментарність, роз'єднаність та різноманітність не забезпечує достатнього контролю за санітарним станом територій та операціями поводження з побутовими відходами.

Через відсутність на Чернігівщині сміттєпереробних та сортувальних комплексів, на полігони та сміттєзвалища потрапляє значна частина відходів, які мають ресурсну цінність і підлягають переробці та утилізації. Основну масу відходів як вторинної сировини складають тара (упаковка) від продуктів харчування та продукції споживання населенням.

В області існує нагальна проблема з впровадження інноваційних технологій у сфері охорони навколишнього природного середовища, зокрема для вирішення проблем поводження з твердими побутовими відходами.

Питання будівництва сміттєпереробних комплексів (хоча б для економічно розвинутих територій) є досить актуальним для регіону, і його вирішення в певній мірі дало б вагомий поштовх для зменшення навантаження на довкілля та підвищення економічного потенціалу відповідних територій.

Станом на 01.01.2020 на Чернігівщині частково впроваджено систему роздільного збирання твердих побутових відходів для подальшої переробки корисних компонентів у наступних населених пунктах: селища міського типу Варва, Сосниця, Талалаївка, Куликівка, Козелець, Ріпки, у містах Борзна, Бобровиця, Корюківка, Мена, Семенівка, Носівка, Ніжин, Прилуки, Сновськ, а також у низці населених пунктів Менського, Ічнянського, Чернігівського, Козелецького, Прилуцького, Ніжинського районів. Стовідсотково налагоджені роботи з роздільного збору ресурсоцінних компонентів у селищах міського типу Сосниця, Гончарівське (Чернігівський район), Холми (Корюківський район) та в селах Глинка, Сибіріж (Ріпкинський район), Бобрик, Вертіївка, Яблуневе (Ніжинський район).

Залучення інвестиційних коштів для будівництва сміттєпереробного заводу є вирішальним питанням по впровадженню, затвердженій у складі Схеми, оптимальної моделі поводження з твердими побутовими відходами у Чернігові.

Загрозу забруднення природних об'єктів небезпечними речовинами, у першу чергу підземних водоносних горизонтів та поверхневих водойм, продовжують створювати накопичені непридатні й заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин (ХЗЗР).

Відповідно до проведеної райдержадміністраціями уточненої інвентаризації місць накопичення ХЗЗР, станом на 01.01.2020 на території області обліковується 284,3 т непридатних до використання ХЗЗР, а саме: в Бахмацькому, Борзнянському, Варвинському, Ічнянському, Носівському, Прилуцькому, Ріпкинському, Семенівському, Сновському, Сосницькому, Срібнянському, Чернігівському районах та м. Прилуки. Стан складських приміщень є незадовільним, що створює загрозу забруднення ґрунтів і підземних водоносних горизонтів та виникнення надзвичайних ситуацій.

Чернігівською облдержадміністрацією щороку (починаючи з 2013 року) готуються та направляються до Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України запити про виділення коштів з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища для здійснення природоохоронного заходу «Забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження відходів та непридатних хімічних засобів захисту рослин». З 2013 року кошти з Державного фонду не виділялися.

Здоров'я населення

Посилення забруднення довкілля призводить до зростання захворюваності з цілого ряду хвороб. Загальна тенденція уперше зареєстрованих випадків захворювання населення Чернігівської області носить мінливий характер і може бути описана поліноміальною регресійною моделлю третього ступеня (рис. 17): періодичні спади чергуються з нарощенням рівня

захворюваності.

За показниками скидання забруднених вод, викидів шкідливих речовин в атмосферу, утворення відходів Чернігівська область відноситься до регіонів із середнім рівнем негативного впливу на стан здоров'я населення.

Близько половини всіх уперше зареєстрованих випадків захворювань припадає на хвороби органів дихання. В області зафіксовані одні з найвищих по країні показники захворюваності дітей на хвороби органів дихання. Такий розподіл захворювань за кількістю випадків свідчить про особливе значення стану повітряного середовища для здоров'я населення. До хвороб, частота випадків яких напряму залежать від рівня забруднення навколишнього природного середовища, слід віднести новоутворення та уроджені аномалії. Їх доля постійно зростає, що також є свідченням посилення ризиків для здоров'я населення міста і області. Чернігівська область відноситься до регіонів, де показники захворюваності населення на злоякісні новоутворення є вищими за середній рівень по країні (340-370 хворих на 100 тис. населення). Одними з найвищих по Україні є показники захворюваності сільського населення на туберкульоз.

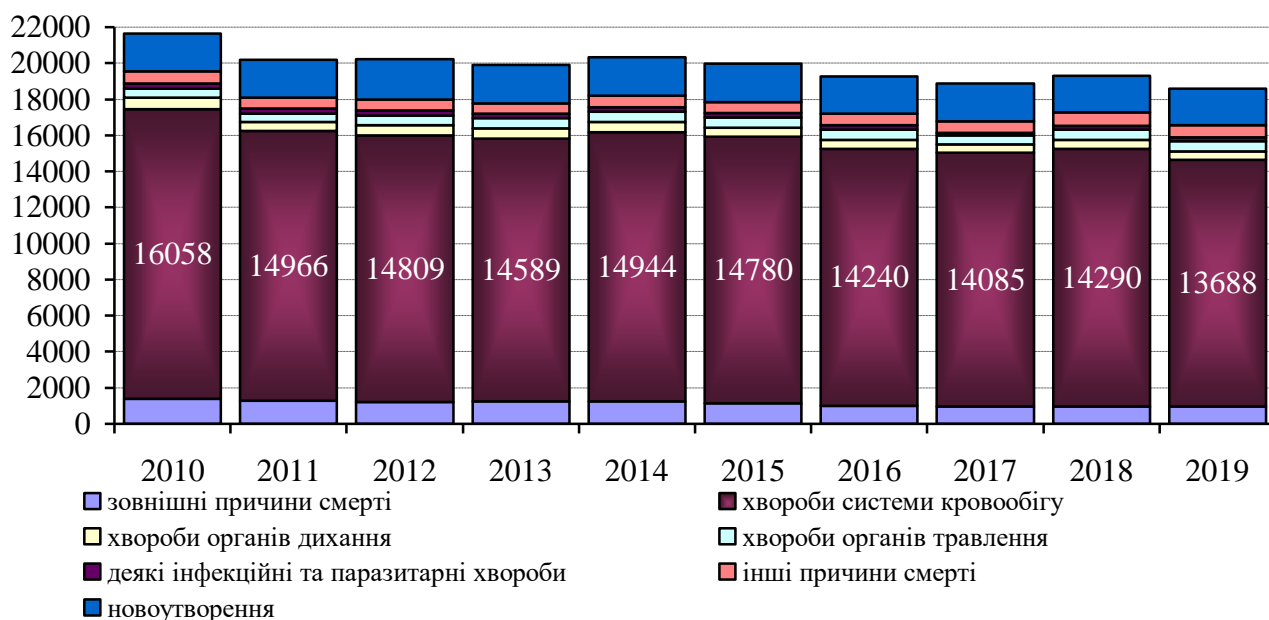

Рис. 17. Кількість померлих за основними причинами у Чернігівській області, осіб.

Серед виявлених в Україні випадків ВІЛ-інфекції 2,72% зареєстровано в Чернігівській області. Зважаючи на частку області за показниками чисельності, такі індикатори захворюваності вказують на високий рівень захворюваності.

Що стосується причин смертності, то основна частка приходить на хвороби системи кровообігу (74%) та новоутворення (11%), при цьому за коефіцієнтом смертності Чернігівська область (18,4 проміле) значно випереджає національні показники (13,8 проміле). Загалом можна відзначити, що стан здоров'я населення території виявляє доволі тривожні тенденції і вимагає постійного моніторингу.

В області відбувається процес депопуляції населення. Тренд смертності

населення області залишається вкрай неблагополучним, що є найголовнішою складовою природного скорочення населення області. За даними 2019 р. Чернігівщина (рис. 18) демонструє значно гірші характеристики, ніж в країні загалом.

Насторожує той факт, що за як за коефіцієнтом народжуваності, так і смертності регіональні характеристики виявляються найгіршими в Україні (на 25% та 26% відповідно). Для сільської ж місцевості цей розрив стає ще разючішим: 32% та 49% відповідно.

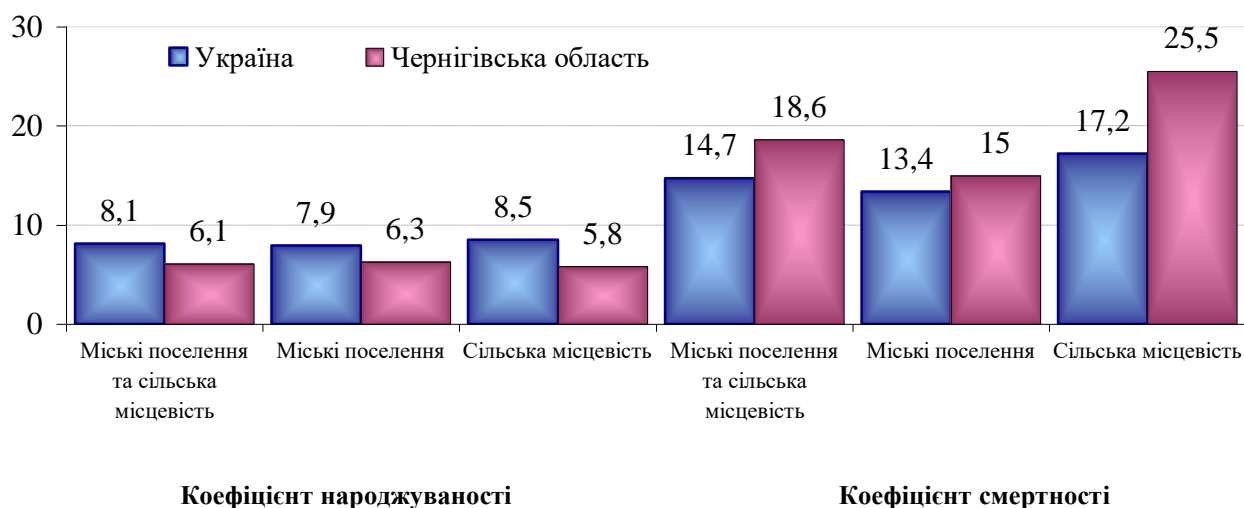

Рис. 18. Коефіцієнти народжуваності та коефіцієнт смертності населення України та Чернігівської області у 2019 р., %

Загалом можна відзначити, що стан здоров'я населення області виявляє доволі тривожні тенденції і вимагає постійного моніторингу, а напрями Програми повинні орієнтуватись на зниження ризиків для здоров'я населення внаслідок реалізації запропонованих заходів.

У випадку відмови від прийняття Програми буде припинено поступальний рух у напрямку сталого розвитку та підвищення рівня умов життєдіяльності та здоров'я населення.

З огляду на це, нульовий варіант – відсутність затвердженої Програми економічного і соціального розвитку Чернігівської області на 2021 рік є завідомо неприйнятним.

3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)

Програма економічного і соціального розвитку області на 2021 рік визначає пріоритетні напрями економічного і соціального розвитку, враховує екологічні завдання місцевого рівня в інтересах ефективного, стабільного

соціально-економічного розвитку регіону та підвищення якості життя населення.

Напрями Програми заплановано впроваджувати виконанням переліку завдань і заходів, які покликані привести область до стратегічного бачення.

Вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення, при впровадженні заходів, може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Реалізація заходів Програми при існуючому стані дозволяє покращити соціально-економічні умови життя і діяльності області.

За інформацією МОЗ, найбільш несприятливому впливу шкідливих факторів підлягає населення, яке мешкає в межах санітарно-захисних смуг промислових підприємств, що є порушенням вимог «Державних санітарних правил планування та забудови населених місць»: у міських поселеннях 3,4 % проб атмосферного повітря містять забруднюючі речовини у концентраціях, що перевищують гранично допустимі, у сільських поселеннях – 1,3%. Тому заходи Програми, які реалізуються на територіях міських поселень, мають розглядатися як зони підвищеної уваги.

За даними Держгеонадр України, забруднення ґрунтових вод на більшій частині території Чернігівської області відбувається, головним чином, стоками тваринницьких комплексів, мінеральними добривами, продуктами сільгоспхімії. Значний негативний вплив на стан ґрунтових вод чинить забруднення свинцем, марганцем, нафтопродуктами. Забруднення міжпластових підземних вод носить локальний характер, залежить від техногенного навантаження на геологічне середовище та захищеності підземних вод. Ділянки забруднення міжпластових підземних вод знаходяться, переважно, у зоні впливу поверхневого комплексу утилізації дренажних вод, невпорядкованих складів зберігання промислових відходів, мінеральних добрив, отрутохімікатів та непридатних хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР), тваринницьких комплексів, сільгоспвиробників та інших локальних об'єктів, що впливають на стан підземних вод. З огляду на це, заходи Програми, які реалізуються у сфері АПК та орієнтовані на її прискорений інноваційний розвиток, мають розглядатися як зони підвищеної уваги.

Концепція об'єктів захоронення відходів у місцях локалізації виробництва та населення, превалююче забруднення довкілля основними суб'єктами ЖКГ, значний вплив транспортної інфраструктури на комфортність умов проживання населення зумовлюють розглядати всі заходи Програми, спрямовані на модернізацію соціальної та виробничої інфраструктури області, як зони підвищеної уваги.

Оскільки в Програмі передбачені заходи, спрямовані на забезпечення комфортних та безпечних умов для життя населення області, то її реалізація з високою ймовірністю має зменшити негативний вплив на довкілля і здоров'я населення, від чого можна очікувати позитивні результати на всій території Чернігівської області.

Область має цінні природні комплекси та ландшафти, об'єкти природно-заповідного фонду, підтримання та збереження яких є передумовою гармонійного розвитку території та забезпечення здоров'я населення області.

Концентрація об'єктів захоронення відходів у місцях локалізації виробництва та населення, створює дисбаланс у антропогенному навантаженні

на території області. До Програми включені заходи щодо підвищення ефективності управління відходами, реалізація яких дозволить позбутись асиметричності та екологічного тиску на основні місця їх зберігання і накопичення.

Заходи Програми, орієнтовані на формування екологічної культури та свідомості населення, дозволять підтримувати і поліпшити стан довкілля та умови життєдіяльності населення Чернігівського регіону.

На основі оцінок, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми:

атмосферне повітря - можливий негативний вплив, а саме: збільшення кількості одиниць транспорту внаслідок розвитку туристичної та транспортної інфраструктури, а також проведення ремонтних робіт автомобільних доріг призведе до збільшення кількості викидів у атмосферу від пересувних джерел, це ймовірно може призвести до погіршення якості повітря; можливі позитивні наслідки: поліпшення якості атмосферного повітря; запровадження сучасної регіональної системи державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря; зменшення рівня забруднення атмосферного повітря; впровадження у виробництво нових сучасних технологій та технічне переоснащення виробництва; обґрунтоване скорочення споживання традиційних видів паливно-енергетичних ресурсів, у першу чергу імпортованого природного газу;

водні ресурси - позитивні наслідки: покращення стану водних ресурсів області: зменшення обсягів скидів у водойми області шляхом реконструкції та будівництва очисних споруд; реалізація проектів по відновленню і підтриманню сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок;

відходи - позитивні наслідки за рахунок будівництва (реконструкції) полігонів твердих побутових відходів; забезпечення екологічної безпеки у сфері поводження з відходами: очищення території області від непридатних та заборонених до використання пестицидів і агрохімікатів та тари від них (відходів пестицидів); впровадження сталої системи управління відходами; забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів;

земельні ресурси - внаслідок реалізації Програми не передбачається змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози; позитивні наслідки: внесення відомостей до Державного земельного кадастру про земельні ділянки державної та комунальної власності підприємств, установ та організацій, які мають в користуванні земельні ділянки, але відомості про які не внесені до Державного земельного кадастру; забезпечення ефективності використання земельних ресурсів; підвищення цінності земельних ресурсів;

біорізноманіття - наслідки позитивні: розвиток природно-заповідного фонду та збереження біологічного, ландшафтного різноманіття: оголошення нових та розширення меж існуючих територій та об'єктів земель природно-заповідного фонду до площі області; встановлення меж територій та об'єктів

природно – заповідного фонду; охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів;

населення та інфраструктура - наслідки позитивні: поліпшення санітарно-епідеміологічної та санітарно-епізоотичної ситуації; поліпшення сфери охорони здоров'я, освіти, фізичної культури; поточний ремонт вулиць та тротуарів, ремонт мереж водопроводу та зливової каналізації; негативний вплив на стан здоров'я чи захворюваність населення не очікується.

При впровадженні заходів Програми, у порівнянні із існуючим станом, очікується позитивний вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення.

4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ПРОГРАМИ, ЗОКРЕМА ЩОДО ТЕРИТОРІЙ З ПРИРОДООХОРОННИМ СТАТУСОМ

Прямо пов'язати ті чи інші наслідки для здоров'я населення з впливом конкретних заходів з реалізації Програми досить складно (так само, як і навпаки, довести відсутність такого зв'язку), оскільки вплив на здоров'я часто неспецифічний і носить опосередкований характер, має пролонгований прояв, характеризується наявністю часового лагу між моментом виникнення та проявом наслідків. Можуть спостерігатися кумулятивні ефекти, пов'язані з декількома видами господарської діяльності. Так, наприклад, захворювання дихальної системи можуть бути наслідками впливу як об'єктів житлово-комунального господарства, так і транспорту.

Основними проблемами Чернігівської області в екологічній сфері є:

1. Накопичення заборонених і непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР). Після проведення уточненої інвентаризації місць накопичення ХЗЗР виявлено 266,3 т таких пестицидів у Бахмацькому, Борзнянському, Варвинському, Ічнянському, Носівському, Прилуцькому, Ріпкинському, Семенівському, Срібнянському, Сосницькому, Сновському, Чернігівському районах та м. Прилуки. На сьогодні стан наявних місць зберігання ХЗЗР є незадовільним, що створює загрозу забруднення ґрунтів і підземних водоносних горизонтів та виникнення надзвичайної ситуації. Вирішення цієї проблеми неможливе виключно на регіональному рівні та потребує загальнодержавного втручання.

2. Проблеми природно-заповідного фонду. Більшість меж територій та об'єктів ПЗФ не винесені в натуру. Відсутня земельно-кадастрова документація на переважну більшість об'єктів ПЗФ. У державній статистичній звітності з кількісного обліку земель землі, яким надано статус об'єктів ПЗФ без вилучення їх у землекористувачів, окремо не обліковуються. Землі існуючих об'єктів ПЗФ не переведені до категорії природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення.

3. Забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств та пересувних джерел. Найбільшим забруднювачем атмосферного повітря в області залишається

КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ «Фірма ТехНова», викиди в атмосферне повітря якої складають 83 % від викидів по місту Чернігову. Суттєвою проблемою для області також є забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами, в першу чергу автотранспортом.

4. Забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства. Сучасний стан поверхневих водойм області характеризується антропогенним тиском суб'єктів господарювання. Значна частина недостатньо очищених стоків щорічно потрапляє у водні об'єкти та завдає їм незворотної шкоди. Найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів залишаються підприємства комунального господарства. Серед причин незадовільної роботи каналізаційних очисних споруд – їх перевантаженість або недовантаженість, зношеність обладнання та відсутність коштів на проведення поточних ремонтних робіт чи реконструкції в цілому. Існуючі технологічні регламенти роботи очисних споруд наразі не можуть забезпечити ефективну очистку зворотних вод, і, як наслідок, фіксується скид недостатньо очищених стічних вод до поверхневих водних об'єктів із перевищенням гранично допустимих показників вмісту фосфатів.

5. Забруднення підземних водоносних горизонтів. Результати моніторингу забруднення підземних вод у районі ставків-накопичувачів рідких токсичних промислових відходів та сміттєзвалища м. Чернігів біля с. Масани показують збільшення «плям» забрудненої води перших підземних водоносних горизонтів та підвищення концентрації забруднюючих речовин. Джерелом питного водопостачання в області є підземні водні горизонти. Після ліквідації, реорганізації сільськогосподарських підприємств значна кількість артезіанських свердловин залишилися безхазяйними. Після припинення експлуатації свердловина починає становити загрозу зараження водоносних шарів – це проблема, яка вимагає вирішення. Артезіанські запаси води вважаються стратегічними запасами держави, тому їх безпека – це безпека країни.

6. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону. На території області протікає 1560 малих річок (загальна протяжність 7017 км). Більшість із них маловодні, деякі влітку пересихають. Русла ряду річок виражені нечітко, тому часто зливаються з прилеглими болотами. Частина малих річок повністю або частково є магістральними каналами меліоративних систем і зарегульовані шлюзами-регуляторами.

Практично не проводяться заходи зі встановлення прибережних захисних смуг водних об'єктів та винесення їх в природу. Зазначена ситуація створює передумови для погіршення сприятливого режиму водних об'єктів.

Скид недостатньо очищених стічних вод та зливових (талих) вод без очистки у водні об'єкти, захаращення берегів та водного дзеркала річки сміттям та господарсько-побутовими відходами, розташування об'єктів господарської діяльності, житлової забудови, розорювання земельних ділянок у межах водоохоронних зон та прибережних захисних смуг негативно впливає на гідрохімічний стан останніх.

7. Підтоплення земель та населених пунктів. Упродовж останніх років

на території Чернігівської області підтоплення природного та техногенного походження, в залежності від кліматичних умов, можуть зазнавати до 50 сільських населених пунктів. Найінтенсивніше процеси підтоплення відбуваються на територіях, що прилягають до заплав річок, ділянок у зонах впливу водосховищ та каналів.

Руслові процеси на річках Десна, Дніпро та Сож, що спостерігаються в межах області, мають досить високу динаміку переформування берегів та суттєво впливають на екологічну напруженість прилеглої до річки території, несуть загрозу втрати сільськогосподарських земель, територій населених пунктів, господарських об'єктів, житлових будівель, транспортних комунікацій (доріг, переходів трубопроводів, ліній зв'язку тощо). Найбільш динамічно переформування берегів спостерігається на р. Десна, яка відноситься до річок, що мають найменшу стійкість русла і відповідно найбільшу інтенсивність переформування берегів.

До об'єктів господарювання, які знаходяться в зоні можливого підтоплення, відносяться очисні споруди, які належать підприємствам житлово-комунального господарства та іншим підприємствам.

8. Поводження з відходами I-IV класів небезпеки. Діюча в області система управління відходами є малоефективною та не відповідає ієрархії поведження з відходами, внаслідок чого понад 40% утворених відходів потрапляють до МВВ. Велику проблему для області становить технічний стан паспортизованих місць видалення відходів, відсутність для більшості з них проектно-технічної документації, наявність несанкціонованих та стихійних сміттєзвалищ.

В області відсутнє системне вирішення проблеми поведження з небезпечними відходами: основна частина передається для знешкодження на відповідних потужностях за межі області. Відсутня практика виокремлення небезпечних відходів зі складу побутових. Поглиблює існуючі проблеми неналежне поведження з відходами, низький рівень роздільного збирання сміття та екологічної обізнаності населення. Не вдається вирішити питання системного використання та утилізації золи КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова»;

8. Зсуви та руйнування берегів. Розвиток екзогенних геологічних процесів, особливо в межах населених пунктів, створює реальну загрозу для населення, об'єктів економіки та інфраструктури, що потрапляють до зони негативного впливу цих небезпечних процесів. На території області зсуви мають розвиток на крутих берегах і крутих схилах долин річок Десна, Дніпро, Удай, їх притоків, а також в ярах і балках. Крім того, внаслідок руйнування берегів, виникає проблема втрати частини земель, а саме на території Ріпкинського району, де державний кордон України проходить по фарватеру річок Дніпро і Сож. Лівий берег належить Україні, правий – Республіці Білорусь. Внаслідок шкідливої дії вод цих річок існує загроза втрат земель при зміні русел. Особливістю проблеми є те, що вона вимагає вирішення на державному рівні.

9) Охорона, використання та відтворення дикої фауни і флори. Основні фактори, що несуть загрозу для рослинного та тваринного світу області –

випалювання сухої рослинності у весняно-осінній період, що призводить до виникнення пожеж у лісах; загибелі або міграції тварин; всихання лісових культур та самовільні рубки. Також серед проблем охорони і використання дикої фауни слід відмітити браконьєрство.

Окреслені екологічні проблеми формують значні ризики для здоров'я населення Чернігівської області, зокрема:

– забруднення атмосферного повітря негативно впливає на нервову і серцево-судинну систему, викликає задуху, подразнює органи дихання, слизові оболонки, суттєво підвищує ризики виникнення хвороб органів дихання;

– забруднення водних об'єктів негативно впливає на серцево-судинну та нервову системи, органи травлення, нирки, зуби, а також підвищує ризик захворювання на вірусні, бактеріальні, паразитарні інфекції;

– неналежне поводження з відходами та їх накопичення у місцях видалення підвищує ризики появи респіраторних й онкологічних захворювань, інфекційних хвороб і виникнення алергічних реакцій.

Відтермінування вирішення цих проблем посилює негативні тенденції щодо захворюваності та смертності населення регіону, знижує якість та комфортність проживання на території області.

5. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯМ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ НА МІЖНАРОДНОМУ, ДЕРЖАВНОМУ ТА ІНШИХ РІВНЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПРОГРАМИ, А ТАКОЖ ШЛЯХИ ВРАХУВАННЯ ТАКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ЇЇ ПІДГОТОВКИ

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (№ 1264-ХІІ від 25.06.91, зі змінами) визначено, що до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

- забезпечення реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території;

- участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища;

- реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;

- затвердження за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, для підприємств, установ і організацій лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення),

скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище (крім скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території);

- видача дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства;

- реалізація повноважень у сфері стратегічної екологічної оцінки відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку;

- вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до закону.

Відповідно до Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (№ 722/2019 від 30.09.2019) в обласних програмних документах має бути забезпечено дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-VIII від 01.07.2015), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

В Україні проведення СЕО регламентується Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№ 2354-VIII від 20.03.2018).

Правові засади у сфері поводження з відходами забезпечуються Законом України «Про відходи» (№ 187/98-ВР від 05.03.1998) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для регулювання діяльності з метою уникнення чи мінімізації утворення відходів, зберігання й поводження з ними, запобігання та зменшення негативних наслідків для довкілля і здоров'я людини від утворення, зберігання та поводження з відходами. Повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері поводження з відходами визначаються статтею 20 Закону України «Про відходи».

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Так Законом України «Про інвестиційну діяльність» (№ 1560-XII від 18.09.1991) встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України (ст.4). В разі порушення екологічних, санітарногігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності (ст.21). Також в ст. 8 зазначається, що інвестор зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» (№ 2059-VIII від 23.05.2017).

Основними міжнародними правовими документами, ратифікованими Україною, що стосуються Програми, є:

- Закон України «Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату» від 29 жовтня 1996 р. № 435/96-ВР;
- Закон України «Про ратифікацію Конвенції про охорону біологічного різноманіття» від 29 листопада 1994 р. № 257/94-ВР;
- Закон України «Про приєднання України до Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття» від 12 вересня 2002 р. № 152-IV;
- Закон України «Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» від 6 липня 1999 р. № 832-XIV;
- Закон України «Про ратифікацію Європейської ландшафтної конвенції» від 7 вересня 2005 р. № 2831-IV;
- Закон України «Про приєднання України до Бернської Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ, існуючих в Європі» від 29.10.96 № 436/96-ВР.

Крім того, Програма орієнтована на виконання зобов'язань у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному рівні, зокрема:

- Директивою № 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи;
- Директивою № 2008/98/ЄС про відходи;
- Директивою № 2000/60/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики зі змінами і доповненнями, внесеними Рішенням № 2455/2001/ЄС і Директивою 2009/31/ЄС;
- Директивою № 2007/60/ЄС про оцінку та управління ризиками затоплення;
- Директива № 92/43/ЄС про збереження природного середовища існування, дикої флори та фауни, зі змінами і доповненнями, внесеними Директивами №№ 97/62/ЄС, 2006/105/ЄС та Регламентом (ЄС) № 1882/2003.

Програма відповідає засадам основного нормативно-правового документу, що визначає засади екологічної політики в Україні – Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (ухвалено Верховною Радою України 28 лютого 2019 року).

Загалом, відповідно до нормативно-правової бази України, проєкт Програми відповідає ряду зобов'язань:

- забезпечення пріоритетності вимог екологічної безпеки, обов'язковості додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- виконання заходів, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжний характер заходів щодо охорони довкілля;
- проєктне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;
- використання отриманих висновків моніторингу та комплексу охоронних заходів для виконання можливостей факторів позитивного впливу

на охорону довкілля;

– формування динамічного урівноваженого стану довкілля, що забезпечуватиме екологічне, санітарно-безпечне середовище для життєдіяльності населення;

– забезпечення реалізації заходів, пов'язаних зі збереженням та поліпшенням стану поверхневих та підземних водних ресурсів, земельних ресурсів, у тому числі ПЗФ.

- забезпечення загальної доступності Програми та самого звіту СЕО відповідно до вимог Законів України «Про доступ публічної інформації» і «Про стратегічну екологічну оцінку» шляхом здійснення публікації у друкованих засобах масової інформації та розміщення на офіційному веб-сайті органу місцевого самоврядування.

Враховуючи результати аналізу, можна зробити висновок, що Програма відповідає цілям екологічної політики, встановлених на національному та регіональному рівнях; враховує більшість з них і пропонує комплекс заходів, спрямованих на їх виконання.

6. ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВТОРИННИХ, КУМУЛЯТИВНИХ, СИНЕРГІЧНИХ, КОРОТКО-, СЕРЕДНЬО- ТА ДОВГОСТРОКОВИХ, ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ, ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ

Наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки реалізації завдань Програми для покращення біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, ландшафту, природних територій та об'єктів, безпеки життєдіяльності населення та його здоров'я, матеріальних активів, об'єктів культурної спадщини та взаємодія цих факторів.

Під кумулятивним впливом розуміється сукупність впливів від реалізації планованої діяльності та інших, що існують або плануються в найближчому майбутньому видів антропогенної діяльності (прямої і опосередкований вплив людства на навколишнє середовище та його компоненти внаслідок господарської діяльності), які можуть призвести до значних негативних або позитивних впливів на навколишнє середовище або соціально-економічні умови.

Синергічні наслідки – сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії двох або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремо компоненту.

Реалізація заходів, передбачених Програмою, може супроводжуватись появою прямих та опосередкованих наслідків, як для окремих компонентів довкілля, так і сукупним впливом на природні процеси та комплекси. Значного негативного впливу під час планованої діяльності на довкілля та здоров'я населення не передбачається.

На території Чернігівської області при дотриманні та виконанні захисних і охоронних заходів, що відповідають діючим нормативним вимогам, можливість виникнення кумулятивного впливу, який супроводжується

негативними екологічними наслідками та понаднормативними викидами в атмосферне повітря забруднюючих речовин, не очікується.

Зміна клімату і мікроклімату в результаті реалізації Програми не очікується, оскільки відсутні причини, які призводять до їх зміни. Особливості кліматичних умов, які сприяють зростанню інтенсивності впливів планованої діяльності на навколишнє середовище, також відсутні.

Синергічні наслідки також відсутні.

Серед ключових наслідків реалізації Програми у 2021 році, а також з огляду на короткий період її реалізації (протягом одного року), доцільно зробити наступні висновки щодо ймовірного впливу Програми на довкілля.

Вплив на атмосферне повітря: не передбачається погіршення стану атмосферного повітря. Програма не передбачає створення нових підприємств із значними обсягами викидів у атмосферне повітря.

Програма передбачає реалізацію завдань, спрямованих на покращення якості атмосферного повітря: зменшення рівня забруднення атмосферного повітря, зокрема збільшення обсягів виробництва та споживання альтернативних та місцевих видів палива.

Вплив на водні ресурси: Програма не передбачає створення підприємств, діяльність яких призведе до збільшення обсягів скидів забруднених вод у поверхневі води. Тому реалізація Програми у 2021 році не має призвести до погіршення стану водних ресурсів. Разом з тим, зменшення обсягів скидів у водойми області шляхом будівництва нових чи реконструкції існуючих об'єктів водовідведення та очисних споруд, реалізація проектів по відновленню і підтриманню сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок дозволять знизити рівень забруднення поверхневих та ґрунтових вод.

Відходи: утилізація та знешкодження непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин, знешкодження рідких токсичних відходів, що розміщені в ставках-накопичувачах впровадження сталої системи управління відходами матиме позитивний ефект.

Вплив на земельні ресурси: внаслідок реалізації Програми не передбачається будь-якого посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів, змін у топографії або у характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози.

Вплив на біорізноманіття та рекреаційні зони: в Програмі не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на біорізноманіття. Натомість позитивний вплив на збереження біорізноманіття буде досягнений внаслідок оголошення нових та розширення меж існуючих територій та об'єктів земель природно-заповідного фонду до площі Чернігівської області; встановлення меж територій та об'єктів природно – заповідного фонду.

Вплив планованої діяльності на території та об'єкти природно-заповідного фонду та території Смарагдової мережі буде оцінено при здійсненні оцінки впливу на довкілля планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля та підлягають оцінці впливу на довкілля.

Вплив на культурну спадщину: охорона, збереження об'єктів культурної спадщини; охорона, збереження елементів нематеріальної культурної спадщини матиме позитивний вплив.

Вплив на населення та інфраструктуру: Програма не передбачає появу нових ризиків на стан здоров'я чи захворюваність населення. Поліпшення санітарно-епідеміологічної та санітарно-епізоотичної ситуації на території Чернігівської області; реконструкція та ремонт об'єктів комунальної інфраструктури, поліпшення системи охорони здоров'я, освіти, фізичної культури, екологічної ситуації позитивно вплине на загальні покращення умов життя і діяльності громадян.

Екологічне управління, моніторинг: Програма не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в сфері екологічної безпеки, натомість передбачено покращення управління відходами та підвищення енергоефективності управління міським господарством.

Кумулятивний вплив: ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, відсутня.

Транскордонний вплив під час реалізації заходів Програми відсутній. Таким чином, реалізація Програми економічного і соціального розвитку Чернігівської на 2021 рік не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля.

Таким чином, реалізація багатьох заходів та завдань Програми може призвести до покращення екологічної ситуації в області.

Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих негативних впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть кумулятивний чи синергійний вплив, відсутня. У разі реалізації запланованих заходів Програми можна очікувати позитивного кумулятивного і синергійного ефектів покращення стану довкілля та здоров'я населення у середньо- і довгостроковій перспективі

7. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Реалізація Програми передбачає виконання заходів та проектів, що стосуються розвитку сфери забезпечення області системами інженерної інфраструктури, ремонту вулично-дорожньої мережі, енергозбереження і раціонального використання природних ресурсів, розвитку агропромислового комплексу, виконання яких є невід'ємною складовою при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища.

Серед головних заходів, що мають безпосередній вплив на санітарно-гігієнічні умови проживання населення та забезпечують пом'якшення негативних наслідків реалізації проекту Програми можна виділити:

- здійснення заходів енергозбереження шляхом покращення рівня енергоефективності багатопверхових житлових будинків, модернізації житлового фонду з використанням сучасних енергозберігаючих технологій,

впровадження системи енергоменеджменту та заходів, направлених на скорочення споживання енергоресурсів в установах бюджетної сфери, збільшення обсягів виробництва та споживання альтернативних та місцевих видів палива;

- подальший розвиток вулично-дорожньої мережі: ремонт існуючих вулиць, доріг та тротуарів;
- ліквідація несанкціонованих звалищ побутових відходів;
- ландшафтний благоустрій;
- розвиток систем водопостачання з метою забезпечення необхідною кількістю води та якістю, що відповідає санітарним нормам, а саме: реконструкція водопровідних насосних станцій із заміною обладнання та ремонт і заміна розподільчих мереж водопостачання;
- ремонт каналізаційних мереж;
- розвиток інфраструктури управління відходами;
- впровадження системи роздільного збору ТПВ;
- заходи з озеленення, збереження ландшафтного та біотичного різноманіття.

Під час виконання запланованих Програмою заходів можливе виникнення деяких негативних наслідків у вигляді короточасного впливу. Поява таких наслідків переважно пов'язана зі здійсненням робіт з реконструкції та будівництва.

З метою забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання природних ресурсів при будівництві, реконструкції та ремонті об'єктів, передбачених Програмою, доцільно максимально використовувати сучасні високоефективні екоенергозберігаючі технології та матеріали, зокрема огорожуючі конструкції з мінімальним коефіцієнтом теплопровідності, інженерне обладнання з високим коефіцієнтом корисної дії тощо.

Дотримання нормативного стану навколишнього середовища при забезпечується виконанням відповідних заходів, які передбачається вжити для зменшення негативних наслідків виконання Програми

1. Захисні заходи, спрямовані на зменшення негативного впливу на довкілля стосуються:

- заходів для зменшення шуму (заборона робіт у районах житлової забудови в нічний час та дотримання);
- дотримання вимог «сезону тиші»;
- заходів з охорони ґрунтів;
- зменшення впливу на флору і фауну;
- нагляд за відходами (регулярне транспортування будівельних матеріалів у міру просування будівництва, наявність на ділянці провадження робіт пересувних контейнерів для відходів металу, промасленого ганчір'я, нафтопродуктів тощо, обов'язковий вивіз і наступна утилізація будівельного сміття, що надходить з будівельного майданчика).

Підрядник будівельно-монтажних робіт зобов'язаний:

- додержуватись раціональних маршрутів перевезення робітників, комплектуючих і будівельних матеріалів;
- допускати до експлуатації тільки справну автотракторну техніку з

двигунами, що за вмістом у відпрацьованих газах CO, NOx (карбюраторні) або за димністю відпрацьованих газів (дизельні) відповідають діючим в Україні екологічним нормам;

– звести до мінімуму порожні пробіги автотранспорту та холосту роботу двигунів;

– суворо дотримуватись чинних норм і правил зі збереження флори та фауни в районі будівництва (забороняється миття будівельних машин і механізмів у водоймах, злив ПММ поза спеціально відведеними для цього місцями).

Після закінчення будівельно-монтажних робіт виконується зачистка випадкових забруднень, прибирання будівельного сміття та його перевезення у відведені для цього місця.

2. Ресурсозберігаючі заходи спрямовані на раціональне використання земельних та водних ресурсів, зокрема норми відводу земель.

3. Охоронні заходи. До охоронних заходів відноситься проведення моніторингових спостережень за підтриманням нормативного стану довкілля (дотримання гранично допустимих рівнів екологічного навантаження на природне та техногенне середовище) на території зони впливу об'єкту. Моніторинг стану довкілля в районі впливу об'єкту є інструментом, що підтримує керування екологічною безпекою, і може розглядатися, як одна з інформаційних складових, що забезпечують загальне керування експлуатації об'єкту. Він дозволяє провести аналіз відповідності стану об'єкту та навколишнього середовища екологічним вимогам для вироблення рішень із забезпечення екологічного благополуччя; знизити рівень невизначеності, який обумовлений неточністю методів розрахункових прогнозних оцінок; вирішити спірні питання, пов'язані з впливом об'єкту на екологічні умови; поповнити бази даних щодо стану навколишнього середовища в районі розташування об'єкту будівництва.

На підставі моніторингу, у випадку можливої загрози довкіллю, спричиненої технічним станом об'єкту і його елементами, сповіщаються адміністративні, контролюючі органи і населення, а також здійснюються заходи з їх усунення або попередження.

4. Компенсаційні заходи. Компенсаційні заходи полягають у відшкодуванні втрат, спричинених самим процесом реалізації заходів Програми. Відшкодування, плата за користування та за будь-які відхилення від дозволених норм здійснюється згідно з вимогами діючого законодавства. Такі розрахунки проводяться на основі спеціально затверджених методик згідно зі встановленими тарифами.

На всіх етапах реалізації Програми, у тому числі для зменшення або запобігання впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду та території Смарагдової мережі, заплановані рішення будуть здійснюватися у відповідності до норм і правил охорони навколишнього середовища і вимог екологічної безпеки (згідно з вимогами Водного кодексу України, Законів України «Про охорону земель», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про природно-заповідний фонд України».

8. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ, ЩО РОЗГЛЯДАЛИСЯ, ОПИС СПОСОБУ, В ЯКИЙ ЗДІЙСНЮВАЛАСЯ СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, У ТОМУ ЧИСЛІ БУДЬ-ЯКІ УСКЛАДНЕННЯ

Проект Програми економічного і соціального розвитку області на 2021 рік розроблений на короткостроковий період і є плановим документом.

Програма на 2021 рік спрямована на дотримання екологічних стандартів. Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми вказує на те, що реалізація Програми позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, біорізноманіття, рекреаційні зони та культурну спадщину.

Це означає, що Програма спрямована на екологічно збалансований сценарій розвитку і не потребує розгляду альтернатив.

У процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки було розглянуто наступні альтернативи:

- альтернатива 1 «Нульовий сценарій» – опис, прогнозування та оцінка ситуації у випадку незатвердження Програми, за яким Програма не затверджується та більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем з високою ймовірністю погіршать існуючу екологічну ситуацію;

- альтернатива 2 «Прийняття Програми» – опис, прогнозування та оцінка ситуації у випадку затвердження Програми.

При «нульовому сценарії» заходи програми будуть здійснюватися без чітко визначеного нормативного документу, яким передбачено напрями та завдання з охорони довкілля. Це призведе до збереження тенденцій, що сформувалися у Чернігівській області стосовно стану довкілля та здоров'я населення. Такий подальший розвиток не відповідає пріоритетам державної екологічної політики.

«Нульовий сценарій» пов'язаний із збереженням нинішнього стану області. Цей варіант виходить з того, що зміни у економічній політиці практично не відбуватимуться. При цьому якісні показники розвитку будуть залишатись малорухомими. А це стримує процеси інноваційного розвитку економіки. Реалізація цього сценарію ілюструє значне загострення соціально-політичних, фінансово-економічних, комунальних проблем, перешкоджаючих набуттю високої якості життя, комфортних умов життя та добробуту населення. Отже, за результатами аналізу визначено, що в рамках «нульового сценарію» подальший сталий розвиток області є ускладненим, і цей сценарій призводить до погіршення екологічної ситуації в межах території області, продовження подальшого зносу інфраструктури, неефективного використання енергоресурсів.

Результати проведення цільового аналізу планованих завдань щодо їх відповідності цілям охорони довкілля, визначених на місцевому рівні, виявили необхідність застосування Альтернативи 2 – «Прийняття Програми». В інтересах ефективного та сталого розвитку області та підвищення якості життя населення найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованої Програми.

Стратегічна екологічна оцінка Програми здійснювалася в спосіб, що передбачав такий алгоритм дій: визначення ключових екологічних проблем, що стосуються сталого розвитку Чернігівської області; проведення оцінки стану довкілля й виявлення трендів, характерних для окремих компонент навколишнього середовища та стану здоров'я населення області; аналіз відповідності цілей Програми стратегічним цілям державної екологічної політики; розробка заходів з пом'якшення ймовірних негативних впливів реалізації Програми; формулювання пропозицій щодо моніторингу; підготовка звіту про СЕО Програми.

9. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Програми. Значущі наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, повинні відслідковуватися під час реалізації Програми, зокрема, з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення.

Результати моніторингу мають бути доступними для органів влади та громадськості. Протокол про СЕО встановлює необхідність здійснення моніторингу значного впливу на довкілля, у тому числі здоров'я населення, від реалізації затвердженої Програми. Результати моніторингу мають бути доведені до відома природоохоронних органів і органів охорони здоров'я, а також громадськості.

Моніторинг може бути використаний для: порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про реалізацію програми; отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО); перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади; перевірки того, що Програма виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Для оцінки повноти та якості реалізації програмних заходів здійснюватиметься моніторинг наслідків виконання Програми для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, що дасть змогу оперативно приймати необхідні управлінські рішення.

Для організації моніторингу передбачені заходи відповідно до Порядку здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 № 1272.

Моніторинг базується на розгляді цільових показників для кожного сектору розвитку області та аналізі досягнення запланованих результатів. Система запропонованих в Програмі цільових індикаторів включає екологічні індикатори та індикатори здоров'я населення.

Вплив виконання Програми на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, можуть бути виявлені в результаті моніторингу реалізації проектних рішень Програми, які мають прямі наслідки на стан навколишнього

середовища, умови життєдіяльності та здоров'я населення.

Моніторинг даних впливів можливо здійснювати за показниками, які вказані в таблиці 6.

Таблиця 6

Індикатори для моніторингу виконання Програми

Показники
Кількість об'єктів природно-заповідного фонду
Площа земель природно-заповідного фонду
Питома вага фактичної площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці
Площа національних природних парків
Площа регіональних ландшафтних парків
Кількість місць видалення відходів
у т.ч. паспортизованих
Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами
Кількість забруднених стічних вод, що скидаються у поверхневі водойми
Лісистість території
Посадка лісових насаджень (лісовідновлення і захисне лісорозведення)
Площа рубок лісових насаджень (рубки головного користування та суцільно санітарні рубки)
Застосування біологічного методу охорони лісів від шкідників
Тампонаж свердловин
Питома вага утилізованих відходів до загальної кількості утворених відходів
Використання коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища
Обладнання багатоквартирних будинків приладами обліку та регуляторами температури:
холодної води
гарячої води
теплової енергії
Рівень впровадження енергозберігаючих джерел світла у зовнішньому освітленні населених пунктів, відсотків до загальної кількості світлоточок
Протяжність теплових мереж
Протяжність водопровідних мереж
Протяжність каналізаційних мереж
Частка обсягу теплової енергії, виробленої в регіоні з альтернативних видів палива або відновлюваних джерел енергії, відсотків до загального обсягу виробленої теплової енергії в регіоні
Частка сумарної потужності котелень на альтернативних видах палива в регіоні до загальної потужності котелень регіону
Частка населених пунктів, у яких впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів, у загальній кількості населених пунктів регіону
Рівень смертності
Рівень народжуваності
Очікувана тривалість життя при народженні

Кількість екологічних індикаторів може бути розширена шляхом включення до моніторингу додаткових показників відповідно до запитів.

10. ОПИС ЙМОВІРНИХ ТРАНСКОРДОННИХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ (ЗА НАЯВНОСТІ)

Оскільки наслідки планованої діяльності, передбаченої Програмою, не

поширюватимуться на території за межами України та не матимуть впливу на довкілля суміжних країн, ймовірні транскордонні наслідки для довкілля, у тому числі, для здоров'я населення внаслідок реалізації Програми є відсутніми.

11. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ

1. За підсумками СЕО підготовлено «Звіт про стратегічну екологічну оцінку Програми економічного і соціального розвитку Чернігівської області на 2021 рік», щодо якого організовано інформування та обговорення громадськості регіону.

2. Програма загалом враховує концепцію сталого розвитку Чернігівської області, розроблена у відповідності до конституційного принципу пріоритету інтересів людини у регіональній політиці та зорієнтований на поліпшення стану довкілля, умов життєдіяльності населення і його здоров'я.

3. Основною метою Програми є досягнення економічного розвитку та подальше підвищення рівня і якості життя населення на основі ефективного використання власного потенціалу регіону, наявних ресурсів, стимулювання інвестиційної та інноваційної активності, прозорих умов ведення бізнесу, розвитку системи електронних послуг, забезпечення екологічної безпеки, належного функціонування інженерно-транспортної та комунальної інфраструктури, створення сприятливих умов для розвитку самодостатніх об'єднаних територіальних громад.

4. У Програмі передбачено комплекс основних завдань та заходів, спрямованих на стабілізацію роботи і розвиток галузей виробничої та соціальної сфери області у 2021 році, відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на період 2021-2027 роки, Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року та пріоритетів розвитку регіону шляхом взаємодії обласної державної адміністрації, територіальних органів центральних органів влади, органів місцевого самоврядування та громадськості.

5. Аналіз трендів стану довкілля в області виявив тенденції зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря; скорочення забору свіжої води та зменшення скидів зворотних вод на фоні підвищення рівня їх концентрації; зменшення обсягів утворення відходів на фоні нарощення обсягів їх накопичення. Для Чернігівської області характерні зростання рівня захворюваності та найвищі в Україні показники смертності.

6. Реалізація Програми з великою долею ймовірності не повинна призвести до появи нових негативних впливів на довкілля, у тому числі на здоров'я населення.

7. У Звіті СЕО Програми на виконання обґрунтованих рекомендацій запропоновано впровадити інструменти ефективного і багатостороннього моніторингу впливів на довкілля, у тому числі на здоров'я населення. Запропоновано систему індикаторів проведення моніторингу відповідно до ключових екологічних викликів та потенційних ризиків реалізації Програми.

8. З огляду на зазначене, можна стверджувати, що в цілому розроблення Програми було проведено з урахуванням ймовірних впливів на довкілля та стан здоров'я населення та прагненням нівелювати негативні наслідки.

Реалізація Програми сприятиме зменшенню антропогенного навантаження на довкілля, поліпшенню здоров'я населення та умов його життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 р., № 2354-VIII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>
2. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 20.05 2017 р., № 2059-VIII – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 41. – ст.546. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
4. Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/nakazy/2018/nakaz_296.pdf
5. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
6. Закон України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» (Проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html
7. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки // Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
8. Стратегія сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cg.gov.ua/index.php?id=28101&tp=1>
9. Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції ЄС про оцінку впливу на довкілля в транскордонному контексті, 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b99#Text
10. Екологічні паспорти Чернігівської області за 2012-2019 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eco.cg.gov.ua/index.php?id=15800&tp=1&pg=>
11. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернігівській області у 2019 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eco.cg.gov.ua>
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернігівській області [Офіційний сайт]. – Режим доступу: <http://www.chernigivstat.gov.ua/books/silgosp.php>

РОБОЧА ГРУПА З РОЗРОБКИ СЕО
Програми економічного і соціального розвитку Чернігівської області
на 2021 рік:

Керівник:

заступник директора Департаменту розвитку економіки та сільського господарства обласної державної адміністрації – начальник управління бізнес-клімату, споживчого ринку та ціноутворення

_____ С.І. Полторацька

Відповідальний виконавець:

заступник начальника управління регіонального розвитку – начальник відділу стратегічного планування, прогнозування та моніторингу регіонального розвитку Департаменту розвитку економіки та сільського господарства обласної державної адміністрації

_____ А.А. Баженова

Виконавець:

начальник управління реального сектора економіки Департаменту розвитку економіки та сільського господарства обласної державної адміністрації

_____ Ю.П. Сухомлин

Виконавець:

заступник начальника відділу стратегічного планування, прогнозування та моніторингу регіонального розвитку Департаменту розвитку економіки та сільського господарства обласної державної адміністрації

_____ О.О. Самородна